عەقیدەنامەییێن کرمانجی

عەقیدەنامەیێن کرمانجی

کۆمکرن وبەرهەڤکرن
تەحسین ئیبراهیم دۆسکی

پێشگۆتن

ڤەهاندنا عەقیدەنامەیان ب کرمانجی -ل دویڤ زانینا مە- ئەو ڕێکە یا شاعر وزانایێ مەزن ئەحمەدێ خانی بۆ جارا ئێکێ دانای، دەمێ ل دۆرێن سالا ١٠٩٤ مشەختی (١٦٨٣ زایینی) ڤەهینۆکا خۆ یا ناڤدار (عەقیدەنامە) بۆ زارۆکان دانای.. وپشتی وی هژمارەکا نەیا کێم ژ شاعرێن کرمانج هاتن، وهندەک ڤەهینۆکێن دی د ڤێ دەربارەیێ دا دانان، ژ وان بۆ نموونە ئەم دشێین ڤان ناڤان بەرچاڤ بکەین:

- مەلا خەلیلێ سێرتێ (١١٦٤-١٢٥٩) مشەختی (١٧٥٠-١٨٤٣ ز) ئەوێ ڤەهینۆکا (نهج الأنام) ڤەهاندی، وپشکەکا مەزن ژێ بەحسێ عەقیدێیە.
- ڤەهینۆکا (عەقیدا کوردان) ئەوا شاعرێ ناڤدار عەبدررەحیم رەحمی هەکاری ل سالا ١٩١٦ ڤەهاندی.
- مەلا (نصر الدین)ێ زووقەیدی ئەوێ ڤەهینۆکا (عقیدة الإیمان) ل سالا ١٣٤٦ مشەختی (١٩٢٧ زایینی) دانای.
- مەلا عەبدلفەتتاحێ حەزرۆیی (١٣٠٨-١٣٩٥ مشەختی (١٨٩٣-١٩٧٥ ز) سێ ڤەهینۆکێن عەقیدێ هەنە.
- شێخ مووسایێ مێردینی ئەوێ ڤەهینۆکا (سبیل السلام فی عقیدة الأنام) ل سالا ١٣٨٧ مشەختی دانای.
- مەلا محەمەدێ هیزانی ئەوێ ڤەهینۆکا (عقیدة الإیمان) ل سالا ١٩٨٣ زایینی دانای.
- مەلا عەبدلهادی یێ کوڕێ مەلا طەییبێ قۆرتەلانی یێ جۆمانی (١٤٢٤) مشەختی (٢٠٠٤ ز) مریە، وی ڤەهینۆکەکا عەقیدێ هەیە.
- مەلا ئەحمەدێ کوڕێ مەلا یووسفێ هدلی خودانێ ڤەهینۆکا (خولاصەیا عەقیدا موسلمانی یا سوننی).

- مەلا ئەحمەدێ کورێ ئیسماعیلێ طـووری خـودانێ ڤـەهینۆکا (عقیـدة الإیمـان گولجڤینا خۆرت وزارۆکێ کوردان).

وژبلی ڤان عەقیدەنامەیێن ڤەهاندی هژمارەکا عەقیدەنامەیێن دی ژی هەنە ب شێوەیـێ پەخشانێ هاتینـە نڤیـسین، و دو ژ وان ب دەست مـە کـەفتینـە، یـا ئێکـێ خودانێ وێ مـە نەنیاسییە، ویا دی یا خەلیفە یووسفێ بایەزیدییە..

و د ڤێ کتێبا ل بەر دەست دا هژمارەکا ڤان عەقیدەنامەیان مە بـەرهـەڤکرینـە؛ دا ببنـە خەلەکەکا دی د زنجیرا بەرهەڤکرن وبەلاڤکرنا کولتۆرێ مە یێ کلاسیکی دا، پشتی کـو مـە دو سێ کتێبەکێـن دی ژی ژ ڤێ زنجیرێ و د ڤـێ دەربارەیێ دا بەرهەڤکرین.. و ب ڕاستی ئەڤە پشـکـەکـە ژ کارێ لژنەیا دەسنڤیس وبەلگەنامەیان ل ئەکادیمییا کوردی.

هیڤیـدارین بـەردەوامـی ب ڤـێ ڕێکـێ بێتـەدان، پێخـەمـەت سـاخکرن وبـەلاڤکرنـا دوڕ ومرارییێن دەریایا ئەدەبێ مە یێ کلاسیکی.

تەحسین ئیبراهیم دۆسکی

لژنا دەسنڤیس وبەلگەنامەیان/ ئەکادیمییا کوردی

٢٠١٠/١١/١٥

عەقیدەنامەیا
ئەحمەدێ خانی

کو ل دویڤ زانینێن مە ئەو ئێکەمین عەقیدەنامەیە هاتییە ڤەهاندن ب زمانێ کوردی، وهزر پتر بۆ هندێ دچت کو ئەحمەدێ خانی ئەو ژی هەر د گەل (نووبارێ) نڤیسی بت؛ دا بۆ وێ ببتە پاشبەندەک، وئارمانجا وی ژ نڤیسینا وێ ژی هەر ئارمانجا (نووبارێ) بوویە، کو زارۆکێن کرمانجان فێری کورتیا بیر وباوەرێن ئیسلامێ بکەت.. مەعنا دبت ئەو ژی هەر ل سالا ١٠٩٤ مشەختی (بەرانبەر ١٦٨٣ زایینی) هاتبتە ڤەهاندن.

و ژ بەر کو ئەحمەدێ خانی ژی وەکی پتریا زانایێن کورد ل وی سەردەمی باوەری ب رێبازا ئەشعرییان د عەقیدێ دا هەبوو، وهزر دکر ئەو رێبازا دورستا (أهل السنة والجماعە)یە، وی ئەڤ ڤەهینۆکا خۆ ل دویڤ بیر وبۆچوونا وان دانایە، وپشتی وی بارا پتر ژ وان زانایان یێن عەقیدە ڤەهاندی چاڤ ل وی کرییە د ناڤەرۆک وروخساری ژی دا.

وعەقیدەنامەیا خانی بەری نوکە ژی چەند جارەکان یا هاتییە چاپکرن، بەلێ ژ بەر چەند دانەیێن نوی ژ دەسنڤیسێن وێ ب دەست مە کەفتینە، هەر وەسا ژ بەر کو مە دڤێت پتر عەقیدەنامەیێن کرمانجی د ڤێ کتێبا خۆ دا کۆم بکەین و ل بەر دەستێن خواندەڤانان بدانین، مە ڤیا دوبارە وێ بەرهەڤ بکەین، وبەلاڤ بکەین.

وچونکی پتریا نڤیسەرێن مە یێن بەرێ دەمێ دانەیێن نووبارێ دنڤیسین عەقیدەنامە ژی ددا دویڤ، وپتریا وان دانەیێن بۆ مە بووینە بناخە ومە ل ڤێرێ پالدایە سەر بۆ ئامادەکرنا ڤێ دانەیا خۆ هەر ئەون یێن مە بۆ ئامادەکرنا نووبارێ ژی پالدایە، وئەو دانە ئەڤەنە:

١- دانەیا مصرێ، وئەڤە گرنگترین وپاقژترین دانەیە، ووەکی ژ وێ ختما ل سەر هەی دئێتە زانین ئەو ل سالا ١٣٢٩ (١٩١١ ز) ژ لایێ زانایێ کوردێ ناڤدار (ئەحمەد تەیموور

پاشا)ی ڤە یا هاتییە وەقفکرن، وئەو نوکە د (الخزانة التيمورية) دا ژ (دار الكتب) ل بن ژمارە (٤٦) یا پاراستییە، وهەر چەندە ل دویماهییا دەستنڤیسێ ناڤێ نڤیسەری (ناسخی) وسالا نڤیسینێ (نەسخێ) نەهاتییە ژی، بەلێ د سایتێ وەزارەتا ڕەوشەنبیری یا ترکی دا ئیشارەت بۆ ڤێ دەسنڤیسێ هاتییەکرن وهاتییە گۆتن کو ناسخێ ڤێ دەستنڤیسێ ئەحمەدێ خانی ب خۆیە، و ژ ڕەنگێ نڤیسینێ دئێتە زانین کو ئەو گەلەک یا کەڤنە، وددەمێ مرۆڤ دخوینت ژی نێزیکە بێژین چو خەلەتی ژ لایێ کێشێ وپەیڤان ژی ڤە تێدا نینن، و ل دویماهییێ هاتییە: (تمت كتابنا بعون الله..) وبەلکی ژ ڤێ بێتە زانین کو نڤیسەر خودانێ کتێبێ ب خۆ بت؛ وهەر چەندە هزر پتر بۆ هندێ دچت کو ئەڤ دانەیا دەستنڤیس یا خانی ب خۆیە، بەلێ حەتا نوکە ئەم نەشێین سەدا سەد خۆ ژ ڤێ گۆتنێ پشتڕاست بکەین، وهێشتا مایە بۆ دانا حوکمێ دویماهیێ د ڤێ مەسەلێ دا.. وهەر چاوا بت مە ئەڤ دەستنڤیسە بۆ ڤێ دانەیا خۆ کرییە بناخە.

٢- دانەیا دی ژ نڤیسینا (موصطەفایێ کوڕێ ئیسماعیلێ کوڕێ موحەممەدێ کوڕێ شەعبانی)یە، وئەو ل سالا ١١٤٨ مشەختی (١٧٣٥ ز) ل بازێڕێ دیاربەکرێ هاتییە نڤیسین، یەعنی: پشتی مرنا خانی ب (٢٩) سالان، ومە نیشانا (د) بۆ ڤێ دانەیێ دانایە.

٣- دانەیا (عوثمانێ کوڕێ مەلا محەمەدێ کوڕێ مەلا بیازیدێ کوڕێ مەلا حوسێنێ مەلا زادە)، وئەو ل سالا ١١٦٦ (١٧٥٣ ز) هاتییە نڤیسین، وددەمێ وێ ژی گەلەک یێ دویر نینە ژ دەمێ خانی، ونیشانا (ث) مە بۆ دانایە.

٤- دانەیا (عەبدللاهێ کوڕێ حوسەینی) ئەوا ل رەجەبا سالا ١٢٣٠ مشەختی (تیرمەها ١٨١٥ ز) هاتییە نڤیسین، ونیشانا (ع) مە بۆ دانایە.

٥- دانەیا (محەمەدێ کوڕێ مەلا ئەحمەدی) ئەوا ل سالا ١٢٧٨ مشەختی (١٨٦١ ز) هاتییە نڤیسین، ونیشانا (مح) مە بۆ دانیە.

٦- دانەیا (محەمەدێ قەرەنی) ل سالا ١٣٠٨ مشەختی (١٨٩٠ ز) ل دەڤەرا مۆتەکان ل باکۆرێ کوردستانێ هاتییە نڤیسین، وهندەک تەعلیقێن زانایێ ناڤدار مەلا

عەبدلقەهارێ زۆقەیدی (نەڤیێ مەلا خەلیلێ سێرتی) ل سەرن، ودویر نینە نڤیسەر هەر مەلا عەبدلقەهار بت، نیشانا (ق) مە بۆ دانیە.

٦- دانەیا (یووسف ضیاء الدین پاشایێ مەقدسی) د کتێبا خۆ (الهدیة الحمیدیة) دا بەلاڤکری، کو ل سالا ١٣١٠ (١٨٩٠ ز) ل ستەنبۆلێ چاپ بوویە، ومە نیشانا (م) بۆ دانایە.

٧- دانەیا (عەبدلحەمیدی) ل سالا ١٣٥٢ مشەختی (١٩٣٣ ز) ل مزگەفتا گوندێ کێستە هاتییە نڤیسین، ونیشانا (ح) مە بۆ دانایە.

١١- دانەیا (علي بن یوسف) ئەوێ ژی سال وجهێ نڤیسینێ ل سەر نینە، نیشانا (عل) مە بۆ دانایە.

بسم الله الرحمن الرحيم

ل باتــه موحــەققــەق بــتن ئــەڤ جــەواب
دوهــی گۆتــه مــن هــاتفی بــێ حجــاب
(ســأحمد ثنــاک بقــول صــحیح)[١]
ل تــەوحیــدێ بــاری (بلفــظ فــصیح)
خــودێ یێکــه بــێ هــەڤــرِی وبــێ هــەڤــال
نــه مــەعزوولیــه نــه مــرن نــه زەوال
نه ئەصل و نه فەصل و نه دا و نـه بـاب
هـەیین[٢] وی هـەیینـا وی نابت حساب
ژ بــۆ وی چــو نیــنن جهــات و مــەکــان
نـه مانـەنـد و مثـل و نـه هـەمتـا نـشان
مــەکانــان مــەبینــه ژ بــۆ وی رەوا
نهایــەت (علــی العــرش قــد اســتوی)

---

(١) د شیان دایه ئەڤ رِێزکه ب کوردی ژی بێته خواندن، و ب عـەرەبی ژی، ئـەگـەر ئـەو کـوردی بـت دێ ب ڤـی رِەنگی ئێته خواندن: (سه ئەحمەد ثەنا که ب قەولێ فەصیح) وهنگی دبت (سـه) کورتیـیـا (سـەکـو) بـت، کـو ب رِامانا (یەعنی) دئێت، دبێژت: ئەو گۆتنا هاتفێ بێ حیجاب دوهی گۆتییه من مەعنا وێ ئەڤـه بـوو: ئـەی ئەحمەد تو ثەنائێ بکه.. هتد. ودبت ئـەو کورتیـیـا (ئاسا) یـا فارسی بت، ورِامانـا وێ (وەکـی)یـه، وهنگـی مەعنا ئەڤەیه: خانی دبێژته خۆ: ئەی ئەوێ تو وەکی ئەحمەدی (وەکی ئـەحمـەدی چونکی تـو ژ هنـدێ کێمتـری کو ناڤێ پێغەمبەری، ئەحمەد، ل سەر ته بێتەدانان) تو ثەنائا خودێ بکـه ب گۆتنـەکا فـەصیح.. وئـەگـەر ئـەو عەرەبی بت ئەو دێ ب ڤی رِەنگی ئێته خواندن: (سأحمد ثناک بقول فەصیح) وهنگی مـەعنا دێ ئـەڤـه بت: ئەی خودا پاشی ئـەز دێ حـەمـدا تـه کـەم ب گۆتنـەکا رِەهوان، پاشی.. یـەعنی: د ڤـێ شعرێ دا . و ب ڤـێ چەندێ زیرەکییا خانی بۆ مه دیار دبت!
(٢) د دانەیا (مح) دا: هەیه و هەیینا وی.

ل وی ڕانــەبۆرینــە وەقــت و زەمـــان
نـە سـال و نـە ماهـ و نـە حین و نـە ئـان
ئـەبـەد دێ هـەبیـتن ئـەزەل هـەر هـەیـە
د دونیــێ و عــوقبێ خــودانێ مــەیــە
ئــەوی ئافرانــدن ئـەم و جوملـە خـەلــق
نەهن[1] غەیری وی قەط چو خالق ب حەق
ڕەسـوولێد وی جوملـە حـەققـن تـەمـام
خوصووصا موحـەمـەد (علیـه الـسلام)
کـو سـەردەفتـەرێ جوملـە عالــەم ئــەوە
نوبــووەت خـوە مــەکتووبـە خاتــەم ئــەوە
خـودێ ئافرانــدن ژ بــۆ وی فـەلـەک[2]
ژ بـۆ خذمـەتا وی شـەهانـدن[3] مـەلـەک
کو قورئان ژ عـەرشان د گـەل وی[4] هنـار
ژ بــۆیی حــەبیبــێ خــوە یــێ ئختیــار
ژ بـال خـوە بوراقـەک ژ بـۆ ڕاشـەهانـد
ل زینـەک مـورەصـصەع ئـەوی ڕوونهانـد
بوراقێ د گەل ڕەفـرەفـێ دەست ب دەست
ب ئـەمـرێ خـودێ ئـەو بـرن پێشە دەست
د حـەفـت ئاسـمانان ئـەوی ئـەو پـەرانـد
ب قاسی دو قەوسان ڤ بال خوە گەهانـد
هــەلانــین خــودێ پــەردە ڕاکــر نقــاب
جـەمـالا خـودێ دیـت ئـەوی بـێ حجـاب

(١) د دانەیا (ع) دا: مەبین.
(٢) ئەڤە ئیشارەتە بۆ وێ حەدیسا نەدورست و (مەوضووع) ئەوا تێدا هاتی: (لولاک لما خلقت الأفلاک).
(٣) د دانەیا (ع) دا: هنارن.
(٤) د دانەیا (د، ث، م، عل) دا: وان. ودبت ئەڤە دورستتر بت.

دو جاران ب چاڤان جەمالا وی دیت
ل ضەررا مەلاییێد[1] دبێژن نەدیت
مەبە بێ سەبەب مونکرێ (قد رأی)
ژ خەلقێ (تمارون علی ما یری)
ئەگەر تو دبێژی: ل کوو دی خودا
خودێ کو[2] ل نک (سدرة المنتهی)
موحەققەق بزان وی خودێ دیتیە
نهایەت نزانت[3] حەقیقەت چیە
ژ بۆیی کو نینن ژ بۆ وی شەبیهـ
کەسێ وەصف بکەت دێ چ بێژت بەدیهـ
صفاتێد سەبعە ژ بۆ (ذو الجلال)
بزان حەفتن ئەی عارفێ (بو الکمال)[4]
خوەشی، شین، و زانین، و ڤین، و کەلام
بهیستن، د گەل دیتنێ بوو تەمام
قەدیمن وەکی ذاتی جوملە صفات
نە عەینێ د ذاتینە نە غەیرێ ذات
خودێ نینە جەوهەر نە جسم و عەرەض
نە کوللە نە بەعضە بزان بێ غەرەض
ئەگەر بێ گونەهـ مە موعەذذەب بکەت
ژ بۆ وی هەیە مە موئەددەب بکەت[5]

---

(١) د دانەیا (د) مەلاحد، هاتییە ومەلاحد کۆما مولحدانە.

(٢) د دانەیا (ع) دا: خودێ دی.

(٣) د دانەیا (د) دا: نزانی.

(٤) د دانەیا (عل) دا: پوڕ کەمال.

(٥) ل نک ئەشعەرییان عەقل قەبویل دکەت کو خودێ مرۆڤێ (موطیع) عەزاب بدەت، بەلێ ماتوریدی دبێژن: عەقل ڤێ چەندێ قەبویل ناکەت، وئەڤە ئێک ژ وان مەسەلێن جەوهەرییە یێن خیلاف تێدا چێبووی د ناڤبەرا ئەشعەری وماتوریدییان.

رەوايــە بكــەت ئــەو ل عــەبـدی مــەشـاق
ب قەهرا خوە تەكليفێ (ما لا يطاق)[1]

ئەوێ كێ ب ظـولمێ تەكـەللـوف دكـەت؟!
د مولكێ خوە دا ئـەو تـەصـەرروف دكـەت

ل مـە فـەرضـە هـەرچـی ژ بـۆ وی ب كێـر
نـە فـەرضـە ل وی یـا ژ بـۆ مـە ب خێـر

ئیــرادەت دكــەت ئــەو ب خێــر و شــەران
رضــا نینــە ئــەممــا ب فعــلا شــەران

بــزان بــەنـدە موختــارێ فعـلا خـوەیـە
نـە خـالق، نـە مـەجبـوورێ فعـلا خـوەیـە

موافـق نـەبـن قـەول و نییـەت عـەمـەل
ل بـا مـە دبیـتن كـو ئیمـان خـەلـەل

مرۆڤــێ ب ئیمــان د دۆژێ مــوقیم
بزانــە كــو نــامینیتن ئــەی حــەكــیم

موسـلمان ب قـەتـل و زنـایێ چـو جـار
نــە كــافر دبــن نــە موخــەللـەد د نــار

ژ مــەعــصییەتــان واجبــە تــەوبــە زوو
گونــەهــ نینــە تــەوبــە نــەبیــتن ل دوو

نـە مـەعـذووره جاهـل كـو عاقـل بـتن
ژ خـالق ب جـەهـلا خـوه غافـل بـتن[2]

مرۆڤـێ نـەزان بیـت و نـادان و سـست[3]
دبیــتن ب تــەقلیــدێ ئیمــان دورســت

---

(١) ئەڤە ژی ژ وان مەسەلانە يێن خيلاف تێدا چێبووی، وماتوريدی دبێژن: ئەو نابت.

(٢) ئەڤ مالكە د دانەيا (ع) دا ب ڤی رەنگی هاتيە:

كەسێ كو نەزان وبەدئەصل وعەمەل بيت   دێ ژ خالق ب جەهلا خوە غافل بيت

(٣) د دانـەیـا (ع) دا: عـادان و مـەسـت، هاتیـە. و د دانـەیـا (مـح) هاتییـە: مرۆڤـێ نزانـە دەلـیلان دورست، و د دانەیا (عل): مرۆڤێ نەزان بیت ونادان ومەست.

د وەقتــێ عــەذابـا خــودێ کـەت نــزوول
ب ســەر کـافران نینــە ئیمــان قــەبــوول
ژ عــەزل و گوناهــان نــەبـی بــوون بــەری
ژ بــۆ قــسمێ ژن نینــە پێغــەمبــەری
وەلییــان کـەرامــەت دکـەن ژێ ظـوهــوور
دکەن خەرقێ عادەت گەلـەک ژێ صودوور
خــودێ دێ ببیــنن موسـلمان ب چـاڤ
وەکـی صـایی بیـتن هـەییڤا تـەڤـاڤ
ژ بیــر دێ بکــەن نعمــەتـا جـەننــەتــێ
وەکـی دەسـت بـدەت دەولـەتـا رۆئیـەتـێ
بــەطالــە تــەناســوخ محالــە حولــوول
مــەکــە ئتتحــادا دو تــشتان قــەبــوول
ئـەگـەر تـشتەکـی پـوڕ موجـەززا بکـەن
قـەبـوول ناکـەت ئێـدی تـەجـەززا بکـەن
هــەیــوولا چــو نیــنن عــەدیمــە عــەدیــم
دنــێ کــافرە ئــێ دبێــژت قــەدیــم
مـەکـە لـەج د لوقمـان و ئـەسـکەنـدەری
ژ بــۆ وان نــەمــەعرووفــە پێغــەمبــەری
یـەزیـدێ مـری لـەعنـەتـێ لـێ مـەکـە
پـەلیـد و خـەبیثـە خـوە تێکـل مـەکـە
مـەلائـک شـەیـاطین و جننـان ووجـوود
هـەیـە دا نـەکـەی بوویینا[1] وان جوحـوود
وەکی یێکن ئەڤ هەردو بێ شەک تـەمـام
د رزقییـــەتـــێ دا حـــەلال و حـــەرام

(١) د دانەیا (ث) دا: بوونیا، هاتییە.

ببێژم تە فەضلا[1] صەحابێد رەسوول
ب جان پێ کە باوەر ب دل کە قەبوول

ئەبوو بەکرێ صددیقە یارێ شەفیق
ئەوە (ثانی اثنین) د غارێ رەفیق

ژ ئەووەل د فەضلێ سەرامەد ئەوە[2]
کەریمە و صاحب کەرامەت ئەوە

ل پێ وی ب حەق عومەرە دین پەناهـ
ب فەتحێد وی شانە خوندکار و شاهـ

خلافەت کەمەر بوو مجالا وی بەست
ژ حوکمێ وی پشتا موخالف شکەست

د پێ وی ڤە عوثمان ب حەق بوو حەکیم
د علمی عەلیم و د حوکمی حەلیم[3]

ژ کەرراری ئەفضەلترە بێ گومان
ئەڤە ئعتقادا مە دەر حەققێ وان

ل پێ وان عەلی صاحبێ (ذو الفقار)
سوارێ ل دولدول شەهێ نامدار

تەفەووق[4] ل سەر ئێد مایی هەیە
ب مەعنا برایێ رەسوولێ مەیە

شەفاعەت دکەن ئەنبیا ئەولیا
ب ئذنا خودێ بۆ کەسێ ئەشقیا

د غەیب و حوضوورێ دوعایان ئەڤەر
دبیتن ژ بۆ را (أیا با خبر)

---

(١) د دانەیا (ع) دا: د فەضلا.. هاتیە.

(٢) د دانەیا (ع) دا: د فەضلێ سەرهاتی ئەوە، هاتییە.

(٣) د دانەیا (مح) دا: د حوکمی حەکیم، هاتییە، و د دانەیا (م) دا هاتییە: د حلمێ حەلیم.

(٤) د دانەیا (ع) دا: تەفەووت، هاتییە، وئاشکەرایە کو ئەو خەلەتییە.

ب فعلێـد قـەنج[١] دا نـەکـەی مننـەتـێ
ب فـەضـلا خـودێ دێ بچـی جـەننـەتـێ

بەحشت و جەهەننەم هەین وێ دەمێ[٢]
فـەنـا نـابن ئـەو ناچنـە عـەدەمـێ

یـەقـین دێ ببیـتن د (یـوم القیـام)
حـسابا حـەلالـی عـەذابـا حـەرام

ژ بـۆ ئـەهلـێ خـەیـران نـەجـات و رضـا
ژ بـۆ ئـەهلـێ شـەرران عقـاب و جـزا

د قـەبـری دبیـتن ژ خـەلقـێ مـری
سـوئالا نـەکیـری د گـەل مونکـەری

د حـەشـرێ تـەرازوو و میـزان هـەیـە
خرابـی و قـەنجـی و کێـشان هـەیـە

صراط ئەو پرا پڕ ب خەوف و خەطـەر
جـەمیعـێ خـەلائـق دکـەن لـێ گـوذەر

جەهەننـەم د بـن دا و جـەننـەت ل پـێش
ل سـەر وی ئیلاهـی تـو دەسـتم بکـێش

وە گەر نە.. ئەزێ موجرمێ بەد عەمەل
دزانـم کـو دێ بێتـە پـێ (مـن)[٣] زەلـەل

ب فعلێـد مـن یـا ئیلاهـی نـەکـەی
د گەل من ب ئحسان ولوطفا خوە کەی[٤]

مـن و جوملـەئـێ ئوممـەتـا موصـطـەفـا
ببـی جـەننـەتـێ تـابعێ موصـطـەفـا

---

(١) د دانەیا (ع) دا: ب فعلا کو قەنج.. هاتییە.

(٢) د دانەیا (د، ث، ع، مح، م، عل) دا: ڤێ دەمێ.. هاتییە.

(٣) ئەڤ پەیڤە ژ دانەیا مە کرییە بناخە کەفتییە، وبێی وێ مەعنا یا دوریت نینە.

(٤) د دانەیا (ع) پشتی ڤێ مالکێ مالکەکا دی هەیە، ئەو ژی ئەڤەیە:

ژ بـۆ کاتـبـێ نـوسخـەیـا نەووبهار   تو باشی حەفیظ و موعین و غەفار

عەقیدا کوردان
یا عەبدررەحیم رەحمی هەکاری

عەبدررەحیم رەحمی یێ هەکاری ئێک ژ شاعرێن کوردێن ناڤدارە ل نیڤا ئێکێ ژ سەدسالا بیستێ، وخودان بەرهەمەکێ ب بها وداهێنانەکا باش کری، ل سالا ١٣٠٧ مشەختی (بەرانبەر ١٨٩٠ ز) ل باشکالا (ئەلباکێ) ئەوا سەر ب (وانێ) ڤە هاتبوو سەر دنیایێ، بابێ وی سەید محەمەد پەرتۆ د نەسەبا خۆ دا -وەکی دئێتە گۆتن- دگەهتە بنەمالا شێخ عەبدلقادرێ گەیلانی، ودەیکا وی (أمة الله) کچا حەجی طەیار بەگێیە، ئەوێ د نەسەبا خۆ دا دگەهتە بنەمالا میرێن هەکاری[١].

خواندنا خۆ ب شێوەیێ کەڤن وییێ نوی ژی وەرگرتبوو، و ل سەر دەستێ گەلەک زانایێن کوردستانێ فێری علمێ شەرعی بووبوو، وەکی شێخ عەبدلحەکیمێ ئەرواسی، وپەیوەندییێن وی د گەل زانایێ مەزن مەلا سەعیدێ کوردی (یێ نوورسی) ب هێز بوون وئەو دئێتە هژمارتن ئێک ژ شاگردەیێن وی.. وی خواندنا خۆ یا رەسمی ل وانێ وەرگرت، وهەر ل وێرێ (دار المعلمین) ب دویماهی ئینا، پاشی بەر ب ئەنقەرە ڤە چوو و ل وێرێ ل (پەیمانگەها دارایی) خواندن، پاشی قەستا ستەنبۆلێ کر و ل وێرێ ل کولیژا ئیلاهییاتێ (شریعەتی) خواند.

ل ستەنبۆلێ تێکەلی ژیانا سیاسی ورەوشەنبیری بوو، وپشکداری د گەلەک کۆمەل وجڤاتێن رەوشەنبیری وسیاسی دا کر وەکی کۆمەلا هێڤی، هەر وەسا وی ب نڤیسینێن خۆ پشکداری د رۆژنامەگەرییا کوردی ژی دا کر.

---

(١) حەجی طەیار بەگێ کورێ سولەیمان بەگێیە، کورێ محەمەد نەصیر خان بەگێیە، کورێ مصطەفا بەگێیە، ومصطەفا بەگ شاعرێ ناڤدار (پەرتۆبەگێ هەکاری)یە، مەعنا رەحمییێ هەکاری ژ لایێ دەیکێ ڤە دگەهتە شاعرێ مەزن پەرتۆ بەگێ هەکاری.. و ل دۆر پەرتۆی وبنەمالا وی بنێرە کتێبا: (مختصر أحوال الأمراء) ژ نڤیسینا محەمەدێ یازچی، وەرگێران ژ فارسی نزار ئەییووب گولی، چاپا ئێکێ دهۆک ٢٠١٠.

پشکداری د شەرێ جیهانی یێ ئێکێ دا کربوو، وئەو ژی وەکی سەیدایێ خۆ مەلا سەعیدێ کوردی (نوورسی) هاتە ئێخسیرکرن ژ لایێ هێزێن رووسییان ڤە، وپشتی سالەکێ ژ ئێخسیریێ ئەو هاتە بەردان وڤەگەڕییا ستەنبۆلێ.

پشتی کەمالییان حوکمدارییا وەلاتێ تورکیایێ ئێخستییە دەستێ خۆ، و ب دارێ زۆرێ حوکم کری، وان بڕیارا قەدەغەکرنا بزاڤێن کوردی یێن سیاسی وڕەوشەنبیری دەرێخست، وپشتی ڤێ دیرۆکێ بزاڤێن رەحمی یێن سیاسی ڕاوەستان، و ب تنێ بزاڤێن وی یێ ڕەوشەنبیری مان (و ب زمانێ تورکی) ووی کۆڤارەکا نیڤ هەیڤی ب ناڤێ (أهل السنة) دەرێخست، ووی هندەک نڤیسینێن کوردی ژی دنڤیسین بەلێ ژ بەر کو زمانێ کوردی هاتبوو قەدەغەکرن نڤیسینێن وی مانە نەبەلاڤکری[1].

رەحمی یێ هەکاری ئەوێ ب ناسناڤێ (زابسۆ) ژی دهاتە نیاسین، ل سالا ١٣٧٧ مشەختی (بەرانبەر ١٩٥٨ ز) ل باژێرێ ستەنبۆلێ چووبوو بەر دلۆڤانیا خودێ.

ژنکا وی (هیدایەت) ژ بنەمالا بەدرخانییان بوو، ووی دو کوڕ ودو کچ هەبوون: پەرتۆ ومەتین وژالە وهالە.

وبەرهەمێ وی یێ چاپکری ونەچاپکری ژی یێ مشەیە، ووی شعر وپەخشان ب کوردی وتورکی هەنە، وکتێبێن وی یێن چاپکری پتر ژ (١٨) کتێبانە، ویێن نەچاپکری نێزیکی (١١) کتێبانە[2]. وئێک ژ وان کتێبان یێن چاپکری ب کوردی کتێبا (عەقیدا کوردان)ە، ئەوا ل سالا ١٣٣٤ رۆمی (١٩١٩ ز) ل چاپخانەیا (نجم استقبال) ل باژێرێ ستەنبۆلێ هاتییە چاپکرن، و د کۆڤارا (ژین) دا خەبەرێ چاپکرنا وێ هاتییە ڕاگەهاندن.

وئەڤە دەقا عەقیدەنامەیا رەحمی هەکارییە..

---

(١) هەڤالێ مە سەیدا ئایهان گەڤەرەی کتێبەکا هێژا ل دۆر ڤی شاعری وبەرهەمێ وی کۆمکرییە، وهندەک بەرهەمێ وی یێ هێشتا نەبەلاڤبووی ژی ژ مالباتا شاعری ب خۆ ب دەست خۆ ڤە ئینایە، وهیڤیا مە ئەوە ئەڤ کتێبا وی ل دەمەکێ نێزیک ڕۆناهییێ ببینت.

(٢) پتر ژ کتێبەکێ ل دۆر رەحمی یێ هەکاری هاتینە نڤیسین وبەلاڤکرن، ئێک ژ وان کتێبا (د. فەرهاد پیربال)یە ئەوا ل دەزگەهێ سپیریز هاتیە بەلاڤکرن ل سالا ٢٠٠٢.

بسم الله الرحمن الرحيم

دینێ مه

(الحمد لله) دینێ مه ئیسلامه حەق ئەم موئمنین
تـابعێ شـاهێ ئـەمینـین ئوممـەتـا وی موسـلمین
روکنێ دینێ مـه کـو پێـنجن تـو بزانـه ئـەی عـەزیـز
یا ئـەوەل کـەلـما شـەهادەت تـو ببێـژە پـاک تـەمیـز
یا دویێ صەومه کو ڕۆژیگرتنا یـەک مـەهـ تـەمـام
یـا سـیێ پێـنج وەقـت نـوێژن تـو ببـه دایـم مـودام
یا چهارێ چوونـا حـەججێیـه ئـەگـەر قـووەت هـەبی
یـا دیتـر دانـا زکاتێیـه ئـەگـەر پـور مـال هـەبـی

شروط الإيمان

شەرتێ ئیمانێ شەشـن دققـەت بکـه تـو گوهـ بـدێ
هەم بکه ئیمان ب وان هـەمیـان ئـەمانـەتێ خودێ
یەک باوەرکرنا خودایه هـەم مـەلائیـک هـەم روسـول
هەم کوتوب هەم روزێ مەحشەر هەمی حەققن پارە دل
هەم قەدەر هەم خەیر و شەر دەستێ خودانه تو بـزان
جوززئـەکی ژ ئیختییـاری دایـه دەسـتێ مـه خـودان
تو ب ئەزمـانێ خـۆ بێـژە هـەم ژ دل تـەصـدیق بکـه
جوززئێ ئیختییاریا خوە صەرف ب قەنجییێ بکـه

آمنت بالله

دو نەوع صفەت هەنە ژ بۆ خودایێ ئنس و جان
یەک ثبووتییەیە یەک ذاتییەیە ئەی نوورێ جان
ذاتییە شەشن ثبوتییە کو هەشت گوهدان بکە
ژ شەشان یەک ژی ووجوودە حەق هەیە ئیمان بکە
پێشکاهییا وی نەبوو هەم دووماهیک نینە قەت
یێکە هەم ئەو بێ هەڤالە بێ شەریک ئەو ئەحەد
بێ شەبیهە کەس وەکی وی نینە ئەو وەک کەس نییە
نینە موحتاجێ مەکانی ئەو خودایێ عالییە
هەم ژ صفاتێت ثبووتییە حەیات کو ساخە حەق
هەم دزانیت هەم دبینیتن خودا (رب الفلق)
هەم دبهیت هەم ئیرادە دکەتن هەر شەیئەکێ
هەمی تشتان ئەو دشێت بکەت ب دەستێ قودرەتێ
کو ژ نەیێ چێکری ئەم جوملە ئینانە ووجوود
تو بکە حەمدێ ژ بۆ وی هەم خەبەر دەت ئەو وەدوود
نینە صفاتێت ئەوی ب ئەزمان چاوان گهان
ئەو بەرینە ژ جوملەیان ئیمان بکە بێ شەک بزان
تو بکە ئیمان ب خودایی ب وان صفاتێت کاملە
جا ببی موئمن ب ئیمانێ ببی تو حاملە

وملائکته

تو بزان حەققن مەلائیک چێکرن حەق ئەو ژ نوور
جسمێ نوورانی لەطیفن ژن و مێرانی کو دوور
نە کو خارن و وەخارن نە کو وەستان هەیە وان
جوملە وان فعلان بەرینە مونتەظر ئەمرێ خودان

کەس نزانیتن کو چەندن حەق دزانیتن عەدەد
چار ژ وان پێغەمبەرن کو تیننە جهـ ئەمرێ صەمەد
یەک ژ وان مەئمووریێ وەحیە نامێ عالی جبرائیل
عەزرائیل مەئمووریێ رووحە قاسمێ رزقی مکائیل
ئسرافیل مەئمووریێ صوورە کو دێ سێ جار پف بکە
جوملە مەلائیک وهانە (هکذا) ئیمان بکە

وکتبه

سەد چهار کتێب کو نازل بوونە هەمی حەققن ئەو
ئەو کەلامێت رەببێ بارینە بزانە بێ درەو
چار ژ وانە مەزنن ژ وانە قورئانا غەفوور
یەک کو تەوراتە وە ئنجیلە وە یا دیتر زەبوور
هەم ژ وان قورئانە نازل بۆ موحەممەد موصطەفا
هەم ژ بۆ عیسایە ئنجیل وە تەوراتا خودا
بوویە نازل ئەو ژ بۆ مووسا بزانە ئەی عەزیز
هاتییە خارێ ژ بۆ داوود زەبوور مەنظووم لەزیز
سیهـ ژ بۆ ئدریسی دەهـ بۆ حەضرەتی ئادەم صەفی
دەهـ ژ بۆ ئیبراهیمی ڕا پێنجەهـ ژ بۆ شیتێ نەبی
(هکذا) رێکرنە خارێ ئەو صوحوف رەببێ موعین
ناسخێ جوملە کتێبان بوویە قورئانا موبین
جوملەیان ئیمان پێ بینە، عەمەل قورئانێ بکە
چونکی تو موستەغنیێ حوکمێت ئەوێت دی دێ چکە

ورسله

وی ژ ئنسانان کو هندەک چێکرن کامل خودا
بوونە پێغەمبەر ژ بۆ خەلقی کو بوونە ئەو هودا

ئەووەلێ وان ئادەمە ئاخر موحەممەد موصطەفا
کەس نزانیتن عەدەد، ئیللا دزانیتن خودا
لێ بەلێ قورئانێ دا وی بیست هەشت ناو هاتنە
بیست و پێنج پێغەمبەرێن حەققن کو هەمیان گۆتنە
سێ ژ وانە عالمان وێ کرنە تێدا ئختلاف
هندەکان وەلی دگۆتن هندەکان نەبییێ صاف
ئادەم و ئدریس و نووحە هەم کو صالح پاشی هوود
هەم کو ئیبراهیم و ئسماعیل و ئیسحاقە وە لووط
پاشی یەعقووبە و یووسف صاحبێ حوسنا حەبیب
صاحبێ صەبرێ کو ئەییووبە وەیا پاش وی شوعەیب
مووسەیێ عیمرانییە پاش وییە هاروون یا ئەخی
پاشی داوود و سولەیمان ذولکیفل بوویە نەبی
پاشی ئلیاس ئەلیەسەع یوونس زەکەرییا بوود
پاشی یەحیایە کو عیسا کر ژ بۆ عەسمان صعوود
ئاخرێ وانە موحەممەد موصطەفا ئەو پاک وصاف
هەم عوزەیر لوقمانە ذولقەرنەیەنە تێدا ئختلاف

صفات الرسل

تو بزانە پێنج صفەت هەنە ژ بۆ پێغەمبەران
هەم ژ بۆ پێغەمبەرێ مە سێ دیتر هەنە بزان
صاحبێ عەقل و ذەکانە وان نەکرنە قەت گوناهـ
هەم کو تەبلیغ کرنە وانە ژ بۆ ئەمرێ ئیلاهـ
ئەو ئەمینن صادقن ئەصلا نەکرنە وان درەو
تو بکە ئیمان ب وان هەمییان بگێرە پێشرەو
ژ صفاتێت خاصەیە پێغەمبەرێ نس و جنان
خاتەما پێغەمبەرانە چو دیتر نابن عەیان

ئـەفـضەلـێ جوملـە رەسـوولانە بزانـە ئـەو نـەبـی
زێنـدە ئحسانا خـودێ مـا حـەققـە تـو غافـل ببـی

علامات الساعة

هندەکی تشتان هـەنـە پاش وانـەیـە ئاخر زەمـان
رابتن مەهدی وە هەم سوفیان و دەجال بن عەیان
پاشی وی حەضرەتی عیسا دێ ژ ئەسمان بێتە خار
دێ بکوژیتن وی دەجال دێ مەحوو کەت ئەهلێ نار
رۆژ دێ ژ مەغرب دەرکەڤیتن ئەمر کرییـە رەسـوول
دەرگەهی دێ بێتە گرتن تەوبـە قـەت نـابن قـەبـوول

والیوم الآخر

پاشی هنگی دێ بمـرن جوملـە ئنسان جوملـە جـن
جوملـە حـەیـوان و مـەلائیـک دێ بمـرن دێ بچـن
پاشـی خـەللاقـێ کـو عالـەم چێکـری دێ راکـەتـن
ئنس و جنان هەم مەلائیک جوملەیان پەیدا کـەتـن
دێ کـو دانیتـە تـەرازوویـا عـەدالـەت مـەحشـەرێ
خێر وشەڕ جوملە عەمەل وێ بێنە کێشان ل وێ دەرێ
حەققێ مـەظلومـان دێ بێتـە ستاندن ژ ظالـمان
حەقق ناحەق دێ ببینن وێ دەمـێ دێ بت عـەیان
یێ عەرەق خاری ب شووشان، یێ زنا دگەل زانییە
ب گوهـ دێ بێنە حوضووڕێ ئەو حوضـوورا رەببییـە
جوملـە پێغـەمبـەر مـەشـایخ حـازرن وێ سـاعـەتـێ
دێ وێ حوضـوورێ روورەشـییێ جـەزایـا زللـەتـێ
دێ بکێشن خەیر و شەرران دێ جودا بن جەهنەمی
ئـەو جـەزایا شـرک و کـوفران دێ بـزانن وی دەمـی

دێ بچنــه جــەهنــەمــێ میــنن ل وێ دائـیم ئــەبــەد
ئەو جەزایە نێ ژ بۆ ئینکار و تـەوحیدا صـەمـەد
موئمنێت صاحب گوناه مقدارێ ئـەعمالێ کتـاب
دێ بچنــه جــەهنــەمــێ دا کـو بکێـشینن عــەزاب
هندەکان دێ حەق عەفووکەت دێ ببینن ئەو نەجات
موقتـەضـا رەحمـا خـودانێ مـه خـودانێ کائینـات
ژ هندەکان را حەضرەتێ ئـەحمـەد کـو بیتـه شـەفیع
ما بەقا دێ رێکـەتـن وێ جەهنـەما ئـاگر شـەجیع
عەفوەکه یا رەب گوناهـان کـو ئەمین صاحب ذونووب
(ربنــا اغفــر لــی إلهــی أنــت ســتار العیــوب)
دێ ژ پرێ دەرباز ببن ئەهلێ بـەهـەشـتێ جەننـەتـێ
دێ بگـەهنـه ئـەو جـەمـالا حـەق بکـەونـه رەحمـەتـێ

حضرة محمد علیه الصلاة والسلام

حەضرەتی پێغەمبەرێ مه ئەو (رسول الله)ێ حـەق
حـەق ژ بـەر وی چێکـری دونیـا (و کـل مـا خلـق)
نــاڤێ بــابێ وییــه عــەبدوللاهــ، مــادەر ئامینــه
د مـەککـەهـێ هاتییـه دونیـایێ مـەدینـه مـەدفـەنـه
چل سالی بوو وەکی پێغەمبەری ژ بۆ بوو نەصیب
شێست وسێ سالێ ژ دونیایێ وەفات کریه حەبیب
موعجیزات رەمز وزەحفن ئەز نەشێم بکەم ئنحصار
هندەکان دێ عـەرز بکـەم لاکـین ژ بـۆ وە ئختـصار
دائیما وەختێ دگەڕییـا پـارە عـەورەک سـەر هـەبـوو
سهـ نەدایه وی ل عەرزی قەت ئەوی سیبەر نەبـوو
دار و بەر تشتێ ددیت دەنگێ سەلامێ ژێ دهات
وەختێ دارێ هشک ددی شین دبوو وە هەم بەلگ پێڤە هات

یەک ئیشارەتا وی دو کەر بوویە ئەو جورما قەمەر
تشتەکی زەحف نینە بۆ وی قودرەتا (خیر البشر)
موعجزا وی یا مەزن قورئانە فورقانا موبین
ما دێ شێن یەک ئایەتێ چێکن کو عالەم جەمع ببین
پاشی پێغەمبەر ئەبوو بەکرە عومەر عوسمان عەلی
بوون خەلیفە هەم ژ بۆ دینێ مە ئەو بوونە وەلی
د عەمەل دە چار مەزهەب هەنە حەققن مونجەلی
ئەعزەمییە شافعییە مالکی و حەنبەلی
د ئعتقاد دا دو ئیمام هەنە ژ بۆ مە رەهبەرن
هەر چ یا وان گۆتی حەققن مابەقا ژ وان ئەبطەلن
یەک (أبو المنصور، أبو الحسن) بزانە ئەی برا
ئعتقادا وان دورستە هەم مونەووەر وەک چرا[1]
تو شەڕێ د ناو صەحابان دا نەکە قەت قال و قیل
هەمی ئەهلێ جەننەتن هەم قاتل و هەم ژی قەتیل

---

(١) زانایێن مە گەلەک جاران د عەقیدەنامەیێن خۆ دا ئاشکەرا دکەن کو ئعتقادا دورست یا (أهل السنة والجماعة) ب تنێ ئەوە یا د مەزهەبێ (ئەشعەری وماتوریدی) دا هاتی، وهندەک ژ وان زێدەتر دچن ودبێژن: هەچییێ ل سەر مەزهەبێ وان نەبت یێ خەلەتە، یان یێ (ئەحمەقە!) وئەو ب خۆ ڤێ گۆتنێ (موبالەغەیەکا) بەرچاڤ تێدا هەیە؛ چونکی هەر چو نەبت دیرۆکا علمێ عەقیدەیا ئیسلامی هندێ دگەهینت کو مەزهەبێ سوننی (کو ب دیتن وباوەریا مە حەقییە) ب سێ بۆچوونان ڤە هاتییە گرێدان: بۆچوونا ئەهلێ حەدیثێ، وبۆچوونا ئەشعەری، وبۆچوونا ماتوریدی. ونەبەحسکرنا زانایێن مە د عەقیدەنامەیێن خۆ دا بۆ بۆچوونا ئەهلێ حەدیثێ (وبۆ زانین ئیمامێ ئەشعەری ب خۆ ل دویماهییا عەمرێ خۆ هاتبوو سەر ڤێ بۆچوونێ وەکی ژ کتێبا وی الإبانة دیار دبت) ئەڤە جهێ پسیارێ وعەجێبگرتنێیە! وئیمام (أبو الحسن)ێ ئەشعەری ناڤێ وی عەلی کوڕێ ئیسماعیلە وئەو د نەسەبا خۆ دا دگەهتە صەحابییێ ناڤدار (أبو موسى الأشعري) ل سالا (٣٢٠) مشەختی مربوو، وئیمام (أبو منصور)ێ ماتوریدی موحەممەدێ کوڕێ موحەممەدێ حەنەفییە، ل سالا (٣٣٣) مشەختی مربوو، و د ناڤبەرا بۆچوونا ڤان هەردو ئیمامان دا ژی جودابوون وخیلاف هەنە، وهندەک ژ وان د جەوهەرینە وهندەک د لەفظینە. و د ڤێ مەسەلێ دا برێنە: (أوجه الخلاف بين الأشعرية والماتريدية) ژ نڤیسینا رەحمەتی مەلا عەلی مەلا نەبی دۆسکی، چاپا ٢٠٠٧، دهۆک.

تو بخووونە وێ عەقیدێ هەم تو بەر کە (والسلام)
ژ عـەقیـدێ (حمـد للـه) گـۆتی مـن (تـم الكـلام)

تاریخ

ئـەوەل و ئـاخر کـو یێکـە ثـانی و ثالـث کـو سـێ
قەنج تـەفـەککـور کـە بزانـە بوویـە تاریخـا ئـەوێ[١]

(١) ئەڤە دیرۆکا ڤەهاندنا ڤێ شعرێیە، کو (١٣٣١) و ب هزرا من ئەو ئەو دیرۆکا رۆمییە، کو دکەفتـە بـەرانبـەر سالا (١٩١٦ ز) وپشتی هنگی ب سێ سالان ئەو هاتبوو چاپکرن.

مەلا نەصرەددینێ زووقەیدی
و عەقیدا ئیمانێ

مەلا نەصرەددینێ شاعر وزانا د ئەصل دا ژ جزیرا بۆتانە، وبنەمالا وی ژی وەکی چەند بنەمالەکێن جزیرێ خۆ دگەهیننە صەحابییێ ناڤدار (خالدێ کورێ وەلیدی) هەر چەندە کتێبێن دیرۆک وئەنسابان هەمی ل سەر هندێ کۆمبووینە کو کورێ خالدی یێ ئێکانە (سولەیمان) بێ دووندەهـ مربوو، ووی چو عەیال ل پاش خۆ نەهێلابوون!!

ومالا شاعرێ مە ب ناڤێ (مالا مەلان) دهاتە نیاسین، چونکی ئەو مالەک بوو ب مەلاتییێ هاتبوو نیاسین، حەتا دبێژن: نێزیک دەهـ بابان ل دویڤ ئێک هەمی مەلا بوون.

سالا بوونا مەلا نەصرەددینی مە ب دورستی نەزانییە، بەلێ ژ تشتێن ئاشکەرا وبەلاڤ ئەوە کو ئەو ل گوندێ (زووقەیدێ) هاتبوو سەر دنیایێ، وزووقەیدێ (زووقێ) ئێک ژ گوندێن ناڤدارێن دەڤەرا غەرزانە، ل باکوورێ کوردستانێ.

وی علم وزانینا خۆ ل دەڤەرا سێرتێ وەرگرتییە، وئەو ئێک ژ شاگردە وئەتباعێن شێخ مەحموودێ زووقەیدی بوو، وشێخ مەحموود کورێ شێخ عەبدلقەهارێ کورێ شێخ مەحموودێ کورێ مەلا خەلیلێ سێرتییە، ئێک ژ شێخێن نەقشبەندییان بوو[(١)]، وشێخ مەحموودی کارتێکرنەکا مەزن ل سەر وی هەبوو، وئەو ئێک ژ شاگردەیێن وی یێن نێزیک بوو.

ومەلا نەصرەددینی پشتی زانینا خۆ تمام کری، وبوویە مەلا، بووبوو ئێک ژ سەیدایێن مەدرەسا (طەییار بەگێ) ل گوندێ زووقەیدێ، ودەمێ ئەو د گەل سەیدایێ خۆ شێخ مەحموودی چوویە بەیرووتێ بۆ دختۆری دەمێ سەیدایێ وی یێ نەخۆش، ل سالا ١٣٤١

---

(١) کورێ وی محەمەد فوضەیلی کتێبەک ب عەرەبی ل دۆر ژینا وی نڤیسیە، دەسنڤیسا وێ ل نک مە هەیە.

(١٩٢٢ ز)، وی ل (جامع النوفرة) ل بەیرووتێ دەرس ددانە فەقیان، وپشتی هنگی ئەو زڤڕی بوو وەلاتێ خۆ ل دەڤەرا سێرتێ ئاکنجی بووبوو.

وی هژمارەکا شعر وڤەهینۆکان ب کرمانجی دانابوون، و ل سالا ١٣٥٤ (١٩٣٥ ز) ل گوندێ جەمزەرقێ یێ سەر ب سێرتێ ڤە چووبوو بەر دلۆڤانیا خودێ، ودئێتە گۆتن کو وی عەمرەکێ درێژ نەبربوو.[١]

ودەمێ ئەو مری، هەڤالێ وی مەلا رەسوولێ ئیمامێ مزگەفتا زووقەیدێ شعرەکا عەرەبی پێ ڤەهاندبوو وتێدا دیرۆکا مرنا وی گۆتبوو، ژ وێ شعرێ:

ألبسني الدهر لباس الأسود
قصم ظهري وأحرق كبدي
غيب عني أوحد الزمان
أودعه في أبعد المكان

ئێک ژ بەرهەمێن مەلا نەصرەددینی یێن ڤەهاندی ب کرمانجی، کو ل بەر دەستێ مەیە عەقیدەنامەیا وییە، ئەوا ب ناڤێ (عقیدة الإیمان) دئێتە نیاسین، ئەڤ ڤەهینۆکە ژ (١٥٣) مالکان پێک دئێت، وئەو ب ڕەنگ وروخسارێ خۆ ڤە وەکی عەقیدەنامەیا ئەحمەدێ خانییە، ل سەر بەحرا (المتقارب المقصور)ە، وشعرەکا (مەثنەوییە). وڤەهاندنا وێ ل سالا ١٣٤٦ مشەختی (١٩٢٧ زایینی) بوو، وەکی ئەو ب خۆ ل دویماهییێ دبێژت:

رجائێ دکە ئەو ژ مێر و ژ ژن
خصووصا بچووکێد کو هێژ ڕادبن
بۆ وان کن دوعاء و بکن مانحە
فی تاریخێ: **کو هاتی (الفاتحە)**
١٣٤٦

---

(١) ئەڤ زانینە ل دۆر ژیانا شاعری مە ژ نڤیسینا سەیدا مەلا زەینولعابدینێ ئامەدی وەرگرتینە، ل دویماهیا دەسنڤیسا عەقیدەیا زووقەیدی.

بسم الله الرحمن الرحيم

ب نــاڤێ خــودا ئــەز دکــم ئبتــدا
چ ناڤــەکــی شــێرینە نــاڤێ خــودا
د گەل حەمد و مەدح و ثەناء و شوکر
ژ بۆ وی خودائێ کو ئەمرێ مە کر
ب صەلات و سەلامێ د گەل حورمەتێ
بدن ئەم ل سەر شافعێ ئوممەتێ
صەلات و سەلامێ ب ناز و دەلال
بین ئەو ژ نک حەضرەتێ (ذی الجلال)
ژ ئنس و ژ جنن و مەلەک هەم وسان
ب ملئێ د ئەرضی حەتا لا مەکان
ل سەر ئەحمەدی کو کەریم و ئەمین
د گەل ئال و ئەصحابێ وی ئەجمەعین
وەرە تو بنێرە ل ئەلفاظێ من
نەنێرە ل ئەفعال و ئیشێ د من
عەمەل تو ب وان کی هەری جەننەتێ
ببینی صەفاء و خوەشی نعمەتێ
تو ئەرکانێ ئیسلام و ئیمان بزان
ل هەر یەک ژ مە فەرضە زانینە وان
ئێ ئیسلامێ پێنجن دێ تەفصیل کم
ئێ ئیمانێ شەش بوونە تەرتیب کم

أركان الإسلام
الركن الأول منها

ئــێ ئــەووەل کــەلیمــا شــەهــادەت بــزان
د گەل لەفظ و مـەعنائێ وێ بت عـەیان
کــو (أشــهدُ) بێــژم ب ئــەزمــان و دەڤ
ب قـەلبی یـەقین کم موطـابق ل هـەڤ
کــو (أشــهدُ) بێــژم تــەلــەففــوظ بکــم
ب ئـەزمـان و قـەلبـێ خوە بـاوەر بکـم
کــه (أن لا إلــــه) دبــێم (إلا اللـــه)
ژ بــل ذاتــێ واحــد تونــه تــو ئیلاهــ
ئـەگـەر حاشـا جـوز وی هـەبوونـا ئیلاهـ
دبوو ئەرض و ئەسمان فەساد و تـەباهـ[1]
ئـەزەل هـەر هـەبوو دێ ئـەبـەد هـەر هـەبی
تـــەحـــەییـــور ژ عالـــەم د وی دا دبـــی
ئــێ نــاڤێ وی (اللــه) و (حــاکم) ئــەوە
ئێ بێ مثل و مەعبوودێ حەق هـەر ئـەوە
هـەیینـا وی پێـی و ئـێ خـەلقـێ ب وی
هەچی (مـا سوی)ئـێ وی حەوجائی وی
نــه موحتاجـه ئـەو بـال کـەسـێ ڤـه بـرا
بــێ جییـــه ل هـــەر جـی بــزان حاضــرا
ژ رووحـــێ مـــە علمـــێ وی نێزیکتـــرە
(علـــی کـــل شـــیء) خـــودا قـــادرە
ئـــەوە میـــرێ میـــران ژ بـــل وی نـــەهـــن
تـــو ســـولطـان ئـــەوە پادشـــاهێ مـــەزن

---

(١) جوز: ژبلی، تەباهـ: خراب.

ژ بـــل ذاتـــێ وی نـــسبەتـــا پادشاهـــ
وەکـی زاڤـەئـێ کـو دبێژنـێ: شاهـا! [1]

صـــفاتێ کـــەمـــالێ ژ بـــۆ وی هـــەنـــە
ئـەو هـەفـتن قـەدیمـن نـە وەک ئێـد مـەنـە

کـــو علـــم و حـــەیاتـــە د گـــەل دیتنـــە
ئـــــرادەت و قـــــودرەت و بهیـــــستنە

ئـــێ هـــەفتـــان دبێـــژم: کـــەلامـــێ خـــودا
نـــەبـــوون قـــەط نـــابن ژ خـــودا ئـــەڤ جـــودا

(وأشـــهدُ) هـــەم شـــادەهـــێ دم وســـان
کـــە (أنَّ) ب تـــەحقیـــق (محمـــد) بـــزان

ب ئـەصـلێ عـەرەب ئـەو ژ هاشـم نـەسـل
بـروو قـەوس و سـۆر و سـپی بـوو شـەکـل

ئەوە ئێ ئەنی ڕاست و چاڤ ڕەش بەلەک
ب جسمی شـەفافـە تێ حەیرین گەلـەک

د وێ دار و دیـــوار خوبانـــە یـــەقـــین
ژ ئـــەولادێ ئـــادەم حـــەمـــی چێتـــرین

ب شەڤ هەر وەکی ڕۆژ ژ پاش هەر وەکی
د پێـشی خـوە دیتـی تـو ئنکـار نـەکـی

د تـــەحتـــی دا ڕێچـــا وی تـــەئثیـــر کـــر
د قـوم و د ئـاخێ خویـا قـەط نـەکـر [2]

سـیا وی ل ئـەرضـێ نـەدیـتن تـو جـار
نـــە بـــەول و نـــە غـــائط ژ وی پاکـــدار

ژ دا بـــوو د مـــەککـــێ دا پێغـــەمبـــەری
خـــودا دا ژ بـــۆ وی د گـــەل ســـەروەری

---

(١) یەعنی: گۆتنەکا مەجازییە.

(٢) قووم: خیز، ڕەمل.

ب ئـذنا خـودا بـال مـەدينـێ ڤـە چـوو
ل وێ دەر وەفـات كـر ژ دونيـائێ چـوو
ئـــەوی عـــەبدوللاهـــ ئامنـــە بـــاب و دا
رەســـوولێ خودايـــا كـــو ئـــەو قاصـــدا
ب بال ئنس و جنن و مەلەک (بالتمام)
د گەل بـەرر و بـەحرێ ژ بـۆ نـەفعـێ عـام

الركن الثاني منها الصلاة

تـــــو روكنـــــێ ددوا بزانـــــە لمێـــــژ
ب كـەيفـێ بكـە تـو نـە غافـل نـە گێـژ

الركن الثالث منها الركن الرابع منها

هــەچـی ڕۆژی روكنــێ ســسێيان بــزان
ئـێ چـارا زەكاتـە تـو ئـەی رووحـێ جـان

الركن الخامس منها الحج

ئـێ پێنجانـە حـەججـە ئـەگـەر مـال هـەبی
تـــو مـــانع ژ بـــۆ وی د ڕێ دا نـــەبـــی

أركان الإيمان ستة الركن الأول منها

ژ روكنــێ ئيمــانێ ئــەڤــە ئــێ ئــەووەل
تـــو بـــاوەر بكـــی كـــو خـــودائێ ئـــەزەل
يـەكـە بـێ هـەڤـال و شـەريكـە يـەقـين
نـە موحتاجـە بوونـا ظـەهيـر و مـوعين

نــه مثــل و نــه بــاب و نــه دا و وەزيــر
نـه زەوج و نـه ئـبن و نـه بنت و عـەشير
نه ئەكل و نه شورب و نـه جل نـه فـراش
نه ڕاست ونه چەپ وی نه پێش ونه پاش
نــه ژێــر و نــه ژۆرە ژ بــۆ ذاتــێ پــاک
نه (أز) باء وئاگر نه (أز) ئاب و خاک[1]

ل ســەر وی نــەبــۆری ونــابۆری ئــان
نـه ماضـی موضـارع نـه حـال و زەمـان
نـه مێـر و نـه ژن نـه وەکـی کـەس ئـەوە
هـەچـی کـو د خیـالێ دە بـی نـه ئـەوە

الركن الثاني منها الإيمان بالملائكة

ل روکنــێ ددوان نــەظــەر تــو بکــە
هــەچــی کــو ببێــژم تــو بــاوەر بکــە
ئـەڤـا کـو یـەقـین کـی مـەلائـک پـوڕن
ب جسمێ لـەطـیفن ب چەنـگ و پـەڕن
ب ڕۆژ و ب شـەڤ طـاعـەتـێ ئـەو دکـن
بێ ئـەمـری ژ وان نـابی قـەط ئـەو بکـن
نــه خــوارن ڤــەخــوارن نــه رازان ژ وان
ژ بـــارانێ زەحفتـــر ژ طائێـــد گیـــان
بـەدەل خـواب و خـورد و شـەرابـێ د وان
بوو تـەسبیح و تـەقـدیس و تـەهلیلـێ وان
د هەر هەفت طـەبـاقێ د ئـەسمان جهـەک
تونــه کــو تونــەبــی د وێ دا مــەلــەک

(١) أز: ژ.

هنـەک دەر روکـووعێ هنـەک دەر سـوجوود
هنـەک وان غـەریقـن د بـەحـرا شـوهوود
نـە ئاگـاهێ وان قـەط ژ عالـەم هـەیـە
لێ هەر یەک ژ مە دو مەلەک وی هـەیـە
ل یـومنێ ژ بـۆ خـەیـرێ کاتـب رەقیـب
ل یوسـرا ژ بـۆ شـەر عـەتیـدێ حـەبیـب
ب جبریلـــی ڕە هاتیـــە وەحیـــا عـــام
رەئیـــسێ مـــەلائـــک ئـــەوە (بالتمـــام)
ژ بـۆ ئـسرافیل نـەفخـە صـوورا غـەریـب
عـەجیبـە عـەجیبـە عـەجیبـە عـەجیـب
هـەچـی رزق و بـاران و بـەحـرێ مـەزن
د گـەل دەخـل و دانـێ هـەشـین کـو دبـن
ژ بـۆ میکائیـل ئـەمـرێ ڤـان دا خـودا
ژ بـــۆ عزرائیـــل قـــەبـــضە رووحـــان ددا
ل مە فـەرضە ئـەم زەحفـێ ژێ حـەز بکـن
نە غەید و نە عەرنێ ژ وێ قەط نەکن(۱)
چهـــارن نوهـــا حـــاملێ عـــەرشـــێ رەب
د ئـــوخرا دە هـــەشـــتن (أیـــا ذا الأدب)
ل دەرگـاهێ وی ئـێ کـو نێـز یـەکتـرن
ب نـــامێ موقـــەررەبـــین ئـــەو چێتـــرن
ژ بـــۆ رەحمـــێ رووحـــانیین (بـــالیقین)
کەروبین ب دەست وان عـەذابا مـەتین(۲)

---

(۱) غەید وعەرن: عێجزی وکەرب وکین.

(۲) د دانەیەکێ دا ئەڤ مالکە ب ڤی ەنگی هاتییە:

د ثولثەینێ رەحمێ د رووحانیان   تـەمـامـێ د کـەربێ د کەررووبیان

الركن الثالث منها الإيمان بالكتب

ژ روكنـــێ ســـسێيا ڕا حاضـــر ببـــه
ل ڤـــێ كـــو دبێـــژم تـــو نـــاظر ببـــه
ئـەڤـە كـو يـەقـين كـی ب كـوتبێ خـودێ
د گـەل سـەد چهـارن تـو قـەنـج گوهـ بـدێ
تـــەمـــام ســـەد ژ وان كاغـــدن دا ژ وان
ژ بـــۆ ئـــادەم و دا بـــراهيم بـــزان
ژ ئدريـسی ڕا سی كـو مـەشـهوورێ عـام
ژ بـۆ شـيثی پێنجـی دبـن سـەد تـەمـام
بزانـــە كـــو تـــەورات ژ بـــۆ مووســـايە
وەک ئنجـيلا حـەق كـو ژ بـۆ عيـسايە
زەبـوور بۆنـا داوود د قورئـان تـەمـام
ژ بۆنـا موحـەمـمـەد (عليـه الـسلام)
حەقـن تـەڤ بـەطـال بوونـە حوكمێ د وان
بـــەطـــال نـــابی قورئـــانێ ئـــاخر زەمـــان

الركن الرابع منها الإيمان بالرسل

ئـــێ چـــاران يـــەقينـــا ب پێغـــەمبـــەران
كـو ئنـسانەكـی پـاک خـودا هـەر زەمـان
د گـەل موعجزاتـان ب وەحيـێ شـياند
كەسی ڕا نە حوججەت نە قووەت نـەماند
كـو تـەبليغـێ ئـەحكـامێ مـەولا بكـن
شـــەرائـــع ژ بۆنـــا مـــە ئظهـــار بكـــن
سەد و بيـست هـەزارن د گـەل چار هـەزار
(أولـوا العـزم) پێـنجن ئـەڤـن نامـدار

بـــراهیم و مووســـا و عیـــسا و نـــووح
د گـەل موصـطـەفـا بـا وەفـا بـا فوتـووح
خـودانێ ئومـەت سـێ سـەد وسـێزدەهـن
تـو گوهـدێرە مـەشـهوورێ بێـژم ئـەڤـن
د گـەل ئـادەم و شـیث و ئـدریس و نـووح
بــــراهیم و صــــالح و عیــــسایە رووح
سماعیل و ئیسحاق و لـووط و یووشـەع
شوعەیب و سولەیمان د گـەل ئەلیـەسـەع
د گەل مووسا هاروون و یووسف عـوزەیـر
تو ئلیاس و ذولکفلی عەد کە نوصـەیـر[1]
شـەماویـل و شـەمعـوون و داوود و هـوود
وەک ئەییـووب و جەرجیسە یونس (کە بود)
زەکـەریـا و یـەحیـا موحـەمـمـەد تـەمـام
ل سـەر وان هـەزار بـار صـەلات و سـەلام

الركن الخامس منها الإيمان باليوم الآخر

ئـێ پێنجـان ب قیامـەتـێ بـاوەرکـرن
کـو حـەققـە عـەلامـەت ژ وێ ڕا پـوڕن
هـــەلانینـــا علمـــی و کێمبوونـــا دیـــن
فەساد و خیانـەت دێ زەحف بن یـەقین
دێ بـێ ئـەصـل ڕابـن ببن ئـەو ڕەئـیس
خـودا ئـەو نـەناسـن بکـن فعلـێ پـیس
خـسفبوونا ئـەرضـێیە جـارەک ل غـەرب
د شـەرقـێ یـەک و یـەک جـەزیـرا عـەرەب

(١) نوصەیر، بچویککرنا ناڤێ (نەصر)ە کو ناڤێ شاعرییە.

ژ رابوونــا مــەهــدی بکــە تــو ســوئال
نـــوزوولا د عیـــسا و فتنـــا دەجـــال
ژ یەئجووج و مەئجووج بکە قصصەتێ
ژ (دابـــة الأرض)ێ بگـــر عبـــرەتـــێ
ژ مــەغــرب ڤــە کــو ڕۆژێ بێتــە زەوال
دەرێ تــەوبــە مــەقفــوولێ بــت تــو بنــال
دێ کەرکەر بن ئەسمان هشک بن بوحوور
د گـەل ڕۆژ و هـەیڤـێ بمیـنن بـێ نـوور
دێ هـستیری[1] بـڕژن و هـوور بـن چیـا
عــەجائــب دێ زەحــف بــن نــزانم چیــا
دێ مزگـەفـت بـن جـی ژ بـۆ خـەبـەران
ئـەڤـان گـۆتی سـەرداری پێغـەمبـەران
د پوشـــتی مـــرن دا ســـوئالا نـــەکیـــر
د گـەل مونکـەری تـێ ببـێ ئـەی فـەقیـر
مونـافق تـا چـل ڕۆژ سـوئال ژێ بکـن
ب هەر نەوعێ ئەو وی دێ تـەعـذیب کـن
دێ هەفت جار دێ هەفت ڕۆژ ژ موئمن بکن
ژ بۆنـا کـو تـەشـریف و تـەعظـیم بکـن
د پـەی دا نـەشـر بـن حـەشـر بـن ژ بـن
ل ئـەرضـێ د شـامێ جـەمـع ئـەم بـبن
دێ ڕۆژ داکـەڤـی سـەر سـەرێ مـە، فغـان
ژ مــە بێــت و زاری د گـەل ئـەلئـەمـان
دێ غـەرقـی بـبن هـن د بـەحـرا عـەرەق
(أعـــوذ أعـــوذ بـــرب الفلـــق)
چ بێــژم نــەبێــژم یــەقــین کــە نوهــا

(١) هستیر: ستێر.

زەمانـــەک درێـــژ دێ ببـــۆری وهـــا
د پوشـتی دوعـائێ رەسـوولێ کـەریـم
دێ دەیـنن مێزینـا گوناهـ، ئـەی یـەتیم!
حـسابێ گونـاهێ مـە ئـەو دێ بکـن
ل نـک دۆستێ دونیـائێ ئـەم شـەرم بکـن
ب مـوئمن بـدن دەسـتێ ڕاسـتێ کتـاب
ب دەستێ چـەپـێ بـۆ کوفـار ڕا عـەذاب
دێ رضـوان ڤـەکـە ئـەو دەرێ جـەننـەتـێ
دێ حـووری ل خـوە کـن جلـێ دەعـوەتـێ
موهـەیبیایـە ئـەو مـالکێ پـوڕ غـەضـەب
د گەل جەیش و حەشمێ خوە ئەو پوڕ عەجەب
نە ڕەحمەت نە شەفقەت ژ وی ڕا تو جار
چ کـو خـەلـق بوویـە ژ قـەهـرێ قـەهـار
جەهەننەم ژ وی تێتە خەوف و تـەعـەب
ئەگەر ئەو بکە لێ نەظـەر با غـەضـەب
دبێـژە جـەهـەننـەم ژ ترسـا ئـەوی
(سـمعنا أطعنـا) کـو تـێ دەنگـێ وی
تـێ هنگـی ڤـەکـە ئـەو دەرێ ئـاگرێ
دێ کەسروون درێژ کە ل سەر وێ پرێ[1]
پـرا کـو صـراطە زراڤتـر ژ مـوو
وەها ڕەنگە تووژتر ژ شـوور بێ دەرەو[2]
پـرا کـو صـراطا ب حرقـەتـێ سـۆژ
وەکـی مـوو زراڤـە وەکـی شـوورێ تـووژ
د هەر یـەک ژ هەڤـراز و بـەرژێر و ڕاست

---

(١) کەسروون: ناڤێ ملیاکەتەکییە.

(٢) دەرەو، ب ڤی ڕەنگی د بنیات دا هاتییە، ویا باشتر ئەوە بێژین: (دروو) دا قافیە دورست بت.

قوونـاغێ هـەزار سـالی بوومـە ب ڕاست
ل ســەر وێ تژینــە صــەهــێ ئــاگرێ
دێ بگــرن گونــەهکــارێ دچنــە پــرێ
گونــەهکــار بلــەرزن هــەڕن ئــاگرێ
هـەچـی قـەنـج ببـۆرن هـەڕن کـەوثـەرێ
ئـەبـەد هـەر موسـلمان د ئـاگر نـەبـی
ژ وی ڕتـا شـەفاعـەت ژ قـەنجـا دبـی
ل ئەسمانێ جەننەت ل سەر هەفت طباق
جەهەننەم ل ئـەرضێ دبن هەفت طباق
د وی دە حـەیـات و عـەقـارب کوبـار
نــەوال و چیــا و صــەنــادیقێ نــار
لــەهیــب و د پێتــێ و ســارا دبــن
وەکی مـەوجێ بـەحران ل هـەڤ وەر دبن
ژ وی ڕایـە نـاس و حجـارەت وەقـوود
خطــابێ دکــە پێــڕە شــاهێ وەدوود
تـژی بـوویی ئـەی تـو جـەهـەنـنـەم وەعیـد
جـەوابێ ددە ئـەو ب (هـل مـن مزیـد)
عـەذاب و عقـابێ کـو تێـدە هـەنـە
ژ عـەدد و حـسابێ مـە ئـەو زێـدەنـە

الركن السادس منها الإيمان بالقدر

ئێ شەش باوەرێ تو ب خەیر و ب شەر
بکـی کـو ژ خودێنـە نـە باشـقە ژ دەر
نقیــسیە ئــەعمــالێ مــە دەر ئــەزەل
عـەلیمـە ژ ئـاخر حـەتـا بـا ئـەوەل
د فعلـێ د خـوەی ئختیـاری سـەبـەب

تــــویی موبـــدع و خـــالقێ وانـــــه ڕەب
مه پێنج بەیت تەحریف کر ژ ئاقتەپی
ژ بـۆ یـومنێ وێ کـو د نـەظمـێ ببـی
د گـەل هـەفتیـا سـێ عـەقیـدە هـەنـە
ژ بـل یـەک تـەمـامێ د وان بدعـەنـە
صـەواب ئـەو عـەقیـدا کـو پـێ قـائلا
ئیمـامێ مـە ئـەشعـەری (شـیخ المـلا)
مـاتوردی چ گـۆتی وەکـی وی حـەقـن
ژ بل هەردووان تەڤ هەمی ئەحمەقن[1]
د شـەرعـی دا چـارن مـەذاهـب ژ وان
کـو ئـەحمـەد و مالـک و نوعمـان بـزان
یـێ دی شـافعییه ژ بـۆ مـه ئیمـام
(أصـح المـذاهب) ئـەڤـن (بالتمـام)

مبحث أحوال أبناء الدنیا والزجر عنها

(بـــونن بـــن بیـــانی ســـنا قلمـــشم
بیـــانی دیگـــر را قلـــم در کـــشم)
ب دونیـائێ مـەغـروور و پـوڕ موبتـەلا
ئـەزم ئـەو مـەحـەللـێ جـەفـاء و بـەلا
هـەچـی کـو د وێ دا ب زیـڤ و ب زێـر
ل ژۆرە وەلـەو ئـەو ب ئـەصـلی ل ژێـر
مـەدە گوهـ ژ بـۆ مـالـێ وێ تـەڤ وەکـی
ئەوان کاب و غـارێ ب دەست کوودەکی

(١) ئەڤ ڕەنگە گۆتنە نە گۆتنێن زانایانە، کو مرۆڤ دو کەسان ب تنێ بگرن ژ دیرۆکا ئیسلامێ وبێژت: گۆتنا وان ب تنێ یا دورستە و ژبلی وان یێن دی هەمی د ئەحمەقن!! پشتی هنگی ئـەو تشتێن ئیمامێ ئـەشعەری وئیمامێ ماتوریدی تێدا ب خیلاف چووین، کی ژ وان دێ یێ دورست بت؟

تو مەغروور مەبە ئەی سوارێ عەجیب
ب نەفس و ب زەوج و سەرائێد غەریب
تویی زاروێ کو ل زلکان سوار
ئەوە بووکە لەعبێ ژ کنج و ژ دار
ئەوان خانیکێ کو بچووک چێ دکن
تا ئێڤاری پاشی خەراب ئەو دکن
ئەڤن داڤێ شەیطان ژ بۆ مە بزان
کو نێچیرێ مە ئەو دکە هەر زەمان
هەمی تەڤ بەطالن ژ بل رەب تو نین
ژ ئەسمانی تا ئنتهائێ زەمین

مبحث رجاء الفقير إليه سبحانه وتعالى
الدعاء لنفسه ولوالديه

نوصەیری نەظم کر ژ بۆنا حەسیب[1]
عەقیدەئێ کورمانجە هەم بوو نەسیب
ئیلاهی بدە وی د وەقتێ مەمات
عەقیدا کو ئەڤ بوو د وەقتێ حەیات
خەلاصکی ئەوی تو ژ دێوێ لەعین
د وەقتێ مرن دە کو نینە موعین
فەقیرە ذەلیلە گوناهـ پور گەلەک
تژی کریە ئەرضی حەتا چوو فەلەک
ئیلاهی ب حەققێ رەسوولێ مەزن
مەدە وی عەذابێ د قەبرێ ژ بن
وی رسوا و ڕووڕەش مەکە (المدد)
ژ بۆنا گوناهێ وی یێ بێ عەدەد

(١) نوصەیر کورتکرنا (نەصرە) کو ناڤێ شاعرییە.

(معاذ الله)ی گەر لێ بکی تو غەضەب
ب کووڤە بڕەڤ دێ ئەوێ بێ ئەدەب؟
ئیلاهی عەفوو کی وی و دا و باب
ببی جەننەتێ بێ حساب و عەذاب
رەجائێ دکە ئەو ژ مێر و ژ ژن
خوصووصا بچووکێد کو هێژ ڕادبن
بۆ وان کن دوعاء و بکن مانحە
(فی تاریخ)ێ: کو هات (الفاتحة)[1]
ب دوڕ و ب مەرجان ب گۆهەک ب زیر
ب لەعل و مراری خودا دەستەگیر
نەظم کر وەزن کر د سلکەک بچووک
هەدییەئێ زاڤا و تەخکێد بووک
د میزانێ بێژە مەبە تو مەلوول
(فعولن فعولن فعولن فعول)
د نام و د وەزنێ ببە تو بەصیر
(فخذ إن هذا لأمر يسير)
خودێ رەحمەتێ کە ل ناظم مودام
د گەل ئەصل و فەصل و حەواشی تەمام

(١) کو دبتە: ١٣٤٦.

فەتحی یێ حەزروویی
و سێ ڤەهینۆکێن عەقیدێ

عەبدلفەتاح فەتحی یێ حەزروویی ئێک ژ شاعرێن کلاسیکی یێن مەزنە ل سەدسالا بۆری ل باکوورێ کوردستانێ، ودیوانا وی یا مەزن باشترین نیشانە ل سەر ڤێ چەندێ[1]، وبەری نوکە ژی د هندەک نڤیسینێن خۆ دا مە ئەو یێ دایە نیاسین[2]، وحەتا خواندەڤانێ ڤێ کتێبێ ژی ب ژین وسەرهاتییا وی ئاگەهدار ببت، ئەم ل ڤێرێ جارەکا دی وێ نڤیسینێ دێ دوبارە کەین.

فەتحی وناڤێ وی یێ دورست (عبد الفتاح)ە، ل سالا ١٣٠٨ مشەختی (١٨٩٠ ز) ل گوندێ (زوخرێ) ئەوێ دکەفتە باشوورا باژێرێ (حەزروویێ)، ئەوێ نوکە سەر ب ویلایەتا باطمانێ ڤە ل باکوورێ کوردستانێ.

ل شازدە سالییێ وی د گەل خالێ خۆ مەلا عەبدللاهی قەستا حیجازێ کربوو، بۆ کرنا حەجێ، لەو هەر زوی ئەو ب ناسناڤێ حەجی عەبدلفەتتاح هاتە نیاسین، و پەیڤا (حەجی) ما ب دویڤ ڤە حەتا پشتی ئەو بوویە مەلا ژی، دگۆتنێ: حەجی عەبدلفەتتاح!

هەر ژ زارۆکینییا خۆ وی دەست دابوو علمێ شەرعی، وئێکەمین جار وی ل نک خالێ خۆ مەلا عەبدللاهی ل حەزروویێ دەست ب خواندنێ کربوو، پاشی قەستا گەلەک دەڤەرێن دی کر بۆ فەقیاتییێ وەکی: دیاربەکرێ، لجێ، فارقینێ.. و ل نک گەلەک زانایێن وی سەردەمی خواندنا خۆ وەرگرت، وەکی: مەلا محەمەد هادی یێ لجەیی، ومەلا عەبدللاهێ مەیلانی..

---

(١) حەتا نوکە دیوانا وی نەهاتینە چاپکرن، وسێ دانەیێن وێ یێن دەسنڤیس ل نک مە هەنە، وئەم نوکە یێ کاری د بەرهەڤکرنا وێ دا دکەین، دا بدەینە چاپکرن ئەگەر خودێ حەز بکەت.

(٢) د کتێبا خۆ دا (دو ڤەهینۆکێن کرمانجی د علمێ تەجویدێ دا).

ودویماهییێ وی ل سلیڤا (فارقینێ) ئیجازا خۆ یا مەلاتییێ ژ زانایێ ب ناڤ ودەنگ مەلا حوسێنێ کچک وەرگرت ل سالا ١٩٢٠ ز.

پشتی وەرگرتنا ئیجازێ وی دەست ب مەلاتییێ کر، و ل درێژیا پێنجی سالان وی دەرس دانە فەقییان، ل وێ مەدرەسێ یا ل تەنشت مالا وی، ل باژێرێ حەزروویێ، و د ڤی دەمێ درێژ دا و د سەر هەمی کاودانێن نەخۆش وبەرتەنگ را، ل وی دەمێ دەرسدانا علمێ شەرعی ل کۆمارا ترکیایێ هاتیە قەدەغەکرن، ئەو شیا بەردەوامییێ بدەتە کارێ خۆ، وهژمارەکا مەزن ژ فەقییان ل بەر دەستێ وی دەرکەفتن، حەتا دبێژن: نێزیکی هزار کەسان ل سەر دەستێ فێری زانینێن شەرعی بووینە، وگەلەک ژ وان بووبوونە مەلا وموفتی وواعظ ل دەڤەرێن باکوورا کوردستانێ وتورکیایێ ژی.

سەیدا زاڤایێ شێخ محەمەد سەلیمێ کورێ شاعرێ ناڤدار شێخ عەبدلقادرێ هیزانی بوو، کچا محەمەد سەلیمی ل نک وی بوو، بەلێ وی چو زارۆک ژێ نەبوون، وئەو بێ دووندەھ مربوو.

مەلا عەبدلفەتتاح ژی وەکی سەیدایێ خۆ مەلا محەمەد هادی یێ لجەیی زانا وشاعر بوو، ووی ژیيەکێ درێژ د خزمەتا علمی وئەدەبی دا بۆراندبوو، وبەرهەمەکێ باش هەبوو، و ژ وی بەرهەمێ وی ل پاش خۆ هێلای، وئەم دیێ ئاگەهدار:

١- کتێبا (هدية الصبيان) وئەڤە کتێبەکا فقهییە ب زمانێ عەرەبی، بۆ زارۆکان یا هاتیەدانان دا فێری فقها ئیسلامی ببن.

٢- دیوانا شعری، کو دیوانەکا مەزنە، وگەلەک شعران د گەلەک بابەتان دا ب خۆ ڤە دگرت.

وسەیدا مەلا عەبدلفەتتاحی، ئەوێ ناسناڤێ (فەتحی) د شعرێ دا بۆ خۆ دانای، چار زمان دزانین: کوردی وعەرەبی وفارسی وترکی، ووی شعر ب ڤان هەمی زمانان دنڤیسی، بەلێ بارا پتر ژ شعرێن وی ب کرمانجینە.

وپشتی ژییەکێ ب بەرەکەت، وتژی بزاڤ وخزمەت، مەلا عەبدلفەتتاح فەتحی یێ حەزروویی ل رۆژا ئەینییێ (١٣٩٥/٢/٩) مشەختی، کو دکەفتە بەرانبەر (١٩٧٥/٢/٢١ ز)

ل بازێرێ حەزروویێ چووبوو بەر دلۆڤانیا خودێ، و ل گۆڕستانا وی بـازێری هاتـە ڤـەشارتن، خودێ رەحمێ پێ ببەت[1] .

ئەڤـ هەر سێ ڤەهینۆکە:

د دیوانا فەتحی یێ حەزروویی دا گەلەک شعرێن کورت ویێن درێژ ژی د گـەل بابـەتێن علمی وئەدەبی دا هەنە، و ژ وان شعران شێ شعرێن درێژ ب کرمانجی د بابەتێ عـەقیـدێ دا هەنە، مە ڤیا وان بـدەینـە د گـەل ڤـێ کۆمـا (عـەقیـدەنامـەیێن کرمـانجی) دا مفا ژێ بێتـە وەرگرتن، وئەڤ هەر سێ شعرە مە ژ ڤان دەستڤیسان وەرگرتینە:

١- دەستڤیسەکا دیوانا فەتحی، ناڤێ نڤیسەری ودیرۆکا نڤیسینێ ل سـەر نینـە، بـەلـێ ب نیشانان ڤە ئەو ژ هەمیان کەڤنترە، لەوا مە ئەو کرە بناخە.

٢- دەستڤیسا دیوانا فەتحی ئـەوا مـەلا ئـەحمـەدێ جەوزی نڤیـسی، وئـەڤـە ژی یا بـێ دیرۆکە، بەلێ خەتەکێ خۆش وبێ کێماسییە.

٣- دانەیەکا دەستڤیس یا دو عـەقیـدەنـامیێن فـەتحی ژلایـێ مـەلا (زیـن العابـدین)ێ ئامەدی ڤە هاتییە نڤیسین، ل سالا ١٩٨٩ ز.

٤- دەستڤیسا دیوانی فـەتحی وئـەو ژی ژ لایـێ مـەلا (زیـن العابـدین)ێ ئامـەدی ڤـە هاتییە نڤیسین، وفۆتۆکۆپییا وێ ل بازێرێ دیاربەکرێ ل سالا ٢٠٠٤ ز یا بەلاڤبووی.

وهەژییە بێژین: ڤەهینۆکا ئێکێ ژ ڤـان هـەر سێ ڤـەهینۆکـان، ژ (٦٣) مالـکـان پێـک دئێت، وئەو ل سەر بەحرا هەزەجە، ب ڤی رەنگی: (مفاعیلن مفاعیلن فعولن)، وتێدا چەنـد بابەتێن عەقیدا ئیسلامی ژ پشکا (الهیات ونبوات وسمعیات) دئێنە بەحسکرن. وڤەهینۆکا دووێ ژ (٣٦) مالکان پێک دهێت وکێشا وێ ل سەر بەحرا (المتقارب)ە: (فعولن فعولن فعولن فعو)، وئەو ل دۆر هندەک بابەتانـە ژ پشکا (نبوات)ێ. وڤـەهینۆکا سێیێ ژ (٦٠) مالکان پێک دئێت، وئەو ژی ل سەر بەحرا (المتقارب)ە وەکی ڤەهینۆکا دووێ.

---

(١) زانـین ل دۆر ژیانـا ڤـی شـاعری مـە ژ دەستڤیـسا دیوانـا وی وەرگرتینـە، یـا سـەیـدا مـەلا (زیـن العابـدین الآمدی) نڤیسی.

ڤەهینۆکا ئێکێ

د تـەوحیـدا خـودا دا عـەبـدێ کـەمتـەر
دبێـژە نـەظـمـەکـێ وەک عقـدێ جـەوهـەر
قــەدیمــە خالقــە مــەولایــە مــەوصــووف
ب ئــەوصــافێ کــەمــالێ ئــەی هۆنــەروەر
ئەوە هەر حەی و حەق تـەدبیـر و تـەقـدیر
ژ وان ڕا دەسـتێ قـودرەت بوویـە رەهبـەر
موریـدە ئـەو ژ بـۆ خـەیـران و شــەرران
وەلاکــن نینــە راضــی ئــەو ژ بــۆ شــەر
صــفاتێ وی نــە عــەینــی ذاتــێ وینــە
نـە غـەیـرن هـەم ژ بۆنـا ذاتـێ ئـەکبـەر
صـــفاتێ ذات وئــەفعــالێ وی جوملــە
قـەدیمـن لـەو زەوال ژێ دوورە یـەکسەر
دبـێن شـەیئـە نـە وەک ئـەشیاء و ذاتـە ژ
جهـــاتێ ســـتتە خـــالی ئـــەو دلاوەر
نـە غـەیری ئـسمی بـوو ذاتـێ موسـەممـا
ل نـک ئـەهلێ بـەصیرەت ئالێ ئـەخیـەر
نە جسم وجەوهـەرە نـە کوللە نـە بـەعض
نــە نــوورە نــە عــەرەض نیــنن ســەراســەر
هــەبوونــا جــوزئی بــێ وەصــفا تــەجــەززی
د ذهنـــێ دا بـــزان حـــەققـــە بـــرادەر
نــە مــەخلووقــە کــەلامــێ رەببــێ عالــەم
ژ جنـــسێ گۆتنـــان دوورە موقـــەررەر
ل عەرشە رەببێ عەرشی بێ تـەمـەککون
مــەحــالا ئتتــصالێ مــەکــە مــەنکــەر

نه وەجهـه بۆ خودا تـەشبیه و تـەعطیـل
مونەززەهـ (أز) سماتێ نـەقصێ کـەمتـەر
نــەبۆرینــە ل وی ئــەحــوال و ئــەزمــان
نه وەقت و حین و سال و ماهێ یەکسەر
غـەنـی (أز) دا و بـاب و جوملـه ئـەولاد
ژ بل وان ژی چ (أنثی) چ (مـذکر) [1]
ووهـا ڕەنگـه ژ ذی عـەون و نـەصـیران
بوو یەکتـا (ذو الجلال)ێ پـوڕ هونـەروەر
جـەمیعـێ خـەلقـێ دمرینـه و ڤـەژینـه
دده هنکـان جـەزائـێ خـەیـر و هـن شـەر
ژ ئــەهلــێ شــەررێ ڕا نــار وعــەذابــە
ژ ئـەهلـێ خـەیرێ ڕا جـەننـات وکـەوثـەر
فـەنـا نـابن جـەحـیم و دارێ جـەننـەت
نـه ئـەهلـێ ئنتقـالـن ئـەهلـێ وان هـەر
هـەچـی مـوئمن دبیـنن وی ب چاڤـان
وەلێ بێ کەیف و بێ ئدراکێ مـەنظـەر
ژ بیـر کـن نعمـەتـان دەرگـاهێ دیـدەن
(خنک آنکس که باشد) ئـەهلێ بـاوەر
نـه فـەرضـه ئـەصـلەح و فعـلا صـەلاحێ
ل سـەر ذاتـێ موقـەددەس پـوڕ هونـەروەر
ل مـه تـەصـدیقێ ئـەمـلاک و ڕەسـوولان
بـزان فـەرضـه ئـەون هـەر جوملـه سـەروەر
تـەمـام بوونـه ب صـەدرێ پـوڕ موعـەلـلا
نــەبییــێ هاشــمی ژی خــەددێ ئــەنــوەر
ژ بـۆ پێغـەمبـەران بـێ شـەک ئیمامـه

(١) پەیڤا (أز) یا فارسییه، ئانکۆ: ژ.

ژ بۆنـا ئـەصـفیان تاجـەک مونـەووەر
دمینـت تـا ئـەبـەد شـەرعـا وی یـا پـاک
د کـولـلی وەقـت وئـەزمانـان د هـەر دەر
د صـدقا ئـەمـرێ معراجـێ ریوایـەت
بۆ چەند ئەخبارێ عـالـی (أز) پـەیـەمبـەر
ژ ئـەهلـێ خـەیـرێ مـەرجـووە شـەفاعـەت
ژ بۆ (ذی ذنب)ی ڕا یا رەب مویەسسەر
ئـەمیـنن ژ ئنعـزال و عـەمـدێ عـصیان
جـەمیعـی مورسـەل و جوملـە پـەیـەمبـەر
نـە عـەبـد و مـوجرم و (أنثـی) نـەبینـە
ژ وان پێغـەمبـەری نینـە موصـەووەر
نـە مـەعرووفـە ژ بـۆ لوقمـان نبـووەت
وهـا ڕەنگـە ژ (ذی القـرنین) سـکەنـدەر
(مـسیح اللـه)ی عیـسا دێ نـزوول کـەت
قەتل کەت دا مەسیح دەججالێ ئەعوەر
د دونیـائێ کـەرامـاتێ وەلییـان
هەیـە بێ شـەک هـەبـوونێ نـەکـە مونکـەر
ب بـال روتبـا نـەبییـان و رەسـوولان
گهـان نینـە ژ بۆنـا وان موقـەررەر
ژ بـۆ صـددیقی روجحـان زێـدەتـر هـات
ل سەر ئـەصحابێ وەک مـاهێ مونـەووەر
ژ بـۆ فـارووقی ڕا تـەرجـیح و تـەفـضیل
ل سەر عوثمانێ (ذی النورین)ێ ئـەزهـەر
تـەفـەووق کریـە (ذو النـورین)ی حـەققـا
ل سـەر شـێرێ خـودا کـەرراڕێ حـەیـدەر
ژ بـۆ کـەرراری ڕا فـەضـل و تـەفـەووق
ل سەر ئەغیارێ ئەهلێ خەیر و هەم شەر

د بەعضەک خەصلەتان دا کر تەفەووق
ل سەر زەهرا کەچا صددیقێ ئەکبەر
نەکر لەعنەت ژ بل مکثارێ غالی
د ئفسادێ ل یەزیدێ دوونێ ئەبتەر
ب ئەنواعێ بەراهین و دەلیلان
دبت ئیمانێ تەقلیدێ موقەررەر
ب نادانێ ب خودائێ ئنس وجانان
نە مەعذوورن موکەللەف ئەی برادەر[1]
د حالێ یەئس و بەئسێ نینە مەقبوول
ژ تە ئیمان و ئیسلام ئەی موکەددەر
نە مەحسووبن ژ ئیمانێ فورووضات
نە دەر ماهییەتەش ئەی نیکێ ئەختەر[2]
مەکە حوکمی ب کوفر و ئرتدادێ
ب قەتل و فسق و هەم عصیانێ ئەکبەر
دبت خارج کەسێ نییەت کە رددەت
د پەێ دەهرەک ژ ڤی دینێ مونەووەر
وەلەو بێ ئعتقاد بت لەفظێ کوفرێ
ب طەوعێ رەد دکەت دینێ پەیەمبەر
ژ دین و سەرخوەشان ئەلفاظێ کوفرێ
ئەگەر صادر بە کوفرێ (لا تصور)
ژ بۆ مەعدوومێ مومکن مەرئیەت ژێ
وەکی شەیئیەتێ نابت موصەووەر
نە عەینە وەصفا تەکوینێ ژ بۆنا
موکەوون را بزان ئەی نەجمێ ئەزهەر

(١) نادان: نەزانین، جەهل.
(٢) ماهییەتەش: ڕاستیا وی. نیکێ ئەختەر: دلخۆش، خودان تالع وئێغبال.

دبت رزقێ تە مەکرووهـ و حەرام بە
وەکی رزقێ حەلالێ پاکێ ئەوفەر
د قەبران دێ ژ تەوحیدا خودا هەر
کەسەک بێ پورسکرن یا رەب مویەسسەر
ژ بۆ کوففار و ئەهلێ فسقێ حەققە
عەذابێ قەبری دەر قەبرا موقەددەر
دوخوولا مە د فردەوسا موزەییەن
بزان فەضلە ژ رەببێ پاکێ ئەکبەر
د پەی بەعثا ژ قەبران دێ حسابان
ببینن ناس غەنی و هەم ژی ئەفقەر
هنەک دێ بدنە دەستێ ڕاست و هن چەپ
ل پەی پوشتا ئەوان مەکتووب و دەفتەر
عەمەل دێ بێنە کێشان و مروورا
ل سەر جسرا جەهەننەم خوەش کە باوەر
هەیە تەئثیرەکی پوڕ بۆ دوعایان
دکەت ئنکارێ ئەهلێ غەی و هەم شەر
قەدیم نینە دنێ ئەصلەک تو نینە
کو ژێ چێبوویە ئەڤ دونیا سەراسەر
هەیین دارێ عقاب و دارێ جەننەت
مەکە ئنکارێ وان ئنکارە مونکەر
کەسێ یەک قەطرەیەک ئیمان هەبیتن
د دۆژەهـ دا موخەللەد نابە یەکسەر
ئیلاهی رەحمەتا تە بۆ مە مەقصوود
ل **فەتحی** تو برێژ فەیضێ ژ هەر دەر
تەحییات و صەلات و هەم سەلامان
ل مەولائێ مە و هەم جوملە پەروەر

ڤەهینۆکا دووێ

مونەببەهـ بە ئەی عارفێ (بو الكمال)
ببێـــژم ژ بـــۆ تـــە بـــەیانـــەک دەلال
چڤـاس ئـەنبیـا‌ء و رەســوولێ خـودا
هـەمـی پێـشەوانـە هـەمـی موقتـەدا
سـراجێ مـونیرن ژ بـۆ ئوممـەتـان
طـەبیبـێ حـەکـیمن ژ بـۆ عللـەتـان
فـەصـیحن بـەلـیغن صـددیقن ئـەمـین
کرن رەددێ خەصمان ب لـەفظـێ شرین
هـەیـە پـورِ فـەطانـەت ژ بـۆ ذاتـێ وان
ب عــەقــل وذەکــا رەدکــرن دوشــمنان
ب لـەفظـێ شرین و کـەلامـێ فـەصیح
ب خـەلقـێ گهانـدن وی ئـەمرێ مـەلیح
ژ عـەزل وگوناهـان خـودان عـصمەتـن
د ئـەمـر و د نـەهیـان خـودان دققـەتـن
ل سـەر وان صـەلات و سـەلامـێ خـودا
ژ ئـەرضـی حـەتـا عـەرشـێ پـاکێ خـودا
ل مــە لازمــە بــاوەریکــێ تــەمــام
ب پێغـەمبـەری یـا نـەبییـێ د هومـام
د حـەققـێ رەسـوولان ب ئرسـالێ وان
ژ نـک وی خـودایێ کـو خـەللاقـێ جان
ب ناڤ خەلقی دا ئـەمر ونـەهیێ دحەق
کو تـەبلیغێ وان کر (بلا مـال) و حەق
بـزانن جـەمیعـێ نـەبـی و رەسـوول
هـەمی حـەققـن و حـەقیـێ کـن قـەبوول

د هـەر قـەرنـەكـى دا خـودێ ذاتـەكـى
كو مەعصوومە (أز) ذەنب و رەيب و شەكى
ب ناڤـا جهـانێ شـهاندی يـەقـين
خـودا خـالقێ ئاسـمان و زەمـين
هـەچـى لازمـە ئـەو د حـەققـێ مـە عـام
ژ تـەصـديقێ عـالى جـەنـابێ كـرام
ئـەڤـە كـو مـە گـۆتى ب دل گوهـ بـدێ
كـو دا تـە خـەلاص كـە ژ ئـاگر خـودێ
وەلـێكن موفـەصـصەل بزانـە تـەمـام
كو ئەڤ بيست و پێنج ئـەنبيائێ هومام
خـودائى كـو ئـانى ووجـوودێ جهـان
د قورئـانێ دا ذكـر كريـە ئـەڤـان
ژ ڤـان بيـست وپێنجـان بگـردە تـەمـام
د پێدا د گـەل هـەشتێ دى بـوون نظـام
د وێ ئايـەتـا (تلـك حجتنـا)
د ئـەنعـام و بـەريـا (ولـو أننـا)
خـودا نـەظـم كريـە د كلامـێ مـوبين
موقـەددەم بـراهيم و ئيـسحاق چـونين[1]
د پـەی وی دە يـەعقـووب و نووحـە بـزان
د پـەی نـووحی دە داوودە بـێ گومـان
سولەيمان و ئـەييـووب و يووسف يـەقين
د پـەی وی دە مووسـا و هـاروون ببـين
د گـەل زەكـەرييـا و يـەحيـا چـونين
و عيـسا و ئليـاس (مـن الـصالحين)

(١) چونين: وەسا.

د پـەی عاطفـا ب سـەر بـراهیم ببـین
سـماعیله و ئلیـەسـەع هـەمچـونین[1]
و یوونس و (لوطـاً) (و کلاً) مـەتین
موفەضضەل گەڕاندی (علی العـالمین)
هـەچی مونتـەظـم بـوون د ڤـێ ئایـەتـێ
مـە ئانینـە بـەیتـێ د گـەل دققـەتـێ
ئـەوێ دی بزانـە تـو ئـدریس و هـوود
شوعەیب و د گەل صالحێ ب ئاهـ وەدوود
د پەی وی دە (ذو الكفل) و ئادەم بزان
د پـەی وی دە سـولطانێ هـەردو جهـان
حـەبیـب و شـەفیعـێ د مـە عاصـییان
خـودا ئختیـار کـر ژ نـاڤ ئـەنبیـان
ب یاسـین و طاهـا د کـەلامـێ مـوبین
وی گـۆت: (إنـكَ لمـنَ المرسـلينْ)
وەلـێ لازمـە ئـەم موفـەسـسر ببـین
ژ تـەفـصیلێ ڕا موقتـەصـر هـەم ببـین
ئەگەر عـەرضی کە یـەک نوبـووەتێ ڤـان
بکـــە ئعتـــراف و مـــوقرری ب وان
کـو پێغـەمبـەرە هـەم ڕەسـوولە یـەقـین
نـە کـو حفظـێ ناڤـان خلافـە هـەمـین
حفـظ کـە ئـەڤێ نـەظمـێ پـاکێ تـەمیـز
کو دا تـو ل نـک هـەر دووان بی عـەزیـز
خـەلاصـی ژ نـارێ جـەهـەننـەم طـەلـەب
بکـە تـو ژ بـۆ **فـەتحی** یـێ بێ ئـەدەب

(١) هەمچونین: هەر وەسا.

ڤەهینۆکا سێیێ

دڤێتن گەر ب قەنجی بی موەصصەف
تو قەنج تەحصیلەکی کە ئەی موکەللەف
د زانینــــا فورووضـــــات و لـــــەوازم
ب ڕۆژ و شـەڤ ب جـان و دل بـە جـازم
هەچی مائی رەسوول پێ بوویە مورسەل
بگر نەهیا خوە کە ژ مەنهییێ موهمەل
بزانـــە واجـــب و هـــەم موســـتەحـــیلان
د گـــەل جـــائز وهـــا ڕەنگـــە دەلـــیلان
د حەققێ رەببێ عالـەم (ذو الجلال)ی
وها ڕەنگـە رەسـوولێد خـوەی کـەمـالی
تـــەمـــام پێنجـــە عـــەقیـــدە ئـــەی بـــرادەر
تـو گوهـدێرە ب قـەلـب و دل کـە بـاوەر
دو قـسمن ئـێ خـودا و ئـێ رەسـوولان
وەلێ هەر قسمەکی سێ نەوعن ئەی جان
یــەکــی ســێ نــەوعــێ ئــەووەل واجبــاتن
ژ وان ڕا ژی بــزان چـــار صـــنف هـــاتن
ژ مثلـــی صـــنفێ ئـــەووەل ڕا بـــرادەر
صـــفاتێ نـــەفـــسییە دبێـــژن ســـەراســـەر
ژ ڤـــی صـــنفی ووجـــوودا (ذو الجـــلال)ە
خـودا مـەوجـوودە بـا عـزز و کـەمالـە
د خـارج دا ثوبووتـە وەهـم تـەحـەققـوق
ژ بۆ ذاتێ وی ئەڤ حوجب و تـەعـەللـوق
ببۆیا گەر ژ مە مەرفووع و مەکشووف
بدیتا دێ مە وی بێ کەیف و هەمکووف

د گەل ذاتی یەکن یا غەیرن ئەسلەم
دڤێ ئمساکه (إذ لا نحن نعلم)
ل مەوجوودییەتا رەببێ جەلیلە
ووجوودا جوملە مەوجوودان دەلیلە
ژ بۆنا صنفێ ثانی ڕا صفاتن
د سلبییه دبێن ئەڤ پێنج صفاتن
چکو مەعنایێ ڤان تەڤ نەفی و سەلبن
ژ بۆ مائێ کو نەقص و هەم خەلەل بن
قدەم یەعنی نەهینا ئەووەلییەت
بەقائا وی نەهینا ئاخرییەت
(خلافا حادثان) یەعنی نە مثلی
نە هەمتایی ژ بۆ مەولایێ عالی
تو نینن دەست و چاڤ و پا و قامەت
نە عەرض و طوول وکورتی و ضەخامەت
قیاما وی ب نەفس مەعنا وی ئەی تاج
ب بال ذات و موخەصصەص ڤە نە موحتاج
غەنییە ژ ذاتەکی کو پێ بە قائم
وها ڕەنگە ژ مووجد ئەی مولائم
دەلیلا ڤان حودووث و باطلییەت
تەسەلسول گەردش و هەم دائرییەت
ل وەحدانییەتا ذات و صفاتان
د گەل ئەفعالێ بوونا کائناتان
ژ ئەجزاء و ژ جوزئییان مورەککەب
نەهن ذات و نە جورمێ (لا یرکب)
تەعەددود مثلیەت دەر وەصف و شرکەت
ژ بۆ غەیران د فعلان نینن ئەلبەت
نەهن تەغریق و تەحریق ژ ئاڤ و ئاگر

کـەسـێ بـاوەر کـە ڤـێ زندیقـە کـافر
دبـت فاسـق ب بـال قـووەت کـە نـسبەت
کـو تـێ دانـی خـودا ئـەو بـێ مـورووەت
دبـت جاهـل کـو بـاوەر کـە تـەلازوم
تـەخـەللـوف نینـە مـومکن مـەردێ جـازم
دبـت مـوئمن کـەسـێ بـاوەر کـە تـەئثیـر
ژ غـەیـری ذاتـێ مـەولا نینـە تـەقـدیر
تـەخـەللـوف مومکنـە خـارج دبـت ئـەڤ
ژ گردابـا هلاکـا سـابقان تـەڤ
ژ بۆنـا صـنفێ ثالـث ڕا صـفاتن
مـەعـانی ئـەو دبێن ئـەڤ هەفت صـفاتن
ووجوودینـە نـە عـەینـی ذاتـێ پـاکن
نە غەیری (ذو انفصال و ذو انفکاک)ن
قـەدیـم و قـائمێ ب ذاتینـە قـودرەت
دکـت ئیجـاد و ئعـدام و ئـرادەت
دکـت تـەخـصیص حـال مومکناتـان
ژ ئـەوصـاف و ژ ئـەزمـان و جهاتـان
ب غـەیـری مومکنـات نـاکن تـەعـەللـوق
نەکن دا قەلـب و تـەحصیلان تـەحـەققـوق
شـەشـن مـومکن مـەقـادیر و جهـاتن
ووجـوود و ئـەمکنـە وەقـت و صـفاتن
هـەیـە ل ئـەخذا فورووعـان قـودرەتـا رەب
وە کرنـە عـاجز ئـەڤ جـەهلا مـورەککـەب
چکـو ئـەخـذا فورووعـان نینـە مـومکن
تـەعـەللـوق گرتنـا پـێ نینـە مـومکن
ب علمی کەشفێ مەعلوومـان دبت تـەڤ
خـەفـا سـەبقا خـەفـا ژێ تـێ نـەهـن تـەڤ

تـەعـەللـوق گرتنـا علمـی ب واجـب
ب جـائز موسـتەحـیلان بوویـە واجـب
دزانت جوملـە مـەوجـوودات و مـەعـدووم
ب تـەفـصیلاتێ وان مـەولایـێ قـەییـووم
نـە کـەسـپی نـە بـەدیهـی بـێ بدایـەت
ژ مـــەعلوومـــان ڕا نیـــنن نهایـــەت
حـــەیاتـــە ئتتـــصافا وی ب وەصـــفان
دکت تەصحیح (یا ذا الفضل) و عرفان
تـەعـەللـوق گرتنـا وی نینـە مـەوجـوود
دەلـیلا ڤـان ووجـوودا جوملـە مـەوجـوود
ب سەمع و هەم بەصەر ئەی مەردێ مەعرووف
دبیـتن جوملـە مـەوجـووداتێ مـەکـشووف
وەلـێ هـەر یـەک ژ یـا دیتـر موغـایر
وەکـی علمـی بـزان لـێ عـەقلـە قاصـر
ب چاڤ و گوهـ نـەهـن ناکن تـەعـەللـوق
ژبلـی صـاحب ووجـوود و (ذی تحقـق)
دبینـە جوملـە مـەسـمووعات و موبـصەر
دکەت سەح هەردووان ژی ئـەو د هـەر دەر
کەلامێ وی ژ حورووف و صەوت و تەرکیب
مونەززەهـ تێ نـەهـن تـەغییر و تـەرتیب
بنـا ء و سـوورە ء و ئعـراب و موهمـەل
نـەهـن ئایـات و ئـەڤ ئـەلفـاظێ مـونزەل
نـە مـەدلـوولاتێ ڤـان ئـەلفـاظێ حـاوی
وەلـێ مـەدلـوول و مـەدلـوولن موساوی
(کـلام اللـه) و (قـرآن) نـاڤێ وانـن
وەلـێ ئـەلفـاظێ مـەخلـووقێ خـودانن
مـەبێـژ بـۆ هـەردووان مـەخلـووق و حـادث

ژ بـۆ وەهمـا حودووثـان غـەیـری حـادث
موعەللەق جوملە هەن ئەی ئەهلێ سوننەت
دەلـیلا هـەر سـیبیان قورئـان و سـوننەت
صفات مـەوقـووفێ فعلـن یانـە ئـەی جان
دەلائـل عـەقلـی ونـەقلینـە (ذی شـان)
ژ ئــەووەل ڕا ب ثــانی دوورە مــانع
ژ ثـانی ڕا ب ئـەووەل ضـوعفە مـانع
صـفاتێ مـەعنـەوینـە صـنفێ رابـع
ژ ئـەوصـافێ مـەعـانی ڕا تـەوابـع
نـە مـەوجـوود و نـە مـەعـدوومن مـولازم
ژ وان ڕا قــائمێ ب ذاتینــە دائــم
ئەڤن کەونا وی صاحب شین و هەم ڤین
خـودان زانـین و سـاخی ئـەو هونـەربـین
بهیـستن دیـتن و صـاحب خـەبـەردان
بگـر ڤـان واجبـێ مـەولا چـو مـەردان

عەقیدة الإیمان
یا مەلا محەمەدێ هیزانی

مەلا محەمـەدێ کـورێ مـەلا عـەبدلغـەفـوورێ هیزانـی ژی ئێـک ژ شـاعرێن کـورد یـێن هەڤچاخ بوو ل باکوورێ کوردستانێ، ووی دەستەکێ باش د ڤەهاندنا شعران دا ب کرمـانجی وزازاکی هەبوو، و ژ بەرهەمێ وی یێ ب بەر چاڤێن مە کەفتی، ئەم دشێین ئیشارەتێ بدەینە ڤان بەرهەمان:

١- ڤەهینۆکا مەجنـوون لـەیلا، ب کرمـانجی، ووەکـی ئاشـکەرا ئـەو دەربـارەی چیرۆکـا ئەڤینداریا قەیس ولەیلاییێیە.

٢- (عقیدة الإیمان) ب زاراڤێ زازاکی، وئەڤە دەربارەی بیر وباوەرێن ئیسلامینە.

٣- (عقیدة الایمان) ب زاراڤێ کرمانجی، و ل ڤێرێ ئەم دێ وێ ل بەر دەست دانین.

٤- کۆمەما شعران ب کرمانجی.

ومەلا محەمەدێ هیزانی شعر د گەلەک بابەتان دا ڤەهاندینـە، وەکـی: ئـایینی، مـەدح، غەزەل وئەڤینداری.. هتد. وبۆ نموونە ئەو د شعرەکا خۆ دا چاڤ ل مـەلایـێ جزیـری دکـەت، ودبێژت:

شاهێ شاهان تو ل سەر تـەختـێ دلان مـەسروور بـی
طـالعێ نـەجما تـە مـەشرق زوهـرەیا پـڕ نـوور بـی
دەر جهانێ سەلطـەنەت مولکێ سولەیمان بۆ تـە بـت
موهرەیا ئەنگوشتەرەش بەر پەروەرێ حوکمێ تـە بـی
هێز و صەولەت دا سکەندەر بی ل سەر پوشتا صوهەیل
کاسەیا جەم مەشرەب و ئەرزاقێ لەشکەر بـەر تـە بـی

و ل دویماهییێ دبێژت:

گەر مەمێ نیشان ب میمێ عاشقێ ئاخا وەلات
ڕاکە ڤێ جەنگێ ژ دلها دل ب تە ئاغووش دبی

و د شعرەکا دی دا دبێژت:

ئەز نزانم ئەڤ چ مەی بوو دامە دەر مەیخانەئێ
مەست مام بێ هۆش و مەدهووش بووم وەکی پەروانەئێ
دل مە سوهتی نارێ عشقێ بووم رەمادەک وەک رەمیم
گول ل باغان بوون خەزانە بولبولان بێ قالەئێ

وئەڤ عەقیدەنامەیا وی کو ئەوە یا وی ب کرمانجی ڤەهاندی، مە ژ دەسنڤیسا سەیدا مەلا (زین العابدین)ێ ئامەدی وەرگرتییە.

بسم الله الرحمن الرحيم

وبه نستعين

ناڤێ ئەللاهـ هەر تـو وى دەست پـێ بكـه
هـەم ل پـەى رەحمـان رەحيمـى چـێ بكـه
حـەمـدێ وى كـه تـو ژ بـەر ئنعـامێ تـام
بەر موحەممەد سەد صەلات و سەد سەلام
روكنـــێ ئيـــسلامێ بزانـــه پێـــنج بـــرا
بـــۆ تـــه بێـــژم گوهـــدار بـــه ئـــەشـــكەرا
بێـــــژه (أولاً) ئيلاهـــــێ مــــــه خـــــودا
هـەم موحـەممـەد قاصـدێ ئـەمـرێ خـودا
خـەلـق كـر ئنـسان و جانـان قـودرەتـى
گـەر بكـن بـۆى ذاتـێ وى ڤـى طاعـەتـى
هـەم ب ئـەزمـان بێژنـه رەببـێ مـه تـوى
نينـه مـەعبـوودەک ژ غـەيـرى ذاتـێ تـوى
قاصدێ ئەمـرێ تـەيـه ئـەو (ذو اصطفى)
نامێ وى ئەحمەد، موحەممەد، موصطـەفا
پێـــشڤه بێـــژه (لا إلــــه إلا اللـــــه)
هـــەم (محمـــدٌ رســـولُ اللـــه)ى شاهـــ
شەرطـێ وێ ئـەزمـان بێـژ گـەر وى هـەبت
هەم د قـەلـب تـەصديق چێكـه وى دڤێت
بـــۆى خـــودا هـــەفـــتن صـــفاتێ ذاتييـــه
ديـــتن و بهيـــستن خـــەبـــەردان ژينييـــه

زانــین و قــودرەت د گــەل ڤینــداره کــار
ئــەڤ صــفاتن بــۆی خــودایێ کردگــار
روکنــێ ددویــان نمێــژه ئــەی جــوان
سەر تـە واجب تـو ئـەدا کـە هـەر زەمـان
روکنـێ سـسێیان زەکاتـە بـۆی تـە بـت
مـال و جـان ڤـە تـو بـدە تـا تـێ هـەبت
روکنـێ چـاران رۆژییـە ئـەی بـا خـەبـەر
عـوذرێ جـان دا گـەر نـەبینـی تـو ئـەڤـەر
روکنێ پێنجان حەج ئەگەر مالـەت هەبی
راه ئەمین و ترس و مـەنعـەک دی نـەبی
شەرطێ ئیسلامێ شەشن ئەی موسلمان
بـۆ تـە بێـژم گوهـدار بـە تـو ئـەوان
عـەقـل و بـالغ بـە وە هـەم زۆری نـەبـە
هەر دو شەهدان پـەی هەڤودو دوور نـەبە
یـێ شـەشـان تـەرتیبـە زان ئـەهلـێ ئیمـان
شەرط و روکنان حفظ کـە ئەی موسلمان
بـۆ تـە ئیـسلامێ ئـەڤـە گوهـداری گـەر
دێ ببـی تـو قـەنـج ئیـسلام موعتـەبـەر
روکنـێ ئیمـانێ شـەشـن ئـەی موسـلمان
بـۆ تـە بێـژم گوهـدار بـە تـو ئـەڤـان
بـاوەری بـە مـەعبـوودێ تـە هـەر خـودا
وی خــودایێ (لــم یــزل) نابــە جــودا
ددویـان بـۆی وی مـەلائـک بـێ عـەدەد
بـۆ تـە بێـژم هـەم ب ئثبـات و سـەنـەد
یـێ بژارتـی هـن د گـەل وان دی مـەلـەک
ئەو ژی مەخلووقن ژ بۆی رەببێ فـەلـەک
مێـر و ژن نیـنن چ وان ئـەو دا و بـاب

بێ گونەهـ، عاصی چو نابن، هەر صەواب
ســاجد و راكــع قیــام دا (ئــەو) مــودام
ئــەو دکــن طـاعــەت ژ بۆنــا (ذو انتقـام)
لــێ خــەواصــان بــۆ تــە بێــژم تــو بــزان
جبــرەئیــل بــۆی وەحییــێ پێغــەمبــەران
میکائیــل ئــەو ئــامرە بــۆی دەخــل و دان
ئــسرافیل یــێ نــەفخــێ صــوورە وی بــزان
عەزرەئیـل بـۆی قابـضێ ئـەرواحـێ خەلـق
بـۆی تـە قـەنجە گـەر بزانـی تـو ب حەق
بۆی جەهەننـەم دەرگـەڤـان مالـک ب نـاڤ
جـەننـەتـێ رضـوانە کـەوثـەر حەوضـە ئـاڤ
دەر مـەزاری مونکـەر و نـەکـری موجیـب
یــێ شــەران عــەتیــد و خــەیرانــە رەقیــب
ســـسێیان ئـــەرکـــانێ ئیمانـــە کیتـــاب
سەد صوحوف چار ژێ کیتابن (ذا الخطـاب)
ئەو صوحوف دهـ ئـادەمینە شەک نیست
یێ براهیم دەهـ قەبوول کە پێنجی شیت
سیهـ ژ بۆی ئدریسی شاندی سـەد تـەمـام
چـار کیتـابن بـۆی خـودێ ڕا ئـەو کـەلام
بـەر مووسـا ئـەو تـەوراتـە نـازل وێ بـزان
داوودی ڕا وی زەبـوور شـاند ئـەی جـوان
یــێ عیــسا ئــەنجیلــە نــازل ئــەی کــەریــم
بـۆ موحـەممـەد شـاندی قورئانـا عـەظـیم
دەر جهـــانێ شـــوعلە دا فورقـــانێ نـــوور
ناســـخێ تـــەورات و ئنجیـــل و زەبـــوور
ئـەی موحـەممـەد بـۆ تـە موشتاقن تـەمـام
سەر وە تەڤکا بـن صـەلات و سـەد سـەلام

روکنــێ چـاران روســولن بـاوەر کــە وان
سێ سەد و سێزدە رەسـوولـن بـۆی خـودان
سـەد و بیـست و چـار هـەزار پێغـەمبـەرن
بێ گونەهـ مەعصووم و ئـەو رەب پـەروەرن
دەر کـەلامــێ وی خـودانێ (ذو الحکـم)
بیست و پێنج مەشهوور بوونە (ذا الهمم)
هەم ریوایەت بیست وهەشت زی پێ هەیە
زێــدەبــوون دا ئختلافــەک تــێ هــەیــە
ئــادەم و ئدریـــسە نووحـــە هـــوود زان
ئبــراهیم صــالح و لووطــە دەر بــەیــان
ئیسماعیل ئیسحاق و یەعقووب ذا الیسع
یووسف و ئەییووب شوعەیبە بوون تـەبـەع
هاروون و مووسا و (ذال الکفل)ێ ب حەق
یوونـسە داوود سـولـەیمـان (ذی نطــق)
زەکـــەری یـــەحیـــا و ئلیاســـە دەوام
عیـسا و خاتـەم موحـەممـەد سـەد سـەلام
سەر وان تەڤکا بن دورووود و هـەم سـەلام
ئـال و ئـەصـحابێ تـە بـن (خیـر الأنـام)
ئـەی موسـلمان ناسـکە وی پێغـەمبـەری
ئـەشـرەفـێ مـەخلـووقی عالـەم سـەروەری
بــاڤ (عــەبدوللاهــە) دا وی (ئامنــە)
ل مـەکـێ مـەولـد مـەدینـە مـەدفـەنـە
عەبدوللاهـ (أز) موطـطـەلـب هاشم مـەناف
نـەسلێ پاکـەش بـوو قـورەیشی دا و بـاڤ
ئامنــە کــەچـا وەهــەب (أز) زوهــرەیــان
زوهــرەیــە بــۆ وی قــەبــیلا قــەنجــە دان
وی حــەلیمــە ســەعــدیان شــیردایە وێ

سـال سـێ کـر وی تـەمامـە بـا ئـەوێ
سـال شـەش دە ئامنـە دەیکـا دەلال
ئرتحـال کـر چـوو ژ دنـێ زیبـا خـصال
سال هەشتان موطـطەلب چوو خاکێ سار
هـشت وی دوررێ یـەتیمـە هـەی هـەوار!
حـامیێ وی بـوو ئـەبـوو طالـب بـزان
حفظـی وی کـر خـالقێ ئنـسان و جـان
بیـست و پێنجـا دا زەواجـا وی د گـەل
ب خـەدیجـا بنـت خـوەیلـد بـێ بـەدەل
وی وەلـەد هـەفـتن بزانـە موعتـەبـەر
سێ کورِ و چار ژی کەچن قەنجێ بەشەر
دو کـورِ و چـار کـەچ خـەدیجـە دەیکـە وان
مـادەرە بـۆ ئیبـراهیم ماریـە بـزان
عـەبدوللاهـ قاسـم و زەینـەب روقیـە زان
ئوممولکولثـووم فاطمـە نامـدارێ وان
تـەڤـی وان وەفـات بـوون بـەریـا رەسـوول
غـەیـری فاطـمـە ئـەوێ بنتـا بـەتـوول
سـالێ چـل دا وەحیـێ ئیلاهـی نـوزوول
وێ سسێ پاش ئەمرێ تەبلیغ بوو رەسوول
پێنجە و سێ سال د مەککێ وی گوذار
سال دەهـ ئـەو مـا ل مـەدینـە قـەنجـە یـار
عومرێ وی شێست و سسێ بوو (والسلام)
رووح فدا بۆ تـە موحـەممـەد هـەر مـودام
وی عـورووج کـر بـال سـەمـائی سـالـەکـی
بـەریـا هجـرەت وی حـەبیبـێ پـورِ زەکـی
روکنـێ پێنجـان بـاوەری رۆژا قیـام
دێ مری بن هەرچی مەخلووق خاص و عام

گوهــدار بــه دێ چ بــت بــەریــا قیــام
بــۆ تــه بێــژم دەهـ عــەلامــاتن تــەمــام
مــەهدیــه ظــاهر ژ پاشــڤه ئــەو دەجـال
پاشی دێ عیسا نـوزوول کت ئـەی دەلال
رەجف کەت (شرقاً) یەکی دێ وێ ل غەرب
هــەم ژ پاشــڤه وێ ب (جزیــرة العــرب)
(دابــة الأرض)ە و هــەم رۆژ دەرکــەڤــت
بـالێ مـەغـرب دا ژ عـەصـرێ دەرکـەڤـت
ئـاگرەک دێ ژ بـال یـەمـەن هـل بـت بـزان
یەئجووج و مەئجووج دێ دەربن بێ ئەمان
یـێ شـەشـان ئـەرکـانێ ئیمـان زانـی گـەر
بۆی خودا تەقدیرێ حوکمێ خـەیر و شـەر
مــەذهــەبــێ مــه چـار حــەققــن پــێ بــزان
یەک ب یەک بۆ تە بەیان کم رووحێ جان
حــەنــەفــی و مــالکی هــەم حــەنبــەلــی
شــافعی نــەجلــێ ئیمامــان ئــەو زەکــی
یــێ حــەنیفــه زانــی نوعمــان باڤــەدار
ثابتـــه بیـــردار بـــه مـــەردێ هـــشیار
مـالکی مالـک ئـەوی زان بـاڤ ئـەنـەس
حەنبەلی ئەحمەد کورێ حەنبەل تـه بـەس
شــافعی بــۆ مــه موحــەمــەد نامــدار
بـاڤێ وی ئدریـسه زان ئـەی قـەنجیکـار
یــێ عــەقیــدێ دو ئیمــامن ئــەی بــرا
ئـەهلـێ سوننەت و جـەماعـەت ئـەشکرا
ماتوریدییــــه ئــــەبوولمــــەنــــصووره زان
ناڤ موحەممەد حەنەفی مەذهەب بدان
ئەشعەری ئـەبوولحـەسـەن نامـەش عـەلـی

فصل
في بيان بعض المسائل الفقهية

گــەر موســلمانی ژ بــۆ تــە ئــەی بــرا
گوهـدار بـە شێـستە واجـب بـۆی تـە را
پێـشڤە ئیـسلامێ وێ پێنج ئـەرکانـە زان
یەک ب یەک بۆ تـە بـەیان کـم پـێ بزان
شەهدێ دە مـەعبـوود ژ بۆ تـە هـەر خودا
قاصـدە بـۆ ئـەمـرێ وی ئـەو ئـەحمـەدا
هەم نمێژ کـە بینـە جی ئـەرکان و شـەرط
ڕۆژیێ بگرە گـەر نـەبی مـەعـذوورە قـەط
هـەم زەکـاتێ دە ژ بـەر مـال پێـشڤە جـان
گـەر تـو مالـداری وهـا حـەج کـە بـزان
شەرطـێ دی مەنعەک نەبی بۆ جان و مال
بـۆ تـە ئیـسلام ئـەڤـە قـەنجـێ دەلال
یـێ ئیمـانێ شـەش روکـن بـاوەر کـە وان
بـاوەری بـە مـەعبـوودێ تـە هـەر خـودان
هـەم تـو بـاوەر بـە مـەلائـک هـەم کیتـاب
روسولـن لۆی ذاتێ حـەق (یا ذا الخطـاب)
بـــاوەری بـــە ئـــاخرەت پوشـــتی قیـــام
خـەیـر و شـەر تـەقـدیرێ رەببـێ (لا ینـام)
فەرضێ دەسمێژێ شەشن ئەی نووری جان
بـۆ تـە بێـژم موسـتەمـع بـە تـو ئـەوان
نییـەتـە ئـەزمـانی بێـژ قـەنـج بـۆ تـە ڤـێ

وەر نـــەشـــێی دل جـــی بزانـــە تـــە دڤـــێ
شووشـــتنا ڕووو بابـــەتێکـــە نییـــەتـــێ
هـــەردو دەســـتان تـــو بـــشۆ بـــا دققـــەتـــێ
تـا ئـەنیـشکان شووشـتنا وان فـەرضـە زان
مـەسـحێ سـەر مزدانـە هـن ژێ پـێ بـزان
هـەردو لنگـێ خـوە بـشوو تـا گـۆزەکـان
یـێ شـەشـان تـەرتیبـە بـۆ تـە ئـەی جـوان
بۆی غوسول شووشتن ب ناڤە فەرضـە دان
زانیبـــە دو تـــشتە ئـــەی قـــەنجـــێ جـــوان
نییەتـە ئـێ دی بشوو جان پووستە مـوو
مـزدە تـا شـلبە ژ سـەر پـا ئـەو هـەمـوو
بۆی تەیەمموم فەرضە پێنج تشت کـار بـە
ئاخـــە یـــەک ژی پـــاقژ و تـــۆزدار بـــە
نییـــەتـــە یـــێ دی ب ڕو مـــزدە ئـــەوی
هەردو دەستان تا ئـەنیـشکان تـەڤدە وی
فەرضێ پێنجان تەرتیبە ناڤ ڕووی و دەست
گوهـدار بـە هـەم ب دل پـەیـوەنـد بـەست
سەجدەیە سەر ڕوویێ عەرد بە هەفت زان
ڕۆنیکە ناڤ هەردو سەجدان ئەی جوان
ڕۆنیکـــە بۆنـــا تـــەحییـــات داوی زان
تـــەحییـــاتێ هـــەم بخوونـــە یـــێ دەهـــان
هـەم صـەلـەواتـێ بخوونـە پـاش بـزان
تـو سەلام دە دونـزدە تـەرتیب سێزدەهـان
نـاڤ نمێـژێ بـۆ تـە سـێ شـەرطـە بـەیـان
دوور بـە یـەک ژ خـەبـەردان ئـەی جـوان
شـوغل دوور بـە دو حـەرەکـات زێـدەتـر
هـەم ژ خـوارن تـشتێ ڕۆژی پـێ فطـر

یێ نمێژێ فەرض و شەرطێ وێ تەمام
بەر موحەممەد سەد صەلات و سەد سەلام
بۆنا ڕۆژی چار روکن ئەی قەنجەکار
نییەتە یەک ژێ ب شەڤ بن گوهدار
خوارن وڤەخوارنێ دوورداری بە
هەم جماع و ژ نقێن دوورکاری بە
دووریا تە ڤان مە گۆتی ئەی جوان
موددەتێ وێ ژ شەفەق تا مەغربان
بۆ زەکاتێ سێ روکن گوداری بە
سال و نییەت هەم نصاب بیرداری بە
یێ حەجێ ئەرکانێ شەش گوهداری گەر
لوبس کە ئحرام ب نییەت قەنج بەشەر
تو بسەکنی سەر گرێ ناڤ عەرەفە
مەغربێ جەزنێ شەفەق بی شەرەفە
هەم طەوافا بەیتێ هەفت شەوطە بزان
سەعیێ کە ناڤ چوون صەفا و مەروە جان
سەر قوصاندن ژێ کە چەند مووکار بە
یێ شەشان تەرتیبە زان هشیار بە
بۆ تە دو تشتن تو لێ بە باوەری
یەک حەلال یێ دی حەرام حەق پەروەری
شێستە فەرض ب ژمارێ لێ بە ئەی هومام
بەر موحەممەد سەد صەلات و سەد سەلام
ئەڤ عەقیدە مە نڤیسی بۆی عەوام
بەر خەطا دەربازی بە (عفو الکرام)
ئەز رجاکارم ژ تە رەببێ رەحیم
مە خەلاص کی ژ عەذاب نارێ جەحیم
ئەی **موحەممەدێ هەزانی** هەر مودام

بێژە بەر ئەحمەد موحەممەد سەد سەلام
(الـــصلاة و الـــسلام يـــا رســـول)
ئال و ئەصحابێ تە بن صاحب قەبوول
تاريخا هجری ژ بۆ نەظمێ بزان
غەين و تاء و جيم ژمار بە ئەی جوان[1]

(١) كو دبتە ١٤٠٣ مشەختی (١٩٨٣ ز).

عەقیدة الإیمان
یا مەلا عەبدلهادی یێ جۆمانی

مەلا عەبدلهادی کورێ مەلا طەیببە کورێ مەلا سەعیدە، ژ گوندێ جۆمانێیە کو ئێک ژ گوندێن دەڤەرا کۆرتەلانێیە، ئێک ژ زانا وئەدیبێن هەڤچاخێن کوردستانا باکوورە، ل سالا ٢٠٠٤ چوویە بەر دلۆڤانییا خودێ.

ژ بەرهەمێ وی ل پاش خۆ هێلای:

١- منظومة فی الردة، وئەڤە ب کرمانجییە و ل دۆر بابەتێ رددێیە.

٢- کشف الفرائد، وئەو ژی ب کرمانجییە.

٣- عقیدة الإیمان، کو نوکە دێ ل بەر دەست دانین[1].

و ژ بلی کۆمەکا شعران د گەلەک بابەتێن جودا جودا ب کرمانجی وی هەنە، وئێک ژ وان شعرا وییە وی ل دۆر مرنا زانایێ مەزن مەلا سەعیدێ نوورسی هەیە کو ل سالا ١٣٧٩ مشەختی (١٩٦٠ ز) بوو ل دەسپێکێ دبێژت:

تەڤ وەرن جوملە تەمامێ موسلمین
ئەهلێ شەرقێ ئەهلێ غەربێ ئەجمەعین
پورِ بکن ئاهـ و فغان و پورِ گرین
ئاخ حەزینم ئاخ حەزینم ئاخ حەزین[2]

وئەڤە ڤەهینۆکا وییە ل دۆر عەقیدێ، ئەو ژی مە ژ دەسنڤیسا سەیدا مەلا (زین العابدین)ێ ئامەدی وەرگرتییە.

---

(١) شاعرێن سێرتێ د ئەدەبییاتا کلاسیکی دە، ژ نڤیسینا د. عەبدررەحمان ئاداق.

(٢) ژ کتێبا (مدحیة ومرثیة) دەر حەقێ سەیدایێ بەدیعوززەمان سەعیدێ نوورسی، یا سەیدا زین العابدین الآمدی، پ ٢١.

بسم الله الرحمن الرحيم

عــەقيــدەم ئــەڤــە پــێ دبــم موســلمان
ل ســەر هــەر كــەســی فــەرضــوعەينــە بــزان
چ ئــەركــانێ ئيــسلامێ پێــنجن يــەقــين
شــەشــن ئــێ ئيمــانێ ژ بــۆ ئــەهلــێ ديــن
ب هــەر يــەک ژ وان ئــەز دكــم بــاوەری
ژ شـــەک و نفـــاقێ دبـــم ئـــەز بـــەری
كــو (أشــهد) ددم شــادەهــێ ئــەز ب دەڤ
ب ئقـــراره قـــەلبـــی موافـــق ل هـــەڤ
كـــو (إلا إلـــه)ه تونـــا مـــەعبـــوودەک
(إلا اللــه) ژ غــەيــری خــودائێ كــو يــەک
خــودائێ كــو (ئــەللاهــە) نــاڤێ ئــەوی
ووجــوودا ژ بــۆ ذاتـــێ وی هـــەر بـــوی
ئــەزەل كــو هــەبــوو دێ هــەبی هــەر ئــەبــەد
مــەحالــە ژبۆنــا وی ئــەصــل و وەلــەد
مــەحالــە ژ بــۆ وی هــەڤــال و شــەريــک
خـــودانێ وە ڕەنگـــی ژ جـــانی نزيـــک
نــە موحتاجــە بــۆ كــەس خــودا (لا ينــام)
ب بــالێ ڤــە موحتاجــە عالـــەم تــەمــام
مـــەكـــانێ خوصووصـــی ژ بـــۆ وی نيـيـــە
وەلـــێ علمـــێ وی حاضـــرێ هـــەر جيـيـــە
چڤــاس تـــشتەكـــی قـــەنجــە بـــۆ لائقـــە
ئـــەوە حـــاكم و فـــاعلێ موطلـــەقـــە
صــفاتێ كــەمــالێ ژ بــۆ وی خوصــووص

قـەدیمـن کـو حاشـا نـەبوونـە حـودووث
تـەمـامن کـو حـەققـن ژ بۆنـا خـودا
تـو جـاری ژ ذاتـێ وی نـابن جـودا
حـەیاتـە کـو مـەعنـایێ وێ سـاغبوون
علـم کـو ب هـەر تـشتەکـی زانبـوون
سـەمـع سـەحکـرن بوونـە هـەر دەنگـەکـی
بـەصـەر دیتنـا کـوللی هـەر تـشتەکـی
ئیـرادەت چ مـەعنـایێ وێ ڤاینـە
قـودرەت طاقـەتـە سەر چ شەی مومکنـە
کـەلامـە کـو یـەعنـی خـەبـەردانـێ وی
صـفاتێ قـەدیمـن ئـەڤـن بۆنـە وی
(وأشـهدُ) دیـسا شـەهـادەت ددم
ب ئـەزمـان و قـەلبـێ خـوە بـاوەر دکـم
(أنَّ) کـو ب تـەحقیقـا موحـەممـەدا
(رسـول اللـه)ی بـۆ خـودا قاصـدا
ئەوێ ناڤ موحەممـەد کورێ عـەبدوللاهـ
کـورێ عـەبدولموطـطـەلبـێ پادشاهـ
کـورێ هاشـمی ڕۆهنییـا هـەردو چـاڤ
کـورێ ذاتـەکـێ قـەنجـە عـەبدولمـەنـاف
دییـا وی حـەبیبـێ خـودا ئامنـە
کـەچـا وەهـەبـێ زوهـری یـێ مازنـە
د چل سـالی پێغـەمبـەری بـۆ وی هـات
رەسـووله ب ئـالێ حـەمـی مـەخلووقـات
مـەکـە مـەولـدێ وی ژ پاشـی میقـات
کـو چوویـە مـەدینـێ ل وێ کـر وەفـات
عومر شێست و سێ ساله بـوو وی ئیمام
چ ئـەمـر و نـەهـی گۆتییـە (بالـتمـام)

تــو ئــەشــکالێ بــۆ وی بکــە ئغتنــام
خوصووصــا د وەقتــێ صــەلات و ســەلام
تــەحــەییــور د ئــەشــکالێ وی دە عوقــوول
ب ڕەنگێ خوە سۆر و سپی بوو ڕەسوول
حــەبیبــێ خــودا نــە درێــژ و نــە کــورت
ووجوودا موبارەک نە قەلس و نـە خـورت
ددانــێ ئــەوی هــوور و هــەم فرقــە بــوو
ژ بـۆ وی موکـەحـەل بـوو چاڤ و بـروو
حــەبیبــێ موبــارەک ئــەنــی بــوو فــرە
ژ ئـــەولادێ ئـــادەم هـــەمـــی چێتـــرە
ووجـوودا موبـارەک بـوو غایـەت شـەفـاف
یەقین (أشجع الناس)ی بوو بێ خلاف
حەتا ڤـر حەمـوو مـەعنا شـەهدێ بـزان
بـــەیـــانێ بکـــم وان د حـــین و د ئـــان
چ روکنـــــێ ددو کـــــو لمێـــــژە بـــــزان
چ روکنـــــێ ســـــسێ ڕۆژییـــــا ڕەمـــــەزان
چیـە روکنـێ چـارانی حـەججـە یـەقـین
کـو مـەصرف هەبی مـانعێ ڕێ تـو نـین
ئــێ پێنجــانی دانــە زەکــاتێ ژ مــال
تـەمـامێ ئـەرکانـان ئـەڤـن (بالکمـال)
خــودا دایــە مــە ڤــان ژ بــۆ ئمتحــان
کەسێ کو عەمەل کە خەلاص بی ب وان
ژ پاشـی ئـەرکـانێ مـن کـر تـەڤ بـەیـان
بـــەیـــانێ بکـــم کـــو چ روکنـــێ ئیمـــان
شــەشــن کــو ئــەووەل ئــەز دکـم بـاوەری
خـودا یـەکـە چـەوا مـن تـەفـصیل کـری
ب روکنـــێ ددو مـــوئمنم کـــو مـــەلـــەک

هـەنـە بـۆ خـودا بـێ حـسابن گـەلـەک
کـو جـسمن لـەطـیفن نـەمێـرن نـە ژن
د ئـــەمـــر و ئطاعـــا خـــودائێ مـــەزن
ل سەر هەر کەسی دو مەلـەک سـەر مـلان
کتابـەت دکـن ئـەو ب خـەیـر و شـەران
ل یومنـا ژ بـۆ خـەیـرێ کاتـب رەقیـب
ل یوسـرا ژ بـۆ شـەر عـەتیـدێ حـەبیـب
ل سـەرداریێ وان جـەبـرەئیلـێ ئـەمـین
ئـەوە کـو ژ بـۆ ئـەنبیـا وەحیـێ تـین
د گـــەل میکـــائیلێ ب دەســـتێ وییـــە
چ دەخـــل و نـــەبـــات و وە شـــیناهییە
وە هـــەم عـــەزرەئیلـــێ وەظیفـــە ئـــەڤـــە
دکـە قـەبـضە رووحـان ب رۆژ و شـەڤـە
ل مـە لازمـە حـز بکـن ژێ گـەلـەک
چەوا حز بکـن ئـەم ژ جوملـە مـەلـەک
(کـذا) ئـسرافیلێ دکـە پـورِ صـەبـر
سـەکنیـە ل بـەر صـووریێ بۆنـا ئـەمـر
ب روکنـێ سـسێ ئـەز دکـم پـورِ ئینـان
کـەلامـێ خودێ کـو حـەقـن جوملـە شـان
ئینـانێ دکـم کـو تـەمـامی حـەقـن
کـو سـەد کاعـدن چـار کتـابێ مـەزن
دەهـێ ئـادەمـە دەهـ ژ بـۆ ئیبـراهیم
چێنجـی بۆنـە وی شـیثێ ذاتـێ کـەریـم
ژ ئدریـــسی رِا هاتییـــە کـــو ســـییە
ببێـــژم کتـــابێ مـــەزن بـــۆ کییـــە
کـو تـەوراتـە مووسـا کـەلیمـێ ئیلاهـ
وە ئنجیلـە عیـسایە کـو (روح اللـە)

زەبـــوورا كـــو هـــاتى ژ بـــۆ داوودا
قورئانـــا خـــودێ دايـــە موحـــەممـــەدا
موحەققەق بەطـال بوونـە حوكمى تـەمـام
وەلــێ حـوكمێ قورئـانێ حـەتتـا قيـام
صـەلات و سـەلامـێ ئـەبـەد كـو ببـە
ژ ئـــەرواحـــێ وان رە دكـــم ئـــەز هبـــە
تيـنم ئـەز ئيمـانێ ب ڤـى روكنـێ چـار
چڤاس ئەنبيـا كـو سـەد و بيـست و چـار
هـــەزارن بـــەرينـــە ژ عـــەيـــب و گوناهـــ
چ تـشتێ كـو گـۆتن ب ئـەمـرێ ئيلاهـ
ئـــەووەل ئـــادەمـــە پاشـــى موحـــەممـــەدە
يـەقـين كـە رەسـوول سـێ سـەد و سـێزدە
ئـەبـەد هـەر ئـەبـەد پـوڕ صـەلات و سـەلام
ل ئـــەرواحـــێ ڤـــان ئـــەنبيـــائێ كـــرام
ئيمـانم ب ڤـى روكنـێ پێنجـان هـەيـە
كـو ئـەو ڕۆژا حـەشـرێ ل پێـشيا مـەيـە
كـو عالـەم ژ دونيـا فـەنـا بـن تـەمـام
وێ جارەک دێ ڕابـن بچـن ئـەرضـێ شـام
ل وێ ئزدحـام كـن تـەمـامێ نوفـووس
عـەجائـب غـەرائـب دبيـتن حـوداووث
ل وێ دەر جـەمـع بـن تـەمـامێ ملـەل
خـــودا وێ ببيـــنن حـــسابا عـــەمـــەل
وێ ميزانـــێ دەيـــنن تـــەنـــشتا صـــراط
صـراطا ل سـەر ئـاگرێ پـوڕ شـەوات
ل ئـالێ وى ئاليـيـە حـەوض و جـەنـەت
ل سـەر وێ ببـۆرن تـەمـامێ ملـەت
هـەچـى جـەننـەتـى دێ هـەڕن كـەوثـەرى

ڤـەخـون ئاڤـە وێ حـەوضـا پێغـەمبـەری
نكـارن ل سـەر وێ هـەرن ئـەهلـێ نـار
دلـەرزن درەجفـن هـەمـی دچنـە خـوار
موحـەممـەد شـەفاعـەت دكـە (أولا)
ژ بۆنـا گونـەهكـارێ كـو موبتـەلا
ل پـەلا وی شـەفاعـەت دكـن ئـەنبيـا
ل پـەی وان شـەهيـد صـالح و ئـەوليـا
كـەسێ ئـەهلـێ ئيمـانێ قـەطعـێ سـەنـەد
د ئـاگر جـەهـەننـەم دە نينـە ئـەبـەد
ب روكتنـێ شـەشـان ئـەز دكـم بـاوەری
كـو ئيمـانێ تيـنم ب وی خـەبـەری
كو چ خەير و شەر تەڤ ب تـەقديرە رەب
خـودا خالقـە عـەبـدێ كريـە سـەبـەب
چـەوانـی كـو ئـاگر سـەبـەب بـوو شـەوات
ل رووحـێ موحـەممـەد هـەزاران صـەلات

هذه
التجاؤه إليه سبحانه و تعالى

ئيلاهـی ب حـەققـێ عـەقيـدا مـەزن
ل سـەر ڤـێ عـەقيـدێ تـو بمرينـی مـن
ل سـەر ڤـێ عـەقيـدێ تـو مـن بمرينـی
ژ بۆنـا كـو شـەيطـان مـن نـەغرينـی
سـەلامـەت بـدە بۆنـا ئيمـانێ مـن
د وەقتـێ مـەلـەک بكـشينن رووحـێ مـن
هـەوارا مـەزن تـو بكـە قـسمەتـێ

حەبیبێ خوە کو مەلجەئێ ئوممەتێ
ژ بۆ کو ب یومنا وێ ئەز بم خەلاص
ژ شەیطانێ پیسێ لەعین حیلەباز
ئەمان ئاخ چەوا دێ ل حالێ من بی
کو دەینن د قەبرێ دە ڤی قالبی
هەما دو مەلەک بێنە سەر من ب غار
سوئال کن ژ رووحێ منێ ذەنبدار
سوئال کن ژ رووحێ من هەردو مەلەک
د قەبرا نە ئنس و نە جنن و کەسەک
نزانم جەوابم چییە وی زەمان
حەتا کو ببم موستەحەققی جنان
ئیلاهی ب حەققێ حەبیبێ ئەمین
وێ عەهدا ل دونیائێ بیرا من بین
ژ بۆنا بدەم ڤێ جەوابا قەوی
کو ئەللاهە رەببی تو نە غەیری وی
ب تەحقیق موحەممەد رەسوولێ وییە
یەقین دینێ من دینێ ئیسلامییە
ئیمام کەلامێ قەدیمە یەقین
یەقین قبلە من کەعبەیا پورِ شرین
یەقین موئمنێ کو هەنە خاص و عام
عوموومی ژ بۆ من برانە تەمام
ئەمان ئاخ چەوا بی ژ رۆژا خورووج
د گەل ڤان گوناهێ گەلەک عەیب و سووج
کو عالەم ژ قەبران بکن تەڤ قیام
بەرێ خوە بدن مەحشەرێ خاص و عام
تەدەللی بکە رۆژ وەکی میلەکی
ژ بەر وێ گەلەک چێ بی خویدانەکی

هنەک وان حەتا چۆک و بەطـن و عونـوق
هنـەک وان حـەتـا دەڤ د ناڤـا عــەرەق
هنــەک وان ســوارن هنــەک وان پــەیـا
هنـەک وان ل سـەر ڕوویـێ خـوە ماشـیا
ئیلاهــی ب وی ئــەحمــەدێ (ذی قــدر)
د نـاڤ زومـرا قـەنجان بکـە مـن حـەشـر
ژ بـۆ کـو خـەلاص بـم ب یومنـا ئـەوان
ژ ئـەهـوالێ حـەشـرێ د نـاڤ زومـرە وان
ل مــن وێ چـەوا بـی ژ وی حـالێ مـن
کـو مـن بـاڤێژن مـەحکـەمـا رەببـێ مـن
ژ ڕاسـت و ژ چـەپ ڤـە عـەمـەل ظـاهرە
ژ پێـشیا مـن ڤـە تـەڤ حـەمـوو ئـاگرە
چـەوا کـم د گـەل ڤـان گونـاهێ گـران
وەکی ئـەرض و ئـەسمان و مابـەینـێ وان
د دەســـتێ م دا نینـــە جوزئـــەک ثـــەواب
ب چـی ڕووڕەشـی دێ بـدم ئـەز جـەواب
ولاکـــــن د دەســــــتێ م دا (حینئـــــذ)
کـو بێـژم: ب رەحمـا تـە مـن کـر ئـەخذ
ب ڕۆژ و ب شـەڤ ظـەننـە مـن دائمـە
ئـەڤـە کـو ب رەحمـێ نـەظـەر کـی ل مـە
ژ بــۆ خــاطرێ ئــەحمــەدێ موحتــەرەم
موحـەققـەق ژ وێ ئوممـەتـا وینـە ئـەم
شـوکور بـۆ تـە یـا رەب ژ رەحمـا وەسـیع
شـوکور کـو حـەبیبـێ تـە بـۆ مـە شـەفیـع
ل من وێ چەوا بی ژ خەوف و خەطـەر
بـەلا کـن ل مـە دەفتـەرێ خـەیـر و شـەر
نــزانم گــەلــۆ چ بــدن دەســتێ مـــن

ژ خـەیـر و شـەران چ عـەیـان بـی ل مـن
نــزانم کــو دەفتــەر ب چ طــەرزییــە
ژ خــەیــر و شــەرێ مــن چ نقــساندییە
نــزانم گــەلــۆ کــو چــەوا دەرکــەڤــم
گــەلــۆ رووســپیمە وە یــا ڕووڕەشــم
ئیلاهـی ب یومنـا وی عـالی جـەنـاب
مە ڕووڕەش نەکی وەقتێ نەشرا کتاب
ئـەمـان وێ چـەوا بـی ژ میزانـێ مـن
کو خەیر و شەرێ من ل سەر کن وەزن
نـــزانم کیژانـــێ ژ هـــەردو گـــران
کیژانــێ خــەفیفــە ژ هــەردووەکــان
ئیلاهـی ب حـەققـێ حـەبیـب وی زەمـان
تـو میزانـە خـەیـرێ بکـە پـوڕ گـران
هـــەوارە هـــەوارە تـــو نینـــە فـــرار
ژ خــەوفـا صـراطێ تـو نینـە قـرار
صـــــراطە درێـــژە ل ســـــەر ئـــاگرە
ژ مـــوویی زراڤتـــر ژ شـــوور تـــووژترە
چەوا لنگێ خوە دەینم سەر ئەلئەمان
قـەطعکـم مـەسـافا صـراطە یـەمـان
مـــەســـافە درێـــژە ل مـــن وەی ل مـــن
خـودا چێ کـە حـالێ مـە ئـەم چـا بکـن
ئیلاهـــی ب وی ئـــەحمـــەدێ ئـــەنـــوەری
تـو یـا مـە نـەکی دوور ژ وی رەهبـەری
تـو یا مـە ژ وی قـەط نـەکی هیچ دوور
ژ بـۆ کـو ل صـراط بکـن ئـەم عوبـوور
(وإلا) جـەهـەننـەم ژ بـۆ مـن مـەکـان
دبیـــنم عـــەذابـــێ گـــران وی زەمـــان

خودایــا ب جــاهێ وی پێغــەمبــەری
نــەصــیبی بکــە ئاڤــە وی کــەوثــەری
ژ بۆنــا ڤــەخــوم ئــەز وێ ئاڤــا زەلال
کو خەوف و غل و غش ببی تەڤ زەوال
خودایـا ب حـەققـێ حـەبیبـێ ئـەنـام
نــەصـیبی بکـە بـۆ مـە (دار الـسلام)
خودایــا موکــەممــەل بکــە نعمــەتــێ
نــەصـیبی بکـە بۆنـە مـە روئیــەتــێ
ئیلاهـی چقـاس ئـەدعیـێ کـو مـن گـۆ
قـەبـوول کـە ب مـەزناهیـە ذاتـێ خـۆ
قـەبـوول کـە ب قـەدرێ حـەبیبـێ ئـەمـین
ب قـەدرێ عومـووم ئـەنبیـا ئـەجمـەعـین
قەبوول کە ب جاهێ ئەبی بەکر صدیق
د غــارێ دە کــو بــۆ رەســوولی رەفیــق
ب جاهـ و ب فـەضـلا ئیمـامێ عومـەر
ئیمـامێ گـەلـەک پـوڕ حـوکم و هونـەر
ب فـەضـلا وی ئیمـامێ عوثمـان و هـەم
ب فـەضـلا ئیمـامێ عـەلـی موحتـەرەم
ب فـەضـلا ئـەوان دو عـەم و قـەنجنـاس
کـو ئیمـامێ حـەمـزە ئیمـامێ عـەبـاس
ب فەضلا حەسەن هەم ب فەضلا حوسەین
ب فـەضـلا شـەهیـدێ بـەدر هـەم حونـەیـن
ب فەضلا هەمی ئال و صەحبان تەمام
ئـەمـووده منــە کـو د حـەشـر و قیـام
گەلەک شوکر و حەمد و ثەنا بێ عەدەد
ژ بۆنـا خـودائێ ئـەحـەد هـەم ئـەبـەد
چ ئنعـام و ئحـسان خـودا کـر ل مـن

ڤێ نەظمێ موکەممەل کر سەر دەستێ من
مـــە هێڤـــی هـــەیـــە کـــو بکـــە واســـطا
ل سـەر مـن ڤـەکـە بـابێ جـوود و عـەطـا
رەببـــی تـــو بغـــەفرینـــە مـــن مـــوذنبی
بغـەفرینـە ئوسـتادێ مـن حـەب حـەبـی
بغـــەفرینـــە رەببـــی هـــەمـــی مـــوئمنین
د گـەل موئمناتـان عومـووم ئـەجمـەعـین
گەلەک شوکر و حەمد و ثەنا (کلَّ حین)
ژ بۆنـــا خـــودا (خـــالقُ العـــالمین)
گەلەک پورِ صەلات و گەلـەک پـورِ سـەلام
ژ بـــال وی خـــودا خـــالقێ (لا ینـــام)
وەکـــی بـــەلگـــێ داران و طـــایێ گیـــا
وەکـــی بـــەرف و بارانـــە دەشـــت وچیـــا
وەکـی ئـاخ و قـۆم و کـەڤـر بـەر چـەمـان
وەکـی ئاڤـە بـەحـران و ئـەمـواجێ وان
وەکی طـەیر و حـەیوان و جنن و بـەشـەر
وەکـی ذەررەیـاتێ هـەوار سـەر تـە سـەر

دو عەقیدەنامەیێن
ب شێوەیێ پەخشانێ هاتینە نڤیسین

ئەوێن بۆرین د گەل مە چەند دەقێن عەقیدەنامەیێن کرمانجی بوون هەمی ب ڕەنگێ شعرێ هاتبوونە نڤیسین، و ژبلی وان چەند دەقەکێن دی ژی هەنە بەلێ ب شێوەیێ پەخشانێ یێن هاتینە نڤیسین، وئەڤە پتر ژ سەد سالان د سەر نڤیسینا وان ڕابۆرینە، ئەڤ هەردو دەقە مە ژ چەند ژێدەرەکێن دەسنڤیس وچاپکریێن کەڤن وەرگرتینە، دەقا ئێکێ کو ناڤێ وێ: (جواهر عقيدة الإسلام والإيمان)ە یان (في بيان أركان الإسلام) وخودانێ وێ مە نەنیاسییە، وئەڤ دەقە مە ژ دو دەسنڤیسان وەرگرتییە:

١- دەسنڤیسا (على الأصم بن عمر عز الدين) کو ل سالا ١٢٤٨ مشەختی (بەرانبەر ١٨٣٢ ز) هاتییە نڤیسین.

٢- دەسنڤیسا (محمد بن ملا أحمد) کو ل سالا ١٢٧٨ مشەختی (بەرانبەر ١٨٦١ ز) هاتیە نڤیسین.

وبەری نوکە ژی دەقێ دەسنڤیسا ئێکێ مە د کتێبا خۆ (ل دۆر ئەدەبێ کرمانجی) دا بەلاڤ کربوو، ونوکە دەقێ دەسنڤیسا دووێ ل ڤێرێ دوبارە دێ بەلاڤ کەین، هەر چەندە گوهۆڕین مەزن د ناڤبەرا هەردووان دا نینن ژی ب تنێ ژ لایێ شێوە ولەهجەیا نڤیسینێ ڤە نەبت.

ودەقا دووێ ناڤێ وێ (عقيدة الإيمان)ە، ژ نڤیسینا خەلیفە یووسفێ بایەزیدییە، وخەلیفە یووسف ئێک ژ پەخشانڤیسێن کورد یێن پێشەنگە، ل سالا ١٣٢٦ مشەختی (بەرانبەر ١٩٠٨ ز) ل چاپخانەیا (الترقى) ل دیمەشقێ کتێبا خۆ یا مەزن (تحفة العاملين وإرشاد العابدين من عوام المؤمنين) کو ژ (٣٧٢) بەرپەڕێن مەزن و ب کرمانجی پێک دئێت، وخەلیفە یووسف کوڕێ شەریف ئاغایێ بایەزیدییە، ل سالا ١٣٠٢ مشەختی (١٨٨٤ ز) ل گوندێ (زەنگەزۆرێ) ل نێزیکی باژێڕێ بایەزیدێ هاتبوو سەر دنیایێ، وچونکی ئەو

د طەریقا نەقشبەندیان دا خەلیفەیێ شێخ محەمەد رەشیدێ دێرشەوی بوو دگۆتنێ خەلیفە یووسف.. و ل سالا ١٣٨٧ مشەختی (١٩٦٨ ز) ل گوندێ چالخانا تاجدۆ ل نێزیکی بایەزیدێ چووبوو بەر دلۆڤانیا خودێ[1].

وهەر چەندە وی زمانێ عەرەبی وفارسی وتورکی ژی دزانی، بەلێ بەرهەمێ وی هەمی (شعر وپەخشان) ب کوردی بوون، وئێک ژ وان بەرهەمان (عقيدة الإيمان) بوو، کو نوکە ئەم دێ ل بەر دەست دانیــن، وئـەڤ نـامیـلکا وی د ناڤ کتێبا وی دا (تحفة العاملين) ئـەوا ل سالا ١٩٠٨ ل دیمەشقێ چاپ بووی هاتییە وەشانــدن، و ژبـلـی ڤـێ دانــەیـێ مە ئەو ژ دانەیەکا دی یا دەسنڤیس ژی وەرگرتییە کو ڤێ دویماهییێ ل باژێرێ دیاربەکرێ ب دەست مە کەفتبوو، بەلێ دیرۆکا نڤیسینێ وناڤێ نڤیسەری ژی ل سەر نینە.

ئەڤ هەردو دەقە نموونەیێن عەقیدەنامەیێن کرمانجینە کو ب شێوەیێ پەخشانێ هاتینە دانان، وئەم دشێین وان ژ جۆرێ پەخشانا علمی بهژمێرین، ودیرۆکا دەقێ ئێکێ بۆ بەری پتر ژ (١٨٠) سالان دزڤرت، ویا دەقێ دووێ بۆ پتر ژ (١٠٠) سالان دزڤرت.

(١) نامیلکەیەکا بچویک د دەر حەقا ژین وبەرهەمێن خەلیفە یووسفێ بایەزیدی دا مە نڤیسیبوو، و ل سالا ٢٠٠٧ ژ لایێ سەنتەرێ ڤەکۆلینێن کوردی وپاراستنا بەلگەنامەیان ل زانکۆیا دهۆکێ هاتبوو وەشاندن، ویێ بڤێت ڤی زانایی پتر بنیاست و ب بەرهەمێ وی ئاگەهدار بت بلا لێ بزڤرت.

فی بیان أرکان الإسلام

تو بزانە روکنێد ئیسلامێ پێنجن:

روکنێ ئەووەل : کەلیمەئێ شەهادەتە: (أشهد) ئەز ئقرار دکم، ب دەڤێ خۆ، ئعتقاد دکم، ب دلێ ب خوە (أن لا إله) کو نینە تو مەعبوودێ ب حەق د عالەم دا (إلا الله) ب غەیرێ ژ ذاتێ خودێ، بێ مثلە، کو حەیرینە د تەفەککورا ذاتێ وی دا چقاس مەخلووق کو هەنە بوونا گشا ب وییە، یا دی ژ قەدیمی ڤەیە ب ذاتێ وییە، عالەم موحتاجی وییە، ئەو موحتاجی کەسێ نینە، بێ جی ومەکانە، ل هەمی جیی حاضرە، ژ رووح نێزیکتری مرۆڤە، ژ بۆ وی هەنە چقاس صفەتێ کەمالێ، حەفت ژێ قەدیمن: حەیات، وعلم، وئرادەت، وقودرەت، وبهیستن، ودیتن، وتەکەللوم.

ئەڤ صفاتێ دها ئەزەلینە، ئەبەدینە، ژ ذاتێ خودێ باشقە نابن، خودێ بەرییە ژ چقاس یا عەیب وکێماسییە.

(وأشهد) ئەز ئقرار دکم ب دەڤێ خۆ ئعتقاد دکم ب دلێ خۆ (أن محمداً) موحەققەق موحەممەدێ عەرەبی، قورەیشی، یێ چاڤرەشێ برووکێشای، ئەنی فرەه، شکلێ سۆر وسپی، نوورانی، وەکی نەینکێ تشت تێرا خوانی بوون، ئەفضەلترە ژ هەمی ئەولادێ ئادەم، بەژنا وی یا موبارەک ل بەر تاڤێ سه نە ددا، ل مەککێ ب مەوەلد هاتییە، ل وێ د چل سالی دا بوویە پێغەمبەر، سێزدە سال ل وێ مایە، عومرێ وی بوو شێست وسێ سال وەفات کر قەبرا وییە شەریف د ناڤ چامیێ دایە ل مەدینێ.

ناڤێ بابێ وی (عبد الله)ە کورێ (عبد المطلب)ە، ناڤێ دیا وی (ئامنە) کچا (وهب)ە.

(رسول الله) قاصدێ خودێیە، ل سەر هندی جن وئنسا کو رێیا حەق نیشانێ وان بدە.

روکنێ ددوا: ب جیئینانا لمێژێد فەرضە.

روكنێ سییێ: دانا زەكاتێ.

روكنێ چارا: ڕۆژییا مەها رەمەضانێیە.

روكنێ پێنجا: حەجە.

روكنێد ئیمانێ شەشن:

روكنێ ئەووەل: باوەرییا ژ دلـە ب خودێ، كو چقاس صفەتێ پاكن ژێڕانە ئێد ب كێمایتتی تونن.

روكنێ ددوێ : باوەرییا ب مەلائیكەتێد خودێیە، كو جسمن ، دلـەطـیفن، نوورانینـە، ب ئەمرێ خودێ مەشغوولـن دائما دائما قەط بێ ئەمرییا وی ناكن، نە خوارن ژ بۆ وان هەیـە نە خەو، نە ژن، چقاس مەخلووق هەنە ژ گشا بێترن، حەتتا ژ قـەطـرێ بـارانێ، وطـایێ دگهایی وپەلێد داران، هەر یەكی ل سەر موسەللـەطـە ب ئـەمـرێ خودێ تـەصـەرروفـێ تێدا دكەت، كەسپا وان دائم طاعەتـە، د هـەر هـەفت طـەبـەقێت ئاسمان جهێ پییـەكی تونـەبی مەلەک هن د ركووعێ دانە، هن د سوجوودێ دانە، هنک غـەرقـن د شوهوودا جـەمـالا خـودێ دا، نە ئاگاهـ ژ عالـەم هەنە، ونە ژ ئادەم.

ددو ل سەر ملێ مەنە، ئێ ل سـەر ملـێ ڕاسـتێ خـەیران دنڤیـسە، ئـێ ل سـەر چـەپـێ شەران.

روكنێ سییا: باوەرییا ب كیتابێن خودێیە، كو سـەد وچارن، سـەد كاغـەزن، دەهـ نـازل بوونە ژ بۆ ئادەم، دەهـ ژ بۆ ئیبـراهیم، سـێ ژ بۆ ئدریس، پێنجی ژ بۆ شـیث، وتـەورات ژ بـۆ مووسایە، وزەبوور ژ بۆ داوودە، وئنجیل ژ بۆ عیسایە، وقورئـان ژ بـۆ موحـەمـمـەدە (صلوات الله وسلامه علیه وعلیهم أجمعین).

هەموو حەقن، كەلامێد خودێنە، بەلـێ حوكمێ وان بـەطـال بوویـە ب حوكمێ قورئـانێ حەتا ئاخرێ زەمان وێ بـمینە بێ كێمی وزێدەهی.

روكنێ چارێ: باوەرییا پێغەمبەرانە، كو هەر قەرنەكی خودێ ئنسانەكی پاک ژ گونەهان ژ حەمی خەلقێ وەقتا خۆ ئەفضەلتر ب كەرەما خۆ كرییـە پێغـەمبـەر، مـوعجزات دانـێ، كـو

کەسەکی د گەل قووەتا بەرانبەری نەبوویە، وەحی ژ بۆ شاندییە، کو ئەمرێ خودێ بگەهینە ناڤ خەلقی.

سەد هزار وبیست هزار وچار هزارن. (أولو العزم) پێنجن: نووح، وئیبراهیم، مووسا، عیسا، وموحەممەد (صلوات الله وسلامه علیه وعلیهم أجمعین).

خودانێت ئومـمەتا سێ سەد وسێزدەنە، ئێد مەشهوور: (ئادەم ، وشیث، وئدریس، ونووح، وهوود، وصالح، وئیبراهیم ، ولووط ، وئسماعیل، وئسحاق، ویەعقووب، ویووسف، وئەیبووب، وشوعەیب، ومووسا، وهاروون، وخضر، ویووشەع، وئەلیەسەع، وذو ئەلکفل، وشەمعوون ، وشەموویل، ویوونس، وداوود، وسولەیمان، وزەکەریا، ویەحیا، وعوزەیر، وعیسا، و (سید المرسلین) موحەممەد (صلی الله تعالی علیه وسلم أجمعین).

روکنێ پێنجا: باوەرییا ب قیامەتێیە.

وهەرچی پێغەمبەرێ مە گۆتی ژ نیشانان وەکی ڕابوونا مەهدییە، ونازلبوونا عیسا پێغەمبەرە، وڕابوونا دەجالە، و(دابة الأرض)ە، ویاجووج وماجووجانە، وهەلاتنا ڕۆژێیە ژ مەغربێ، وڕابوونا دوکێلێیە تژی دونیایێ، وچوونا ئەرضییە د خوار دا، جارەکێ ل مەشرقێ وجارەکێ ل مەغربێ، وجارەکێ ل جەزیرەئێ عەرەب، وکێمییا علم ودینانە، وزەحفبوونا فسق وخیانەتێ، وسەرداربیا بەد ئەصلانە.

وهەرچی وی گۆتی ژ واقعاتێد حەشرێ وەکی هووربوونا چیانە، وکەرکەربوونا ئاسمانانە، وڕژیانا ستێرکانە، وبێ نوور بوونا ڕۆژ وهەیڤانە، وتێکلبوون وهشکبوونا بەحرانە، وغەیری ڤان هەمی حەقن بێ شەک وێ بقەومن.

مەخلووق حەموو ساغ ببن ل شامێ جەمع ببن، کاغەزێ خەیر وشەڕان بکەڤنە دەستێ مرۆڤ، عەمەل بێنە حساب کرن، سوئالا عەمەلان وێ بکرن، ب میزانێ بێتە کێشاندن، تو عەمەل بێ جزا نابن، ب فەرمانا خودێ پرێ وێ دەیننە سەر جەهنەمێ، بهشتی وێ دەباز ببن، هەڕنە سەر حەوضا کەوثەرێ، جەهنەمی وێ بلەرزن بکەڤنە ئاگری.

شەفاعەتا موسلمانان، وێ پێغەمبەر ومەشایخ وصولەحاء بکن. کەسی ب ئیمان ئەبەدی نامینە د جەهنەمێ دا.

ئەو حەفت طەبەقن وێ دبن ئەرضی دا، بوهوشت هەشتن وا ل سەر ئاسمانان.

روكنێ شەشا: باوەرییە ب خەیر وشەرِان ب تەقدیرا وییە، حەمی تەحەرروک وعەمەلێد مەخلووقان ژ بەرێ ڤە نڤیسینە، ومەعلوومن ل نک خودێ،ژ ئەووەل حەتا ب ئاخر هەرچی تشتێ بقەومە وێ موافقی وێ نڤیسینێ بە بێ کێمائی وزێدەئی.

عقيدة الإيمان
يا خەليفە يووسفێ بايەزيدی

الحمـد للـه رب العـالمين، ولا حـول ولا قـوة إلا باللـه العلـي العظـيم، والـصلاة والسلام على خير خلقه سيدنا محمد المصطفى، وعلى آله وصحبه وسلم أجمعين.

(تو بزان) ئەركانێ ئيسلامێ(*) پێنجن:

يێ ئەووەل: (أشهد أن لا إله إلا الله) يانی ئەز ب قەلبی يەقين دزانم، هەم ب زمانێ خوە ئقرار دكم كو تو خودائێ ب حەق لائقێ عبادەتـی نينـە ژ غـەيـری خـودێ، كـو نـاڤێ وی (ئەللاهە). (وأشهد أن محمداً رسول الله) يانی ئەز ب قەلبی يەقين دزانم، هـەم ب زمـانێ خوە ئقرار دكم، كو موحەممەد پێغەمبەرە (صلى الله تعالى عليه وسلم) عەبد هەم رەسوولێ خودێيە، يانی قاصدێ گۆتنا ئەمرێ خودێيە ژ بۆ مەخلووقا.

روكنێ ددويا: كرنـا هـەر پێـنج نمێژێد فـەرضـن، كـو نيڤـرۆ وعـەصـر ومـەغـرب وعـشاء وصوبحە.

روكنێ سسيا: دائينا زەكاتێيە ژ بۆ موستەحەقا.

روكنێ چارا: رۆژيگرتنا مەها رەمەضانێيە.

روكنێ پێنجا: طـەوافا بەيتێيە، يانی چوونا حەجێيە.

چ كەسێ ئنكارا يەكێ ژ وان بكە ئەو كافر دبە، ئەگەر تەرك بكە بێ ئنكاركرن، ئەو نە موسلمانە، بەلكی موئمنێ فاسقە.

(*) ئەركانێ ئيمانێ شەشن: أن تؤمن بالله وملائكته وكتبه ورسوله وباليوم الآخر وبالقدر خيـره وشـره مـن اللـه تعالى.

(تو بزان) ناڤێ پێغەمبەرێ مە موحەممەدە (صلی الله تعالی علیه وسلم)، ئوممییە، عەرەبییە، قورەیشییە، هاشمییە، سۆر وسپییە، نوورانییە، مەحبووبەکی خەلق عەظیمە، وەکی وی خودێ چێ نەکرنە، تو پێغەمبەر پشتی وی نائێنە دونیائێ، لەورا ئەوە پێغەمبەرێ ئاخرا زەمانی.

ل مەککەئێ ژ دیا خوە بوویە، ژ وێ ژ بەر کافرا هجرەت کریە چوویە مەدینەئێ، ل وێ وەفات کریە، هەم ل وێ مەدفوونە. ئەو ئەفضەلێ جەمیعێ مەخلووقانە، ژ پێغەمبەر ومەلائکەت وئنس وجننا، هەم ئەو بەرییە ژ عەیب وکێمائیا، هەم چێترێ جەمیعێ مەخلووقانە د ظاهر وباطن دا، مەرحەمەتا وی زەحفترە ژ مەرحەمەتا دێ وباڤا. د چل سالێ عومرێ وی دا پێغەمبەری ژێرا هاتییە، عومرێ وی شێست وسێ سال بوویە وەفات کرییە.

ناڤێ باڤێ وی (عەبدالله)ە، ئەو ژی کورێ (عبد المطلب)ە، ئەو ژی کورێ (هاشم)ە، ئەو ژی کورێ (عبد مناف)ە، ئەو ژی کورێ (قصی)یە، ئەو ژی کورێ (کلاب)ە، ئەو ژی کورێ (مرة)یە، ئەو ژی کورێ (کعب)ە، ئەو ژی کورێ (لؤی)یە، ئەو ژی کورێ (غالب)ە، ئەو ژی کورێ (فهر)ە، ئەو ژی کورێ (مالک)ە، ئەو ژی کورێ (نضر)ە، ئەو ژی کورێ (خزیمة)یە، ئەو ژی کورێ (کنانة)یە، ئەو ژی کورێ (مدرکة)یە، ئەو ژی کورێ (إلیاس)ە، ئەو ژی کورێ (مضر)ە، ئەو ژی کورێ (نزار)ە، ئەو ژی کورێ (معد)ە، ئەو ژی کورێ (عدنان)ە.

ناڤێ دیا وی (آمنة)یە، ئەو ژی کەچا (وهب)ە، ئەو ژی کورێ (عبد مناف)ە، ئەو ژی کورێ (زهرة)یە، ئەو ژی کورێ (کلاب)ە.

(تو بزان) جەمیعێ پێغەمبەران ژ ذورریەتا ئادەم پێغەمبەرن، ئەفضەلێ حەموویا پێغەمبەرێ مەیە، عەدەدێ وان ژ غەیری خودێ کەس نزانە، لاکن بەعضەک ژ عولەمائا گۆتنە سەد وبیست وچار هەزار پێغەمبەرن.. ئەووەلێ وان ئادەم ئاخرێ وان موحەممەد پێغەمبەرە (صلی الله تعالی علیه وسلم) ناڤێ بیست وهەشتا خودێ تەعالا د قورئانێ دا ذکر کرییە: (آدم، إدریس، نوح، هود، صالح، إسحق، إبراهیم، إسماعیل، یعقوب، یوسف، شعیب، لوط، یحیی، زکریا، موسی، هارون، داود، سلیمان، یونس، إلیاس، ألیسع، ذو الکفل، عیسی، أیوب، محمد علی نبینا وعلیهم الصلاة والسلام).

(تو بزان) جەمیعێ پێغەمبەران د قەبرا خوە دا ساغن، عبادەت ژ خودێ را دکن، نمێژ وحەجێ دکن، هەم تێ خەبەردان د گەل وان، هەم نڤێژا موصەللی ژی پێ بەطال نابە.

(تو بزان) عـوزەیر، لوقمان، ذولقەرنەین، خلاف د پێغەمبەریا وان دا هەیە، بەعضەک ژ عولەمائا گۆتنە ئەو نەبینە، هندەکا گۆتنە ئەو وەلینە.

(م ت)[1] واجبە ل سەر کوللی کەسێ موکەللەف (یانی عاقل وبالغ) ئعتقادا کو پێغەمبەرێ مە هاتییە شاندن بال جەمیعێ ئنس وجننا، ل سەر وەجهێ تەکلیفێ هەم بال، هەم بال غەیری وان ژی ژ ذی رووح وجەمادەتا (یانی بێ رووحا)، ل سەر وەجهێ تەشریفێ (یانی پێ موشەررەف بوونە)، پشتی پێغەمبەرێ مە یێ ئەفضەل ئیبراهیمە، پاشی مووسا، پاشی عیسا، پاشی نووحە (علیە وعلیهم الصلاة والسلام).

((إعلم أن الرسول من البشر، ذكر حر، أوحي إليه بشرع وأمر بتبليغه، وإن لم يكن له كتاب ولا نسخ كيوشع عليه السلام، فإن لم يؤمر بالتبليغ فنبي، والرسول أفضل من النبيي إجماعاً)) (إعانة الطالبين).

پاشی یێ ئەفضەل روسولێ میئەنە، پاشی ئەنبیاء، پاشی یێ ئەفضەل هەر چار رەئیسێ مەلائکەتانن، پاشی یێ ئەفضەل ئەولیائێ بەنی ئادەمینە وەکی نها ئەبوو بەکر وعومەر، پاشی یێ ئەفضەل عەوامێ مەلائکەتانن کو (حملة العرش وکروبیون)ن، (حملة العرش) نها چارن د قیامەتێ دە وێ ببن هەشت.

هەم واجبە ئعتقادکرنا کو ژ بۆ دوعائێ تەئثیر هەیە، د نەفع وضەرەردانێ دا، ژ بۆ ئەحیاء وئەمواتا.

هەم واجبە ئعتقادا کو شەفاعەتا کوبرا ژ بۆ کوللی مەخلووقا خاصێ پێغەمبەرێ مەیە، هەم کوللی ئەنبیاء وئەولیاء وصولەحاء وێ شەفاعەتا گوناهکارا بکن.

هەم ئعتقادا کو پێغەمبەری نە کەسبییە بەلکی خالصن دائین وئحسانەک ئیلاهییە، تو کەس ب عەمەلی ناگهیژە وێ دەرەجەئێ، خودێ نوصرەتا وان دایە ب موعجزاتا. پێغەمبەرێ

(١) مەبەست پێ (مەسەلێ تو بزانە).

مه چوویه معراجێ، یانی ب شەڤ ژ مەککەئێ چوویه قەدسێ، ژ وێ ب ئەمرێ خودێ چوویه بال هەفت طەبەقێ ئاسمانا حەتا (سدرة المنتهی) وکورسی وعرش دیتییه (وما فیها) زانییه، حەتا دەنگێ قەلەم بهیزتییه، ب خودێ را تەکەللوم کرییه، جەمالا وی دیتییه ب دیتنەک لائقی ذاتێ وی یێ عەظیم.

(تو بزان) چ کەسێ عەیبەکێ ژ بۆ یەک ژ وان چێکه، وە یا نسبەتا یەک ژ وان بکە بال نوقصانییەکێ، وە یا ئستهزائەکێ، وە یا سەببا یەک ژ وان بکە ئەو کافر دبە، هەم ثەوابا جەمیعێ ئەعمالێ وی بەطال دبە (نعوذ بالله) ئەگەر چ پاشێ ڤەگەڕە موسلمان بە.

(م ت) ژ گوناهێ کەبائرە، بێ هیڤیبوونا ژ رەحما خودێ، ئەگەر چقا گوناهێ عەبدی کەثیر وکەبیر بە، هەم ئەمینبوونا ژ مەکر وغەضەبا خودێ ئەگەر چقا عابد وصالح بە.

(تو بزان) ئەرکانێ ئیمانێ شەشن(*):

روکنێ ئەووەل: باوەریا ب وەحدانییەتا خودێیه، یانی ب قەلبی یەقین بکە کو خودێ هەیه، واحدە، بێ شەریکە، ژ ئەزەل دا هەیە، هەم وێ حەتا ئەبەد ئەلئەبەد هەبە، مرن وموتەغەیربوون هەر وەکی مەخلوقا ژ بۆ وی نینە. نە وەکی تو شەیئییە، جەمیعێ ئەشیائا چ ب رووح چ بێ رووح ئەوی چێکرییە ژ تونەئییێ، حەموو مەخلووق موحتاجێ وینە، ئەو موحتاجێ کەسێ نینە، قەنجی وخەرابی ومرن ومائین ورزقێ جەمیعێ مەخلووقا ب دەستێ قودرەتا وییە. جه ومەکان ژ بۆ وی نینە لەورا ئەو هەبوو، هێژ جه ومەکان نەبوون. ئەمما دەست هلدانا بال ئاسمانا د دوعائێ دا لەورا ئەو قبلەتا دوعائێیە، هەم جهێ نزوولا رزقێ هەم وەحییێ هەم نزوولا رەحمەتێ وبەرەکەتێیە (إعانة أول) چەوا کو کەعبەت قبلەتا صەلاتێیە. کوللی شەیئێ کو وەرە زێهنا ئنسانی خودێ (جل جلالە) خلافێ وییە.

(م ت) واجبە ل سەر شەخصێ موکەللەف (یانی عاقل وبالغ) ب قەلبی ناسکرنا خودێ (جل جلالە) ب هەفت صفاتێ وی یێ کەمالی، نەکو ناسکرنا ذاتێ وی لەورا ئەو نە واجبە بەلکی تو کەس حەقیقەتا ذاتێ وی نزانە حەتا کو ژ بۆ غەیرێ وەصف وتەعریف بکە چقا دەرەجا وی عالی بە ل نک خودێ.

(*) فائدة: الإسلام والإيمان هما عمل بالأركان وإقرار باللسان وتصديق بالجنان. نزهة المجالس.

(تو بزان) خودێ تەعالا مەوصووفە ب هەفت صفاتێ کەمالێ کو:

قودرەتە: یانی ژ بۆ وی هەیە قودرەت ل سەر کوللی شەیئێ مومکن کو ژ عەدەمێ بینە ووجوودێ وە یا ژ ووجوودێ ببە عەدەمێ، یانی ئەوێ ئمکان دبە وەکی نها داخلکرنا ئاسمانی د نێڤ قالکێ گووزێ ب وەکو بچووک بکە، داخلی تێدا بکە وە یا قالکی مەزن بکە ئەوێ داخلی تێدا بکە نە کو د گەل مەزنائیا وێ د قالکێ دا د گەل بچووکبوونا قالکی لەورا ئەو غەیری مومکنە.

(م ت) ئەزەلی وقەدیم یەکن، یانی ئەوێ کو عەدەم ل ووجوودا وێ سەبقەت نەکربە حادث، ب عەکسا وییە یانی ئەووەل ژ بۆ هەبوونا وی نینە. باقی وئەبەدی ئەون کو نهایەت ژ بۆ ووجوودا وی نینە، یانی عەدەم لاحقی ووجوودا وی نابە یانی قادرە کو چ ئرادە بکە ژ عەدەمێ بینە ووجوودێ هەم ژ ووجوودێ بینە عەدەمێ.

هەم **ئرادەتە:** یانی ووجوود وعەدەما کوللی ئەشیائا ب ئرادەتا وییە.

هەم **علمە:** یانی زانینا ب جەمیعێ ئەشیائا، چ ظاهر چ باطن، چ مەوجوود چ مەعدووم، ب علمەکی ئەزەلی، موحیطێ ب جەمیعێ ئەشیائا.

هەم **حەیاتە:** یانی ژ ئەزەل دا حەیە، هەم وێ حەتا ئەبەد ئەلئەبەد حەی بە، مرن وموتەغیربوون لاحقێ وی نابە.

هەم **سەمعە:** یانی ژ بۆ وی هەیە بهیستن بێ ئالەت ب بهیستنەک ئەزەلی، موحیطێ ب کوللی ئەشیائا چ سرری چ جەهری.

هەم **بەصەرە:** یانی ژ بۆ وی هەیە دیتنا کوللی ئەشیائا بێ ئالەت ب دیتنەک ئەزەلی، موحیطێ ب کوللی ئەشیائا.

هەم **کەلامە:** یانی ژ بۆ وی هەیە خەبەردان ب خەبەردانەکی ئەزەلی، بێ ئالەت هەم بێ صەوت وحەرف.

(تو بزان) ژ بۆ ڤان هەفت صفاتا تێتە گۆتن: صفاتێ مەعانی، یانی ئەڤانا مەعنانە مەوجوودن قائمێ ب ذاتێ خودێ ڤەنن ژێ جودا نابن قەدیمن هەر وەکی ذاتێ وی، نە عەین ونە غەیرێ ذاتێ وینە.

(م ت) خودێ (جل جلالە) دبهێ ودزانە ب سەمعا خوە ئەلوانا کو بەیاض وسەوادە، هەم دبینە ئەصواتا مەثەلا وئەشیائێ دەقیق.

روکنێ ددویا: باوەریا ب هەبونا مەلائکەتانە، کو خودێ تەعالا وان ژ نوورێ چێکرییە، نە مێرن نە ژن، خارن وڤەخارن ورازان وزائین ژ بۆ وان نینە، دائما مەشغوولێ ب عبادەتێ خودێنە، ئەفضەلێ وان جبرائیل ومکائیل وئسرافیل وعزرائیلە.

(م ت) واجبە ناسکرنا دەها ژ وان کو ئەڤ هەر چار، د گەل مونکەر ونەکیر، هەم رضوانێ خازنێ جەننەتێ، هەم مالکێ خازنێ جەهەننەمێ، هەم رەقیب وعەتید کو مەلائکەتێ ملێ ڕاست وچەپێنە، خێر وشەرێ عەمەلێ ئنسان وجنا دنڤیسن (ثمار).

روکنێ سسیا: باوەریا ب کتابانە، یانی یەقین زانینا کو ئەو کەلامێ خودێنە، حەقن، کو سەد وچار کتابن، ژ بۆ پێغەمبەرا شاندینە، کو ئەو ژ بۆ مەخلوقا بێژن، چار کتاب ژ وان مەزنن کو تەورات ژ بۆ مووسا پێغەمبەر، هەم زەبوور ژ بۆ داوود، هەم ئنجیل ژ بۆ عیسا، هەم قورئان ژ بۆ پێغەمبەرێ مە شاندییە (علیه وعلیهم الصلاة والسلام)، هەم دەهـ صوحوف ژ بۆ ئادەم هەم پێنجی ژ بۆ شیث، هەم سیـ ژ بۆ ئدریس، هەم دەهـ صوحف ژ بۆ ئیبراهیم پێغەمبەر نازل بوویە.

چ کەسێ ئستخفاف وبێ حورمەتییا وان بکە، ئەو کافر دبە.

روکنێ چارا: باوەریا ب پێغەمبەرانە، یانی یەقین بزانە کو خودێ تەعالا زەحف پێغەمبەر شاندییە بال مەخلوقا کو فەرمانا وی بێژنە وان، هەم باوەریا ب حەق بوونا کوللێ مائی وەکو پێغەمبەر فەرمان کرییە ژ ئومووروێد غەیبییە وەکی نها سوئال وعەذابا قەبری.

(م ت) یێ تێ عەذابدان رووح وجەسەد ب هەڤڕانن، ب ئتتفاقا ئەهلێ حەقیێ، لەورا خودێ د وی دا خەلق دکە ئدراک، کو ب وی دبهێ ودزانە، هەم لەذذەت وئەلەم دەرک دکە، عەذابا قەبری عاممە، چ کافر چ مونافق چ موئمنێ عاصی.

(تو بزان) پێغەمبەر ژی ئنسانن، ئەفضەلێ عبادێ خودێنە، خارن وڤەخارن ورازان وزەواج ژ بۆ وان هەیە، تو بێ ئەمرییا خودێ وگوناهـ وفعلا مەکرووهاتا ژ وان چێ نەبوویە هەر وەکی ئنسانێ مائی، تەمامێ ئەوامر ونەواهیێ وی ژ مەخلووقا ڕا گۆتنە ب ڕاستی، خیانەتی وناحەقی ب تو کەسی ڕا نەکرنە.

(روکنێ پێنجا) باوەریا ب ڕۆژا قیامەتێیە، یانی پشتی مرنێ وفەنائا دونیائێ جەمیعێ مەخلووقێد خودان رووح وێ ساغ بن، خەیر وگوناهێد وان بێنە کێشان، هەر کەسێ وێ بێ جەزادائین ب ئەعمالێ وی، چ خەیر چ شەر، جەزائێ عەمەلێ صالح جەنەتا باقییە، جەزائێ عەمەلێ قەبیح عەذابا ئاگرییە.

(م ت) کوللێ مەخلووقا فەنا دبن ژ غەیری دەهـ ئەشیائا کو: رووح، و(عجب الذنب)، وئەجسادێ ئەنبیائا، هەم شەهید، هەم عەرش، هەم کورسی، هەم لەوح، هەم قەلەک، هەم جەننەت وجەهنەم، د گەل جەمیعێ مائی وەکو تێدایە.

فائدة

وستة خصت بأهل جنة
لا بول لا غائط لا أجنة
ولا لحى فيها ولا أسنانا
والنوم منفي كما أتانا
واستثن ستة قد خصوا
بلحية قد جاء فيهم نص
نوح وآدم ثم إبراهيم
إدريس والصديق والكليم

عن النبي (صلى الله عليه وسلم) أن أهل الجنة جرد مرد بيض مكحولون، أبناء ثلاث وثلاثين سنة، على خلق آدم، طولهم ستون ذراعاً، عرضهم سبعة أذرع.

(م ت) ل پێشییا قیامەتێ دەهـ عەلامەت هەنە، پاشی ل پەی وان قیامەت ڕادبە، یەک ژێ پەیدابوونا دوخانێیە، کو نەفەسا کافرا دگرە، ب موئمنا ژی دگرە وەکی زوکامێ، هەم ڕابوونا دەجالییە، هەم خورووجا (دابة الأرض)ێیە ژ مابەینا صەفا ومەروەتێ، طوولا

وێ شێست ذراعه، كوللی ئەلوانا تێدا هەیە، هەم طولوعا ڕۆژێیە ژ بال مەغربێ، هەم نزوولا حەضرەتێ عیسایە ل شامێ ل سەر (منارة البیضاء)ێ، هەم دەرکەتنا یاجووج وماجووجییە، هەم خەسفا ئەرضێیە ل سێ جها: یەک ل مەشرق، یەک ل مەغرب، یەک ل (جزیرة العرب)ێ، هەم یەک ژێ ئاگرەکە وێ ژ یەمەنێ دەرکەڤە مەخلووقا باژۆ بال مەحشەرا وان.

(م ت) ژ عەلامەتێ قیامەتێیە ڕەفعا علمی، وکەثرەتا جەهلێ، وزناء، وکەثرەتا ڤەخارنا خەمرێ، وکێمبوونا رجالا وکەثرەتا ژنایە حەتا کو ژ بۆ پێنجی ژنا یەک قەییم هەبە.

(م ت) پێغەمبەر (صلی الله تعالی علیه وسلم) فەرمان کرییە د گەل دەجالی ئاڤ وئاگر هەیە، ئەوێ ب چاڤێ ناسا ئاڤ بە وئاگرەکێ شەدیدە، ئەوێ کو ئاگر دبینن ئەو ئاڤەکێ شێرین وباردە، چاڤەکێ مەلعوونی کۆرە، ل سەر ئەنییا وی نڤیسییە کو ئەڤ کافرە، خوەندی ونەخوەندی دزانن، ئەوێ ل ئەرضێ بسەکنە چل ڕۆژا، ڕۆژەکە وی درێژە وەکی سالەکێ، یەک ژێ وەکی مەهەکێ، یەک ژێ وەکی جومعەکێ، یێ مائی وەکی ڕۆژێ عادەتینە.

پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) فەرمان کرییە کو وێ قیامەت ڕابە ل سەر شرارێ ناسا، کو کافرن نە کو ل سەر موسلمانا.

قال رسول الله (صلی الله علیه وسلم): إن هذه الأمة مرهونة، عذابها بأیدیها، فإذا کان یوم القیامة دفع الله إلی کل رجل من المسلمین رجلاً من المشرکین، فیقال: هذا فداؤک من النار. رواه مسلم.

روکنێ شەشا ژ ئەرکانێ ئیمانێ: باوەریا کو چڤا قەنجی وخرابی ژ مەخلووقا پەیدا دبن ب قەدەرا خودێیە، بێ قەضا وقەدەرا وی تو شەیء چێ نابە، لاکن خودێ راضییە ب قەنجێ ئەفعال وئەقوالا نەکو ب خرابێ وان، یان چڤا ئەشیائێ کو بوویە هەم چڤاس کو وێ ببە ژ خەیر وشەر، ونەفع وضەرا، وشیرنائی وطەحلائی، چ ب کێفا عەبد بە چ بێ کێفا وی بە، کوللی وان کرنا خودێیە، یانی فاعلێ حەقیقی ئەوە، نینە ژ بۆ عەبدی (إلا) موجەررەد مەیل وکرنا وان، کو ناڤێ وێ: جوزئێ ئختیارییە، ب کێفا خوە، لەو لازمە ل سەر عەبدی تەوبە وپۆشمانی، هەم لەو عەبد دبە موستەحەققێ تەعزیرێ وحەددێ، وثەواب وعقابێ، ب سەبەبێ

وێ مەیل وکرنا وان فعلا، مەثەلا: قاتل ئەجەلێ مەقتوولی قەطع ناکە، بەلکی ئەو دمرە ب تەمامبوونا عەمرێ خوە ب حضوورا ئەجەلێ وی ب قەدەرا کو خودێ ژ ئەزەل ژێرا موقەددەر کرییە، لاکن قاتل دبە موستەحەققێ عەذابێ ب سەبەبێ قەتلا وی ب کێفا خوە کو ئەو ژی جوزئێ ئختیارییە ژ بۆ عەبدێ.

عن النبی (صلی الله علیه وسلم): لا یدخل أحدا منکم عمله الجنة، ولا یجیره من النار، ولا أنا. یعني: ولا أنا أدخل الجنة إلا برحمة الله تعالی، أی: لکن رحمة الله تدخل الجنة، ولیس المراد توهین أمر العمل، بل نفي الاغترار به، وبیان أنه إنما یتم بفضل الله.

(م ت) ئەولادێ پێغەمبەرێ مە (صلی الله علیه وسلم) هەفت بوونە، سسێ ذوکوور، هەم چار ژی ئناث، یێ ئەووەل: قاسم، پاشی زەینەب، پاشی روقەییە، پاشی (فاطمة الزهرا)، پاشی (أم کلثوم)، پاشی عەبدوللاه، ئەڤانا ژ دیا مە (خدیجه الکبری)ئێنە، ل مەکەئێ بوونە، پاشی ئیبراهیم ژ دیا مە (ماریة)ییە، ل مەدینەئێ بوویە. ئەفضەلێ وان (فاطمة الزهرا)یە.

(تو بزان) ئەزواجێد پێغەمبەرێ مە (صلی الله علیه وسلم) (مدخول بها) یازدە بوونە[*] کو دیا مە (خدیجة وسودة وعائشة وحفصة وأم سلمة وأم حبیبة وزینب کەچا جحش وزینب کەچا خزیمة ومیموونة وجویریة وصفیة وریحانة) صلوات الله وسلامه علیه وعلی آله وأولاده وازواجه وأصحابه أجمعین.

ژ نەها ژی وەفات کرییە. اللهم اغفر لنا وارحمنا بحرمتهم لدیک.

(تو بزان) خودێ تەعالا رەببێ مەیە، هەم حەضرەتێ (سیدنا محمد صلی الله علیه وسلم) پێغەمبەرێ مەیە، قورئان ژی کتابا مەیە، کەعبە ژی قبلەتا مەیە، عەقیدەتا مە عەقیدەتا ئەهلێ سوننەت وجەماعەتێیە، ئیمامێ عەقیدەتا مە (أبو الحسن)ێ ئەشعەرییە، ئەو ژی ل سەر مەذهەبێ ئیمامێ مالکە، ناڤێ وی عەلییە، عەقیدەتا حەنەفییا (أبو

(*) دوزدەهن ل سەر ئەصەح.

المنصور)ێ ماتوریدییه، مەذهەبێ مە مەذهەبێ ئیمامێ شافعییە، ئەم ژ ذورییەتا ئادەمن، هەم ژ مللەتێ ئیبراهیم (خلیل الله)ینە.

(تو بزان) ئەهلێ سوننەت وجەماعەتێ ئەصحابێ پێغەمبەرن (صلی الله علیه وسلم).

(تو بزان) شەریعەتا پێغەمبەرێ مە شەرائعێ جەمیعێ مللەتا بەطال کرییە، هەم شەرعا وی باقییە حەتا رۆژا قیامەتێ، هەم وێ خودێ تەعالا رۆژا قیامەتێ حوکم بکە د مابەینا مەخلووقا دا ب شەرعا وی یێ شەریف، ئوممەتا وی ئەفضەلێ ئوممەتانە چەوا کو ئەو ئەفضەلێ ئەنبیار ومورسەلانە.

(تو بزان) ئەفضەلێ ئەصحابا پشتی پێغەمبەرا حەضرەتێ (أبو بکر الصدیق)، پاشی ئیمامێ عومەر، پاشی ئیمام عوثمان، پاشی ئیمام عەلییە، هەر وەکی تەرتیبا وان د خلافەتێ دا (رضوان الله تعالی علیهم أجمعین) پاشی ئەفضەلێ وان (طلحة وزبیر وعبد الرحمن بن عوف وسعید وسعد بن أبی وقاص وعامر)ە. فەرق نینە د مابەینا ڤان هەر شەشا دا، ئەڤن عەشەرەئێ موبەششەرە، یانی ئەون کو خودێ ل دونیائێ مزگینی دا وان ب چوونا جەننەتێ.

(م ت) پشتی ئەصحابا یێ ئەفضەل تابعینن، پاشی تابعێ تابعینانن.

(تو بزان) ئەدنائێ ئەصحابێ پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) ئەفضەلترن ژ کبارێ ئەولیائێ ئوممەتا وی ب کەثیرێ دەرەجاتا.

(تو بزان) کەراماتێ ئەولیائا حەقن، د حەیاتێ هەم پشتی مرنا وان ژی وەکی نها چوونا ژ مەشرق بال مەغربێ د زەمانەکی قەلیل دا، وچوونا ل سەر ئاڤێ، وفرینا ل هەوائێ، وخەبەردانا د گەل جەماداتا، وئەکلا ژ غەیبێ، وغەیری وان ژ هەزار ئەشیائێ (خوارق العادة)، خودێ ژ وان رازیبە هەم مە نائلێ فەیض وبەرەکەتا وان بکە ئامین.

(م ت) مەذهەب چارن هەر چار ژی حەقن، شەریعەتا پێغەمبەرێ مەنە، یەک ژ یەکی کێمتر نینە، ئیمامێد مەذهەبا ژی چارن، کو ئیمامێ شافعی وئیمامێ (أبو حنیفە) ئسمێ وی نوعمانە، ئەو ژی کورێ (ثابت الکوفی)یە، ئیمامێ مالکە کورێ ئەنەسێ ئەصبەحییە، ئیمامێ ئەحمەدە کورێ حەنبەلە، رحمهم الله.

(م ت) ئیمامێ شافعی د سالا سەد وپێنجیێ هجرەتێ بوویە، ئەو سالا کو ئیمامێ ئەعظەم تێدا وەفات کرییە، د سالا هەشتێیێ هجرەتێ ژی ئیمامێ ئەعظەم بوویە، د سالا هەشتێ وسسیا وە یا د سالا نۆزدێ دا ژی ئیمامێ مالک بوویە، هەم دسالا سەد وشێست وچارا ژی ئیمامێ (أحمد بن حنبل) بوویە.

(تو بزان) عومرێ شافعی پێنجی وچار سال بوویە، عومرێ حەنەفی هەفتێ سال بوویە، عومرێ مالک هەشتێ ونەھ سال بوویە، عومرێ ئیمامێ ئەحمەد هەفتێ وهەفت سال بوویە.

(تو بزان) ئیمامێ شافعی علمێ دین ژ شەیخ موسلمێ کوڕێ خالدێ موفتییێ مەکەئێ ئەخذ کرییە، موسلم ژی ژ موحەممەد کوڕێ جورەیج ئەخذ کرییە، ئەوی ژی ژ عەطائێ کوڕێ رەباح ئەخذ کرییە، ئەوی ژی ژ (ابن عباس)ی، ئەوی ژی ژ پێغەمبەر (صلی اللە علیە وسلم) ئەوی ژی ژ جبرائیل، ئەوی ژی ژ (رب العالمین جل جلالە) ئەخذ کرییە.

(م ت) ناڤێ ئیمامێ شافعی موحەممەدە، ئەو ژی کوڕێ ئدریسە، ئەو ژی کوڕێ عەبباسە، ئەو ژی کوڕێ عوثمانە، ئەو ژی کوڕێ شافعە، ئەو ژی کوڕێ سائبە، ئەو ژی کوڕێ عوبەیدە، ئەو ژی کوڕێ (عبد الیزید)ە، ئەو ژی کوڕێ هاشمە، ئەو ژی کوڕێ عەبدلموطەلبە، ئەو ژی کوڕێ عەبد مەنافە، کو جەددێ پێغەمبەرێ مەیە (صلی اللە علیە وعلی آلە وأصحابە وسلم وعلینا معهم أجمعین).

(م ت) راوییێ کتابا وی یێ قەدیم چارن کو مەزن وئەجەللێ وان د علمی دا ئیمامێ ئەحمەد بن حەنبەلە، هەم کەرابیسییە، هەم زەعفەرانییە، هەم (أبو ثور)ە. راوییێ کتابا وی یێ جەدید ژی چارن، کو ئیمامێ مەزن هەم بوەیطییە، هەم ئیمامێ رەبیعێ جەیزییە، هەم ئیمام رەبیعێ کوڕێ سولەیمانێ موورادییە، (رحمهم اللە أجمعین).

(م ت) ئیمان ب مەعنا باوەریا ب کوللی شەیئێ کو خودێ تەعالا پێغەمبەر ژ بۆ تەبلیغا وی شاندییە، موئمن ژی تێ گۆتنێ ژ بۆ وی کەسێ کو باوەر کرییە ب کوللی شەیئێ کو خودێ تەعالا پێغەمبەر ژ بۆ تەبلیغا وان شاندییە چ عەمەل پێ بکە چ نە. موسلمان ژی ئەوە کو عەمەل کرییە ب ئەرکانێ ئیسلامێ، ئەمما دین ومللەت هەردو یەکن، یانی ئەو تشتێ کو پێغەمبەر ژ بۆ تەبلیغا وان شاندییە ژ مەسائلێ ئعتقادییە وەکی نها باوەریا

ب وەحدانییەتا خودێ، هەم ب صدقا پێغەمبەر، هەم ب رۆژا قیامەتێ، هەم ب هەبوونا جەننەت وجەهەننەم وحەشر ونەشر وغەیری وان. ئەمما شەریعەت دبێژنە کوللی تشتێ کو خودێ پێغەمبەر شاندییە ب تەبلیغا وان ژ مەسائلێ عەمەلییە وەکی نها حەلال وحەرام وصەلات وصەوم وحەج وزەکات وغەیری وان ژ ئەرکانێ ئیسلامێ.

(فائدة) والأصحاب ولو كانوا غير آل، أفضل من الآل الذين ليسوا بصحب، لأن أفضليتهم بالصحبة التي هى من قبيل العمل وفضيلة الآل الذين ليسوا بصحب بالغير، وفضيلة الذات بوصفها أفضل من الفضيلة بوصف ذات أخرى من هذه الحيثية، قالوا: ولذا كان العالم الذي ليس بشريف أفضل من الشريف الذي ليس بعالم.

(تو بزان) مەعنا ئەڤە یانی ئەصحابێ پێغەمبەر ئەوێ کو نە ئالێ وینە ئەو ئەفضەلترن ژ ئالێ پێغەمبەر ئەوێ کو نە صەحابینە، یانی پێغەمبەر نەدینە، لەورا فەضیلەتا ئەصحابا ب صوحبەتا پێغەمبەرە، ئەو ژ قەبیلا عەمەل وکەسبێیە، فەضیلەتا ئالێ نە ئەصحاب ب غەیرێیە، فەضیلەتا ب صفەتێ ذاتێ شەخصێ چێترە ژ فەضیلەتا ب صفەتێ ذاتەکی ئاخر ژ ڤێ حەیثییەتێ، چەوا کو عالمێ نە سەیید ئەفضەلترن ژ سەییدێ نە عالم.

(فائدة جليلة) أخرج أبو داود من حديث أنس عن النبى (صلى الله عليه وسلم) أن من قال: الله إني أصبحت أشهدک وأشهد حملة عرشک وملائكتک وجميع خلقک أنک أنت الله لا إله إلا أنت وحدک لا شريک لک، وأن سيدنا محمداً عبدک ورسولک. أعتق الله ربعه من النار، ومن قالها مرتين أعتق الله نصفه من النار، ومن قالها ثلاثاً أعتق الله ثلاث أرباعه من النار، ومن قالها أربعاً أعتقه الله من النار. قاله النووي في الأذكار.

یانی چ کەسێ چار جارا ڤی ذکرێ موبارەک بێژە، خودێ تەعالا وی ب هەر جارەکێ روبعەکێ وی ژ ئاگرێ جەهنەمێ ئازاد بکە، (الحمد لله) تو ژی بێژە ئەی برائێ مۆئمنێ طالبێ نەجاتا ژ ئاگری.

وأخرج الطبرانى فى الأوسط من حديث أنس (رضى الله عنه) من قال: الله إنى أصبحت أشهدک وأشهد حملة عرشک وملائكتک وجميع خلقک بأنک لا إله إلا أنت وأن

سيدنا محمدا عبدک ورسولک. غفر الله لـه مـا أصـاب يومـه وليلتـه. يـانی چ کـەسێ ڤـی ذکرێ موبارەک بێژە خودێ تەعالا وێ بغەفرینە وان گوناهێ کو ئەوی کرییە د ڕۆژ وشەڤا خوە دا. (الحمد لله) چ نعمەتەک عەظیمە خودێ دایە مە.

ئیلاهـی عـەفـوو کـی ب صـدق الـصفا
تـو کاتـب بـدی خـاطرێ موصـطەفـا
ئیلاهـی عـەفـوو کـی تـو ڤـی کـاتبی
عـەفـوو کـی گونـاهێ وی ب هـەری
ئیلاهـی بـدی خـاطرێ موصـطەفـا
د (یـوم القیامـة) نـەدی وی جـەفـا
سـەتـر کـە عویـووبێ منـێ پـڕ گوناهـ
ب لوطف و ب رەحما خوە ئەی پادشاهـ
شـەفاعـەت بکـە ژ بـۆ منـێ بـێ نـەوا
ئـەو حـەبیبـێ تـە کـر خاتـەمـێ ئـەنبیـا
ژ بۆ جوملە مەخلووق ئەو شەفاعـەتچییـە
تە ئەو رەحمەت ژ بـۆ عالـەمێ شاندییە
ئـەو حـەبیبـێ تـە ئـەفـلاک ژ بـۆ چێکـری
ب جـاهێ وی ئـازاد کـە مـە ژ ئـاگری
بێ حەد وحساب هەر صەلات و سەلام
ل سەر وی هەم ئـال وئـەصحابا تـەمـام
ألـف ألـف الـصلاة وألـف ألـف الـسلام
عليک وعلى آلک وأصحابک يا سيد الأنام
ئەی خوەندیا ل من نەکن لـەوم و عتـاب
گەر چ پڕ سەهو و پڕ عـەیبە ئـەڤ کتـاب
هوون دورست وتەصحیح بدێرن خوەش جەواب
ژ لوطف وکەرەما خوە (والله أعلم بالصواب)

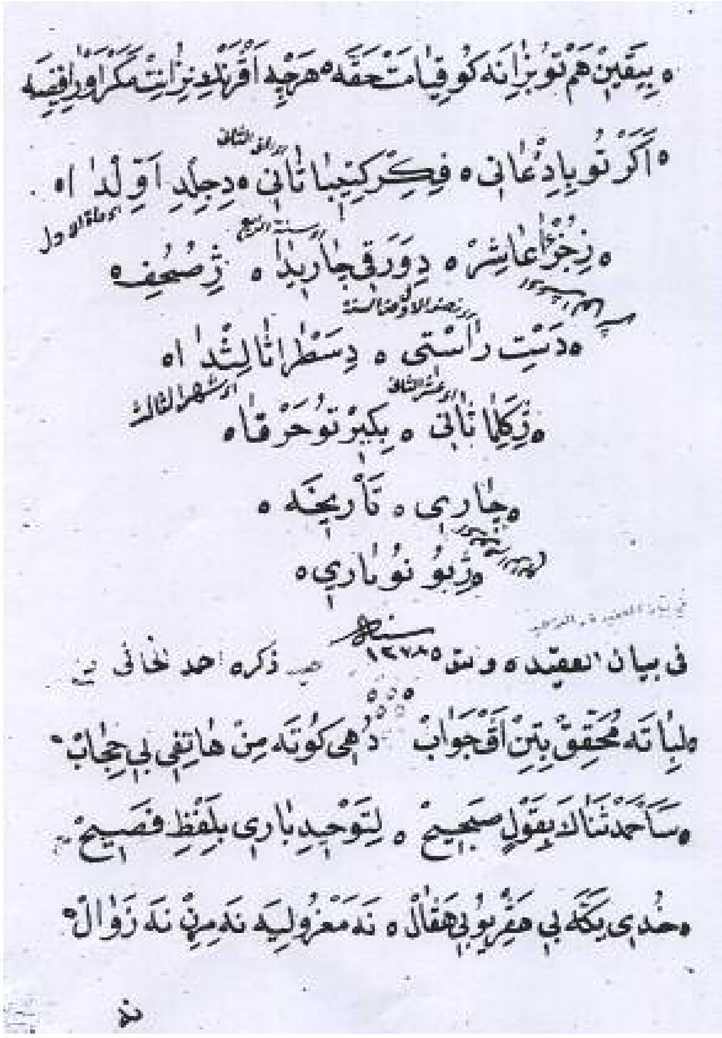
وێنەیێن هندەك دەسنڤیسێن
بۆ ڤێ كتێبا مە بووینە ژێدەر

دەسنڤیسا عەقیدەنامەیا خانی
دانەیا مصرێ

دەسنڤیسا عەقیدەنامەیا خانی
دانەیا عوثمانێ کوڕێ مەلا محەمەدی

و بیقین هم تو بزانه کو قیامت حقه هرچه اقرار دنیزانت مکر او و لیقیه

اگر تو بادعا نی فکر کتیبا تانی دجلد اول ا

زجزا عاشر دورقچاریدا ز صحف

دست راستی دسطرا ثالثدا

زکلما تانی بکیر تو حرفا

چاری تاریخه

دبو نوماری

فی بیان العقیدة و سنة ١٢٨٥ ذکره احمد الخانی

ملیا ته محقق بتن اقجواب دهی کو ته من هاتفی بی حجاب

سا احمد ثنا ته بقول صحیح لتوحید باری بلفظ فصیح

حدی بکه بی مثر بو بهقال نه معزول نه من نه زوال

دەسنڤیسا عەقیدەنامەیا خانی
دانەیا محەمەدێ کورێ مەلا ئەحمەدی

و اعتقاد د دو امام حنه ژبو مه رهبرن
هرچیا وان گوتی حقن ما ابعاز وان ابطلن
یک ابو المنصور ابو موسی برانه ای برا (والحسن (بود))
اعتقاد وان درستن هم سوژ وگه چرا
نو شریعا و اصحابا اند نکه قط قال و قیل
هی اصل حسنن هم قالا هم ژ قتیل
نو بخوینه وی عقیدی هم نو برکه والسلام
ژ عقیدی حمد لله من کوت بین تم الکلام

تاریخ

اول و آخر کو بیکه ثانی بو ثالث کو سبی
فتح متکر که برانه بوبه تاریخا وی

دەسنڤیسا عەقیدا کوردان
یا رەحمی هەکاری

-٢-

بسم الله الرحمن الرحيم

بنا في خدا از دكم ابتدا / چه نافكي شرينه نافي خدا

دگل حمد و مدح و ثنا و شكر / ژ بو وي خدا في كو امري مه كر

بصلوة سلام دگل حرمتي [١] / بدن ام لسر شافعي امتي

صلاة و سلام بنا ز و دلال / بين او ژ ونك حضرت ذي الجلال

ژ انس و ژ جن و ملك هم وسان / بملئ د ارض حتى لا مكان

لسر احمدي كو كريم و امين / دگل آل و اصحاب وي اجمعين

وره تو بنيره لالفاظ من / ننيره لافعال و ايشي د من

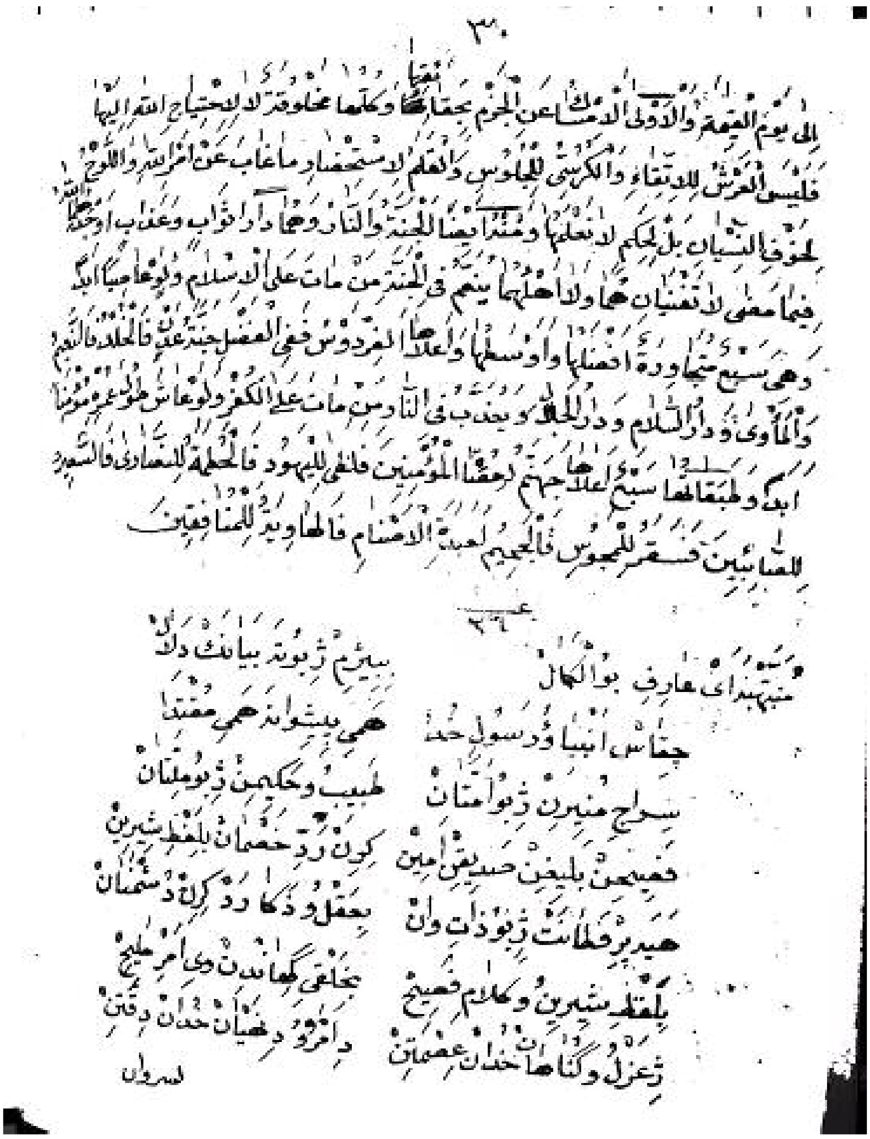
عمل تو بوانكي هره جنتي / ببيني صفا و خوشي نعمتي

تو اركان اسلام و ايمان بزان / لهر يك ژمه فرضه زانينه وان

اي اسلام پينجن د تفصيل كم / اي ايماني شش بوته ترتيب كم

[١] لقوله تعالى ان الله و ملائكته يصلون على النبي يا ايها الذين آمنوا الآية.

دەسنڤیسا عەقیدەنامەیا مەلا
نصر الدين زووقەیدی

٣٠

الى يوم القيمة والاولى الامساك عن الجزم بحقيقتها وكلتا مخلوقة لا لاحتياج الله اليها

فليس العرش للاستواء والكرسي للجلوس والقلم لاستمضاء ماغاب عن امر الله واللوح

لخوف النسيان بل لحكم لا نعلمها ومنها ايضا الجنة والنار وهما دار ثواب وعقاب اوجدهما الله

فيما مضى لا تفنيان هما ولا اهلهما ينعم في الجنة من مات على الاسلام ولو عاصيا ابدا

وهي سبع متجاورة افضلها واوسطها واعلاها الفردوس فهي الفضل جنة عدن فالخلد فالنعيم

فالماوى فدار السلام ودار الجلال ويعذب في النار من مات على الكفر ولو عاش طول عمره مؤمنا

ابدا وطبقاتها سبع اعلاها جهنم لعصاة المؤمنين فلظى لليهود فالحطمة للنصارى فالسعير

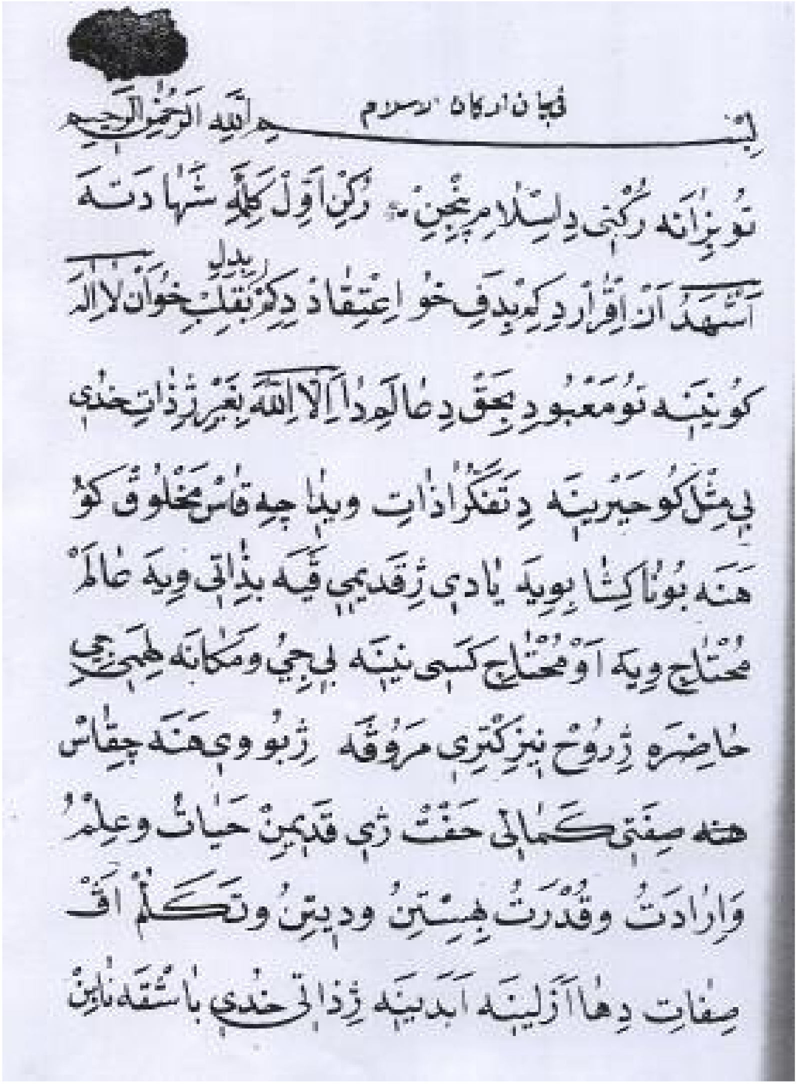
للصابئين فسقر للمجوس فالجحيم لعبدة الاصنام فالهاوية للمنافقين

٢٦

منبهنراى عارف بو الكمال	سيئم ژ بو ته بيانك دلك
چناس انبيا و رسول خدا	همى بيستوانه همى مقتدا
سراج منيرن ژ بو امتان	طبيب و حكيمن ژ بو ملتان
فصيحن بليغن صديقن امين	كرن رد خصمان بلفظ شرين
هنير ژ فطانت ژ بو ذات وان	بعقل و ذكا رد كرن دشمنان
بلفظ شرين و كلام فصيح	بخاهي كماندن دى امر صحيح
ژ عزل و كناها خدان عصمتن	دامرو دنهيان خدان دقتن

لسروان

دەسنڤیسا عەقیدەنامەیا
فەتحی حەزروویی

دەسنڤیسا

فی بیان أركان الإيمان

عقيدة الايمان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم

والصلاة والسلام على خير خلقه سيدنا محمد المصطفى وعلى آله وصحبه

وسلم أجمعين

دەسنڤیسا عقیدة الإیمان
یا خەلیفە یووسفێ بایەزیدی

بسم الله الرحمن الرحيم

عقيدة الايمان

الحمد لله رب العالمين ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم والصلاة والسلام على خير خلقه سيدنا محمد المصطفى وعلى آله وصحبه وسلم اجمعين .

﴿ ئوبزانه ﴾ - اركانِ اسلامِ پينجن - ﴿ يي اول ﴾ - اشهد ان لا اله الا الله يانى ازبقلب يقين دزانم هم بزمانى خو اقرار دكم كو تو خدا بحق لائق عبادت نينه زغير خدى كو تنها وى الله واشهد ان محمداً رسول الله يانى ازبقلب يقين دزانم هم بزمانى خو اقرار دكم كو محمد پيغمبر صلى الله تعالى عليه وسلم عبد هم رسول خديه يانى قاصد . . . امر خديه زبو مخلوقا - ﴿ ركنى دووا ﴾ - كرنا هر پينج نمژ بند فرضن كو فجر و ظهر و عصر و مغرب و عشاء وصبحه - ﴿ ركنى سيا ﴾ - دانا زكاته زبو مستحقا - ﴿ ركنى چارا ﴾ - رووژى گرتنا مها رمضانيه ﴿ ركنى پينجا ﴾ حج . . . بانى چونا حجه . . . كس انكار ابك ژوان بكه او كافر . . . بكه بى انكار كرنى اونه مسلمانه . . . مؤمن فاسقه ﴿ ئوبزانه ﴾ . . . پيغمبرى مه محمد ﷺ امية عربية قرشية هاشمية . . .
خلق عظيم . . . خدى . . . پيغمبر . . .

اركان ايمان شش ان تؤمن بالله وملائكته وكتبه ورسله واليوم الآخر . . .

كتێبا خەلیفە یووسفێ بایەزیدی
چاپا دیمەشقێ ل سالا ١٩٠٨

ناڤەرۆك